

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Historické proměny školství v prostředí industriální výroby

2019

Zlata Kadičová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou prací pod názvem Historické proměny školství v prostředí industriální výroby vypracovala samostatně s použitím úplného výčtu informačních pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této práce.

Ve Vrběticích dne

.....

Zlata Kadičová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Pavlu Neumeistrovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce a za cenné rady, které mi poskytl.

Touto cestou bych ráda poděkovala svému muži Davidovi, synovi Jeníčkoví a rodině za trpělivost, morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé kvalifikační práce. Poděkování patří také panu Mgr. Karlu Krahulcovi a mamince Zlatě Kadičové za poskytnuté vzpomínky a fotografie.

Motto:

„Koho bozi nemilují, ten se stane učitelem.“

Zaznamenáno do školní kroniky Rudolfem Nečesaným, učitelem ve Svaté Sidonii
v letech 1886-1920.

Obsah

Úvod	6
1. Historie sklářské osady v Sidonii	8
1.1. Nejstarší dějiny kraje	8
1.2. Dějiny sklářské osady v Sidonii	9
2. Historická proměna školství a vzdělávací politiky od roku 1774 do poloviny 70. let 20. století	16
2.1. Obecné školství od tereziánských reforem do roku 1848.....	16
2.2. Školství v letech 1848-1869	21
2.3. Školství v letech 1869-1918	26
2.4. Školství v letech 1918-1939	30
2.5. Školství v letech 1939-1945	33
2.6. Poválečný vývoj školství do poloviny 70. let 20. století	35
3. Národní škola ve Svaté Sidonii	39
3.1. Počátky tovární školy do roku 1876.....	39
3.2. Národní škola ve Svaté Sidonii v letech 1876-1914.....	42
3.3. Národní škola v Sidonii za první světové války (1914-1918).....	52
3.4. Národní škola mezi dvěma světovými válkami (1918-1939).....	54
3.5. Národní škola v Sidonii za druhé světové války (1939-1945)	67
3.6. Poválečný vývoj školy.....	71
3.7. Vzpomínka paní Zlaty Kadičové / roz. Fojtíkové (*1954).....	78
3.8. Vzpomínka pana Mgr. Karla Krahulce (*1947).....	79
4. Závěr.....	82
5. Seznam použité literatury a pramenů	83
6. Přílohy	85
7. Seznam příloh.....	93
8. Anotace.....	94

Úvod

Na úvod mé práce si dovoluji citovat Karla Čapka, který do svých Obrázků z domova napsal: „Rodný kraj je kraj dětství, kraj prvních a proto nejsilnějších dojmů, objevů a poznatků. Člověk se sem nemusí vracet, protože tam vlastně nepřestal žít, ať se octne kdekoliv.”¹ Tématem mé bakalářské práce jsou “Historické proměny školství v prostředí industriální výroby” v bývalé sklářské osadě Svaté Sidonii. Škola zde do svého zrušení v roce 1976 fungovala téměř 150 let, a proto si myslím, že si zaslouží své písemné zaznamenání.

V Sidonii mám své rodinné kořeny, trávil jsem zde své dětství, a proto jsem si toto téma pro svou závěrečnou práci také vybrala. Můj prapradědeček Gustav Sigmundík, majitel hospody na Vláře, byl několik let předsedou školní rady. Školu také navštěvovala i moje prababička Apolonie Göhlertová, rozená Sigmundíková, a vlastně všichni rodinní příslušníci konče mou maminkou. Každý z nich prožil svá školní léta v jiném období, a proto u mě vzrostl zájem poznat historii školství v naší malé osadě.

Díky studiu archivních materiálů, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu ve Zlíně-Klečůvce, jsem se mnohé dozvěděla nejen o dějinách školy, ale také o historii naší osady. S vývojem školství v Sidonii úzce souvisí i historický vývoj osady, proto se v první kapitole zabývám její historií, která tak dokresluje příslušnou dobovou atmosféru. V následující kapitole je zachycen vývoj školství v českých zemích od tereziánských reforem do poloviny 70. let 20. století. Tato část je nepochybně důležitá pro pochopení událostí, které se odehrávaly ve škole v Sidonii a které byly ovlivněny nařízením státu. V poslední třetí kapitole se věnuji vývoji a historii vzdělávání v osadě. Je zde popsán způsob vzdělávání dětí v huti před postavením nové školy v roce 1889 a následně jsou zde časově uspořádány dějiny školy do roku 1953, kdy byla školní kronika dopsána. Fond Národní devítiletá škola (1953-1976) není bohužel přístupný k nahlížení, proto je toto období doplněno pouze osobními vzpomínkami paní Zlaty Kadičové a Mgr. Karla Krahulce, kteří zdejší školu navštěvovali. Mimo to pan Mgr. Karel Krahulec vykonával v období let 1971-1976 funkci ředitele školy.

¹
<https://www.mzv.cz/file/127602/>.

- [cit.2019-03-03]. Dostupné

Součástí práce jsou obrazové přílohy tříd, školy, které tak slouží k dokreslení doby. Mezi základní prameny, se kterými jsem při své práci pracovala, patřily dvě školní kroniky. Časové rozpětí první kroniky je z let 1878-1953. Druhá protektorátní kronika byla vedena v období druhé světové války. Původní kronika byla v dubnu 1940 prohlášena za závadnou a z tohoto důvodu byla zapečetěna a nemohla být do konce války používána. Zkrácené zápisy z protektorátní kroniky provedl po válce do původní kroniky tehdejší řídící učitel Jan Konstacký. Mezi další významný pramen patří Kronika Svaté Sidonie napsaná sklářským dělníkem a později kronikářem osady Františkem Růžičkou. V této kronice jsou uváděny události a život v obci. Krátce jsou zde uváděny i události ze školního života. Tato kronika je uložena v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Dalším významným pramenem poznání historie školství je fond Místní školní rady (1910-1950) a Korespondence správy školy (1920-1950), které jsou uloženy v archivu ve Zlíně-Klečůvce.

1. Historie sklářské osady v Sidonii

1.1. Nejstarší dějiny kraje

Podle názoru většiny historiků, kteří se zabývali zkoumáním dějin našeho regionu, proběhlo první osídlení před 30 000 – 20 000 lety před naším letopočtem, v období starší doby kamenné, a postupovalo z Pováží proti toku Vlány. Od té doby můžeme hovořit o osídlení Brumova a jeho okolí.² S příchodem prvního historicky známého etnika – Keltů v době laténské vzrostl i význam Vlárského průsmyku. Na ochranu před nepřáteli vybudovali Keltové na návrší v Brumově první opevněné sídliště, které mělo celou tuto oblast hlídat před nepřáteli.³ S jejich odchodem však zaniklo i osídlení, i když Vlárský průsmyk zastával i nadále důležitou obchodní komunikaci, která spojovala Pováží s Pomoravím.

Na konci 12. století začínala být brumovská oblast znovu osídlována a na rozhraní první a druhé čtvrtiny 13. století byl na návrší zbudován kamenný hrad Brumov, který patřil mezi přední královské hrady v naší zemi a měl za úkol chránit zemskou hranici s Uhry. Za nejstarší písemnou zmínku, která se vztahuje k brumovskému hradu, považujeme listinu z roku 1255, ve které je jmenován Smil z Obřan purkrabím brumovským. Hrad patřil původně panovníkovi, časem se však stal soukromým šlechtickým majetkem a zároveň centrem panství, pod jehož správou patřilo i území později zbudované sklárny Svaté Sidonie.

Samotná hranice mezi Moravou a Uhrami nebyla ve středověku přesně určena. Z počátku 16. století pochází zmínka o osadě Vlář, u které se nacházela formanská hospoda. Ovšem v letech 1518 je popisována jako pustá zřejmě z toho důvodu, že mezi brumovským a uherským panstvím probíhaly boje o to, kudy mají vést jejich hranice. Místní obyvatelstvo muselo tak trpět příhraničními šarvátkami, které jim nedovolovaly vést klidný život.⁴ V neposlední řadě se údolí dnešní Sidonie nehodilo pro středověké zemědělství z toho důvodu, že by obyvatelé zdejší půda chudá na živiny nebyla schopna

² KUBÁNEK., P. Zlomky z historie obce Štítná nad Vlání. Uherské Hradiště : Uher, 1994, s. 6. Taktéž viz LANGOVÁ, Jana. Pravěké osídlení Zlínska. In: NEKUDA, Vladimír. Zlínsko. Brno: Muzejní vlastivědná společnost, 1995, s.94-130. ISBN 80-85048-57-4.

³ KOHOUTEK, Jiří, PÍSKOVSKÝ, Petr. Brumov-Bylnice: MNV, 1982, s.6-7.

⁴ MORA VČÍK, Ivan. My, Sidonští „aneb možná to tak jednou bylo“. 1. vyd. Valašské Meziříčí: Valware, 2004, s.7.

uživit. Proto zde ve středověku nevzniklo trvalé osídlení.⁵ Hrad tak představoval důležitou pomezí a vojenskou strategicky významnou pevnost, která sehrávala podstatnou roli za válečných událostí, zejména v 17. a na počátku 18.století, kdy Morava trpěla nájezdy bockajovců a později Thökolyových a Rakozcyových nájezdníků. To se ovšem změnilo po kuruckých vojnách, kdy se situace stabilizovala a hranice přestala být nebezpečná a neklidná. Brumovský hrad ztratil sice význam vojenské pevnosti, ale zůstal i nadále hospodářským centrem panství.

1.2. Dějiny sklářské osady v Sidonii

Tereziánské a josefínské reformy dalekosáhle ovlivnily život tehdejší společnosti. Šlechta začala ztrácet svůj bývalý vliv a poddanské obyvatelstvo začalo získávat větší možnosti a nové životní příležitosti. Velký význam pro hospodářský profil dosud zemědělského kraje mělo zakládání manufakturní výroby. Na důležitosti nabývala ve zdejších kraji sklářská výroba. První manufaktura na výrobu skla vznikla v Držkové v roce 1785, o tři roky později byla založena sklárna ve Svaté Sidonii a v roce 1815 ve Svatém Štěpáně.⁶

Od roku 1622 byla část hradu a panství v držení uherského rodu Illeshazyů, díky nimž byla na konci 18.století založena sklářská huť Svatá Sidonie. Uherský rod Illeshazyů patřil k významným šlechtickým rodům, zastával vysoké funkce u císařského dvora a jejich majetky a služby pro Habsburky jim tak zajišťovaly vysoké finanční příjmy. Illeshazyové vlastnili svou část brumovského panství až do roku 1835. Patřily k ní městečka Brumov, Valašské Klobouky, Vlachovice a vsi Bohuslavice, Bylnice, Drnovice, Francova Lhota, Jestřabí, Křekov, Lačnov, Lískovec, Lidečko, Lipina, Lužná, Mirošov, Nedašov, Nedašova Lhota, Polanka, Popov, Poteš, Pulčín, Svatá Sidonie, Smolina, Svatý Štěpán, Štítná, Tichov, Újezd a Vysoké Pole.⁷

Po Josefovi Illesházyovi zdědil brumovský velkostatek v roce 1766 jeho jediný syn Jan Babtista Illesházy, který vedle brumovského panství držel na Moravě také Vsetín a Vizovice. Byl to prý velmi zbožný a kultivovaný člověk, který rád přispíval na dobročinné

⁵ MAŠLÁŇ, Pavel. Prehistorická doba a středověk. In: MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka. Sidonie. Historie a příroda sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2014, s.13. ISBN 978-80-87614-26-6.

⁶ POKLUDA, Zdeněk. Historický vývoj. In: NEKUDA, Vladimír. Zlínsko. Brno: Muzejní vlastivědná společnost, 1995, s.176. ISBN 80-85048-57-4.

⁷ KOHOUTEK, Jiří, PÍSKOVSKÝ, Petr. Brumov-Bylnice: MNV, 1982, s.17.

účely a nejspíše mu nebyly cizí myšlenky osvícenství.⁸ Část brumovského panství, kterou zdědil, byla u uherské hranice bohatá na bukové dřevo, které sloužilo pouze k zásobování ostatních Illesházyho statků a neplynul z nich velký finanční užitek. Snaha zužitkovat velké zásoby dřeva přivedla Jana Křtitele k rozhodnutí postavit na brumovském panství skelnou huť.⁹

Kolem potoka Vlárka na moravsko-uherském pomezí nechal Jan Babtista v roce 1788 založit sklárnu, kterou pojmenoval Svatá Sidonie podle patronky své ženy Sidonie, hraběnky Bathyány.¹⁰ Illeshazyové měli zkušenosti se zakládáním skláren na vsetínském panství, kde fungovaly malé tzv. putovní sklárny. Tyto sklárny se po vytěžení dřeva ve svém okolí přestěhovaly na další místo. Stejná byla postavena i v Sidonii. První huť stála cca 3 km od hlavní cesty na Vláře. Ve 20. letech 19. století se huť přestěhovala do středu osady, kde zůstala až do svého zániku ve 30. letech 20. století.

V roce 1800 zdědil panství Štěpán Illesházy, syn Jan Babtisty, který založil v roce 1815 sklárnu ve Svatém Štěpáně, kterou po sobě pojmenoval. Lze tedy vidět, že huť ve Svaté Sidonii byla rentabilní a vyplatilo se založit novou sklářskou huť a těžit z ní užitek. Illeshazyové práci ve sklárnách přímo neorganizovaly, ale pronajímaly na určitou dobu. Prvním známým nájemcem a správcem huti byl do roku 1800 František Rimař, poté Jiří Novák. Od roku 1820-1840 měl sklárny pronajaté Antonín Riss.¹¹ Nájemci měli pronajatou celou huť s příslušnými budovami a také všemi příbytky sklářů. Veškeré opravy na budovách a zařízeních skláren byl povinen hradit opět nájemce. Sklářští mistři přicházející do Sidonie za výdělkem byli převážně německé národnosti, jak lze usuzovat dle jmen, např. Steckmeier, Vebr, Bartl apod. Dělníci huti bydleli buď ve vlastních bytech, domech nebo přespávali v místním hostinci či přímo v budově huti. V roce 1835 odkoupil brumovské panství od Illeszházyů baron Jiří Sina, jehož rodina provozovala ve Vídni bankovní dům. Baron patřil mezi moderní podnikatele a po koupi Brumova začal s reorganizací zdejšího hospodaření jak brumovského velkostatku tak obou sklářských hutí, což se brzy projevilo na zlepšení hospodářských výsledků.

⁸ MAŠLÁŇ, Pavel. Založení skláren a jejich fungování. In: MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka. Sidonie. Historie a příroda sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2014, s.15. ISBN 978-80-87614-26-6.

⁹ Tamtéž. s.16.

¹⁰ Tamtéž. s. 16.

¹¹ MAŠLÁŇ, Pavel. Založení skláren a jejich fungování. In: MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka. Sidonie. Historie a příroda sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2014. s.20. ISBN 978-80-87614-26-6.

Samotné výrobky huti byly od jejího založení velmi různorodé. V prvních letech své existence vyráběla sklárna sklo zelené, křídové, malé nebo velké tabule. Ze zeleného skla vyráběli skláři v Sidonii láhve na víno, z broušeného skla vznikaly mísy, sklenice, solničky apod. Malované sklo sloužilo na výrobu džbánů a ze skla křídového vznikaly láhve, sklenice na zavařování apod. Výrobky směřovaly především na moravský trh. Nákupci sem chodili z nedalekého Brumova, Klobouk, Luhačovic, Bojkovic, či až z Olomouce.¹² Prodej skla ve velkém probíhal hlavně ve Vídni a Budapešti. Dopravu na tyto vzdálené trhy zajišťovaly až do postavení železnice v 80. letech 19. století formanské vozy.

Sklárně v Sidonii se podařilo do poloviny 19. století vypracovat a nabízet tak široký sortiment zboží pro domácí i zahraniční trh. Nepotkal ji tedy osud tzv. putovních hutí, které existovaly několik desítek let a poté zanikly. Konkurence však začala nabývat na síle, protože vznikaly nové podniky, které byly složené z více skláren a byly zaměřené na výrobu užitkového skla. V roce 1859 pronajal baron Jiří Sina sklárny v Sidonii vídeňskému podnikateli Josefu Schreiberovi staršímu, který pocházel původně z Hané na Olomoucku. Sklárny v Sidonii a v sousedním Svatém Štěpáně se dostaly pod křídla Schreiberovy firmy, jejíž součástí se postupně stalo několik sklářských hutí na Moravě či v Uhrách, přičemž se samotná společnost zařadila mezi největší výrobce skla v habsburské monarchii v druhé polovině 19. století.¹³ Díky tomu mohly sklářské hutě snáze čelit konkurenci. Josef Schreiber starší přepsal pak v roce 1865 sklárnu svému synovci Josefovi a bratrům Göpfertovým, kteří firmu přejmenovali na Josef Schreiber & Neffen. V dalších letech se firmě dařilo, za svou práci a výrobky získala několik ocenění na světových výstavách. Postupně také docházelo k další koupi skláren v Prusku či Polsku.

Pod správou Schreiberů se sklárny i osady rozrůstaly, ovšem v roce 1884 byla pozastavena výroba v sousedním Svatém Štěpáně a o dva roky později také v Sidonii. Důvodem pozastavení výroby v obou hutích byla zřejmě odlehlost skláren od železnice. V roce 1887 se skláren ujímá Vincenc Schreiber, synovec Josefa Schreibera mladšího, a výroba byla opět obnovena. K obnovení provozu došlo zřejmě kvůli otevření Vlárské železniční dráhy v roce 1888, která umožňovala levnější odvoz výrobků ze skláren.¹⁴

¹² MAŠLÁŇ, Pavel. Založení skláren a jejich fungování. In: MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka. Sidonie. Historie a příroda sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2014. s.25. ISBN 978-80-87614-26-6.

¹³ Tamtéž. s.27.

¹⁴ MAŠLÁŇ, Pavel. Založení skláren a jejich fungování. In: MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka. Sidonie. Historie a příroda sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2014. s.26-31. ISBN 978-80-87614-26-

Sklárna se tak dále rozšiřovala, přicházeli zde noví dělníci české, slovenské, německé či polské národnosti. Nájemce Vincenc Schreiber si tak mohl dovolit postavit novou budovu brusírny, strojírny, domu pro sklářské úředníky, či novou školu. Díky modernizace huti stoupal i počet zaměstnanců, v Sidonii se pohyboval počet dělníků okolo 225.¹⁵

V 70. a 80. letech se začala prosazovat technicky složitější výroba lisovaného skla, která nutila firmy k modernizaci. Kvůli nedostatku kapitálu po další rozvoj došlo roku 1897 k přeměně firmy na akciovou společnost a k postupnému odprodeji podílů cizím akcionářům. Schreiberům tak zůstala v majetku jen sklárna v Lednickém Rovném patřící Josefu Schreiberovi, v Sidonii a ve Štěpáně Vincenci Schreiberovi. Výroba v huti se nově zaměřila na produkci stínidel a cylindrů pro petrolejové lampy, které se v tomto období začínaly používat v domácnostech. Omezil se tak původně bohatý sortiment sidonské hutě, ale noví nájemci si byli vědomi toho, že musí vyrábět to, co požaduje trh.

K mezníkům 19. století patří událost ze začátku dubna 1878, kdy byla v hostinci U Kaštanu v Břevnově založena Československá demokratická strana dělnická. Tato strana se však zpočátku zmítala ve sporech uvnitř strany a fakticky se rozpadla na dvě frakce. Jedna z nich vyznávala radiální myšlenky a druhá chtěla striktně dodržovat parlamentní metody boje za lepší práva dělníků. Až v roce 1887 na tzv. slučovacím sjezdu v brněnských Lužánkách došlo ke koncipování a přijetí nového programu dělnickým vůdcem Josefem Hybešem. Vláda však už nemohla přehlížet palčivou otázku a prohlašovat dělnické hnutí za produkt dělnických buřičů, a proto v polovině 80. let vydala novelu živnostenského řádu, kterým byla stanovena nejdelší pracovní doba na 11 hodin s řadou výjimek, mezi které patřil zákaz práce dětí do 14 let a některá další ustanovení o práci žen.¹⁶

V druhé polovině 19. století se právě mezi dělníky začaly šířit myšlenky socialismu, které slibovaly zlepšení jejich životních a pracovních podmínek. Sklářští dělníci ze severních Čech, kteří pracovali v osadě, tak seznamovali své spolupracovníky s hnutím sociální demokracie a vytvářeli mezi skláři politické kroužky, v nichž se

6. Taktéz: MAŠLÁŇ, Pavel. Svatý Štěpán-historie sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2015, s.13-14. ISBN 978-80-87614-39-6.

¹⁵ MAŠLÁŇ, Pavel. Svatý Štěpán-historie sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2015, s.15. ISBN 978-80-87614-39-6. Taktéz: MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka. Sidonie. Historie a příroda sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2014, s.36. ISBN 978-80-87614-26-6.

¹⁶ ČURDA, Jan. Až do těch hrdel statků. Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2010, č. 9, s.31-33. ISSN 1802-2278.

debatovalo o politice, stávkách a jejichž prostřednictvím se rozšiřoval dělnické časopisy jako Solidarita, Pozor!, Červánky lipanské, či překlady Marxe a Engelse. To se také projevilo snahou o zřízení tajného sociálně demokratického spolku mezi sklářskými dělníky. Tato iniciativa byla odhalena, někteří členové spolku propuštěni či přemístěni na podřadná pracovní místa.

Pro zlepšení svých pracovních podmínek se sidonští skláři v roce 1898 uchýlili ke stávce, která byla pro dělníky úspěšná. Se Schreiberem bylo dohodnuto, že se v neděli, o svátcích a v noci nebude v huti pracovat a došlo i k navýšení platu dělníků.¹⁷ V době vedení skláren Vincencem Schreiberem zažívaly sklárny v Sidonii zlaté období, které však zastavila první světová válka. Došlo ke špatnému odbytu výrobků a následovalo omezení výroby. Špatná sociální situace, nedostatek financí měl vliv na život dělníků v huti. Protože se sidonská sklárna nacházela na uherské straně a dělníci žili na straně moravské, nebyly příslušné orgány schopny zabezpečit potravinovou pomoc pro obyvatele. Situaci zachránil František Růžička, který odjel spolu s dvěma ženami do Brna, kde společně vypověděli, jaká situace panuje v huti. Místodržící začal situaci hned řešit a druhý den přijela vlakem potravinová pomoc.¹⁸

Pro místní obyvatele znamenal vznik Československé republiky v říjnu 1918 ulehčení života, protože odjakživa měli hospodářské i sociální vazby se Slováky a zrušením hranic se už nemuseli bát žádných úředních omezení. Vzrušení z nové republiky ovšem již brzy vystřídaly starosti. Po válce se sice znovu obnovila práce v huti, ale už ne v takovém rozsahu jako před první světovou válkou. Firma už nedokázala získat nové zakázky a provoz skláren už nebyl tak plynulý. Vincenc Schreiber přestal být po válce nájemcem huti, ale stal se jejím majitelem, když ji od velkostatku odkoupil.

Dělníci ze skláren na moravské i slovenské straně uzavřeli rok po konci války se Schreiberem kolektivní smlouvu, která jim zajišťovala stálý týdenní plat, byt a palivové dříví. I když sklárna nevyroběla, musela dělníkům platit mzdy, na které si však brala půjčky z bank, které později nebyla schopna splácet. V dubnu 1923 došlo v Sidonii k zastavení provozu z důvodu oprav pecí, na 200 dělníků zůstalo bez zaměstnání. V září došlo opět k obnovení provozu a sklárna fungovala do roku 1928 celkem stabilně. Na konci 20. let se ve sklárnách začalo pracovat nepravidelně z důvodu nastupující

¹⁷ O tomto období se šíře rozepsal sklář František Růžička. Jeho „Kronika Svaté Sidonie“ je uložena v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

¹⁸ O tomto tématu více viz kronika Františka Růžičky.

hospodářské krize. Rostoucí zadluženost majitele huti vyústila k definitivnímu uzavření skláren v roce 1932. Firma se ocitla ve velmi složité finanční situaci, protože chyběly peníze na výplaty. Většina sklářů zůstala odkázána na finanční podporu od státu. V roce 1934 se několik dělníků nechalo najmout do Said Jasinovy sklárny v Egyptě, ale většina z nich se po roce vrátila, protože si nemohli zvyknout na tamější klimatické podmínky.

Schreiberovy krachující sklárny upadly do konkurzu a jejich majetek odkoupila Legionbanka. Kartel na výrobu dutého skla Duta zaplatil bance dluhy skláren s podmínkou, že budova hutě ve Svaté Sidonii bude zbourána, aby se tak zbavil případné konkurence. To se také stalo na přelomu let 1937-1938. Zbouráním sidonské hutě a prodejem domů a bytů bývalým sklářům se přestala psát téměř 150letá tradice sklářské výroby v Sidonii. Vniveč vyšla také snaha sklářů o záchranu huti. Místní obyvatelé tím přišli tak o základní zdroj obživy a práci si museli hledat v jiných průmyslových podnicích na Moravě a na Slovensku.

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 se Sidonie stala součástí pohraničního pásma. Na Vláře byla zbudována celnice, strážnice a budova pro gestapo. Někteří lidé ze Sidonie našli během války zaměstnání ve Zbrojovce v Dubnici nad Váhom či ve Vlárských strojárnách ve Slavičíně. Jiní si přivydělávali pašováním koní, dobytka či nedostatkového zboží jako cukru, mouky přes hranice, někteří riskovali život a převáděli lidi prchající z Protektorátu do Slovenského štátu. Před koncem války se začala v oblasti zvyšovat aktivita vojenských partyzánských jednotek, kteří často navštěvovali místní rodiny a prosili o jídlo. Válečné útrapy skončily pro obyvatele Sidonie 1.5.1945, kdy dorazily na Vlárského průsmyku jednotky rumunské armády.

Mezi místními obyvateli se po válce začaly stále více prosazovat snahy o osamostatnění osady od obce Bylnice, se kterou nikdy nevytvořila dobře fungující celek. Po dlouhých jednáních, která začala v roce 1948, byla v prosinci roku 1951 oficiálně uznána samostatnost, avšak kvůli byrokratickým průtahům schválilo ministerstvo vnitřní vznik nové obce až od května roku 1954. Sidonie dosáhla tak úplné samostatnosti. V roce 1964 rozhodl Okresní národní výbor v Gottwaldově (Zlíně) o zkrácení jména obce Svatá Sidonie na Sidonie. Samostatnost obce netrvala dlouho. V rámci vlny integrací byla Sidonie v roce 1976 připojena k městu Brumovu-Bylnici, jejíž součástí je dodnes.

V případě Sidonie zůstala problémem po zániku skláren nezaměstnanost, která dle mého názoru, přetrvala do dnešních dnů. Lidé byli a jsou nuceni za prací dojíždět, což se také stalo důvodem poklesu počtu obyvatel. I dnes, téměř 90 let po vyhasnutí pecí, Sidoňáci na svou minulost a historii nezapomínají a jsou na ni náležitě hrdí...

2. Historická proměna školství a vzdělávací politiky od roku 1774 do poloviny 70. let 20. století

2.1. Obecné školství od tereziánských reforem do roku 1848

V době, kdy se šířily evropskými zeměmi osvícenské myšlenky, pro které je charakteristický dějinný optimismus a z něho vyplývající představa neustálého pokroku, se v habsburské monarchii díky reformám Marie Terezie prosadily v prosinci roku 1774 školské reformy, které do budoucna dalekosáhle ovlivnily život lidí. Pro osvícenství bylo typické také to, že jeho představitelé věřili v magickou sílu vzdělání, které vymaní lid z nevědomosti, jež bylo podle názorů osvícenců hlavní příčinou lidské bídy.¹⁹

Školské reformy byly pro Habsburky důležité, protože jimi chtěli posílit své mocenské a hospodářské postavení, které v průběhu 18. století razantně měnilo tvář celé říše. Dá se říci, že až do 70. let 18. století habsburská monarchie vliv ve školství nijak zvlášť neuplatňovala, i když potřeba reformy byla naléhavá už za panování Karla VI., otce Marie Terezie.²⁰ Rozhodující vliv měla ve školství do té doby výhradně katolická církev, která po staletí ovládala vzdělávání především společensky výše postavených.²¹ Svěřit školu do péče státu navrhovala ostatně i řada církevních hodnostářů a většinu zásadních proměn týkajících se nejenom národních škol připravili duchovní, takže nelze uvažovat o tom, že by Marie Terezie uvažovala proticírkevně, jak by se na první pohled mohlo zdát.²²

Podle nově vydaného zákona byly školy rozděleny na tři stupně. Školy triviální měly být ve městech a nejméně v těch vesnicích, kde byla fara. Na těchto školách se vyučovalo čtení, psaní, počítání, náboženství a biblické dějiny. Vyšším stupněm se staly školy hlavní, které měly být zakládány ve větších městech. Na těchto školách se německy vyučovala také latina, dějepis, zeměpis a zemědělství. V každé zemi monarchie pak měla být v hlavním městě založena také škola normální, jejímž úkolem byla i výchova učitelů,

¹⁹ VESELÁ, Zdeňka. Vytváření novodobé školské soustavy a její vývoj od tereziánských reforem do roku 1918. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.7. ISBN 80-210-0458-4.

²⁰ Více o stavu školství před rokem 1774 napsala Vošáhlíková Pavla v knize Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19.století očima současníků v kapitole „Počátky moderní doby ve školních lavicích“ na stranách 9-36.

²¹ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Počátky moderní doby ve školních lavicích. In: Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.14-15. ISBN 978-80-200-2533-3.

²² VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát. In: Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.38-39. ISBN 978-80-200-2533-3.

tzv. preparandy.²³ Součástí výuky na této škole měl být také výklad o povinnostech učitelů, o metodách výuky, o pěstování kázně aj. Učitelem tedy mohl být ustanoven jen ten, kdo se prokázal vysvědčením z normální školy. Vůbec poprvé se ve Felbigerově školním řádu řeší problematika budoucího učitelského vzdělávání. Dříve žádné učitelské školy neexistovaly. Kdo absolvoval hlavní nebo normální školu a chtěl se stát učitelem, mohl se přihlásit u ředitele hlavní nebo normální školy do preparandie. Tam vykonal budoucí učitel zkoušku a po třech měsících mohl být ustanoven pomocníkem na škole venkovské, po šestiměsíčním kurzu měl právo na místo pomocníka ve městě.²⁴

I když nabyly reformy zaháňského augustiánského opata Jana Ignáce Felbigera v oblasti školství nebyvalého významu, měly i své vážné nedostatky. Školní řád dovoloval učitelům obecné triviální školy mít i jiný zdroj obživy. Učitel byl však vzhledem ke svému tehdy bídnému postavení nucen vykonávat i druhé zaměstnání, např. vazače knih, ševce, varhaníka apod. Dalším do značné míry citlivým nedostatkem byla značná závislost školy na církvi, která se projevovala dá se říci až do roku 1918. Česko-německý Methodenbuch, který byl vydán v roce 1777, určoval, jak se má chovat učitel k místnímu faráři. Učitel stojí k svému faráři v nejužším poměru, jelikož oba pro dobro svěřených duší pracují. Proto však nesmí se učitel na stejný stupeň s farářem stavěti, neboť jest farář duchovním pastýřem celé osady, samým školním dozorcem a zároveň kazatelem.²⁵

Všeobecnou školní povinností bylo zavedeno vzdělávání pro děti od 6 do 12 let. Starší děti a mládež ve věku od 13 do 20 let měli povinnost navštěvovat opakovací hodiny. V praxi se však těchto opakovacích hodin účastnila mládež nejdéle do 18 let, ale zpravidla ještě kratší dobu. V roce 1816 dokonce Dvorská studijní komise zkrátila tuto povinnost na tři roky po ukončení povinné školní docházky. Ke zrušení této povinnosti došlo v souvislosti s novou reformou školství v roce 1870.²⁶ Všeobecnou školní povinností vstoupil stát do přímého vztahu ke všem poddaným a světské či církevní moci ukládal tak povinnosti, které z toho plynuly. Od tohoto okamžiku už státní moc nikdy zcela

²³ LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. Školství. In: České země v době předbřeznové (1792-1848). Praha: Libri, 1999, s.401. ISBN 80-85983-27-3.

²⁴ VESELÁ, Zdeňka. Obecné školství ve světle tereziánských reforem a jeho vývoj do roku 1848. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.10. ISBN 80-210-0458-4.

²⁵ VESELÁ, Zdeňka. Obecné školství ve světle tereziánských reforem a jeho vývoj do roku 1848. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.9-11. ISBN 80-210-0458-4.

²⁶ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Stát. In: Rákoska v dílně lidství. Česká škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.41-42. ISBN 978-80-200-2533-3.

neustoupila od zasahování do školských záležitostí, a to ani v době, kdy církev svůj vliv ve školství opět posílila.²⁷

Pozitivně nastolený režim nepříznivě ovlivnil ohlas francouzské revoluce a napoleonské války, které předčasně ukončily období osvícenského absolutismu a nastolily režim policejního dozoru, který byl založen na politice nehybnosti a rovnováhy. Kancléř Metternich spolu s císařem Františkem II. (I.) měli konzervativní smýšlení, strach z revoluce a demokratických myšlenek, ve kterých viděli všeobecné spiknutí proti absolutismu.²⁸

Na nátlak církve byla zřízena v roce 1795 „opravná studijní komise“, která dostala za úkol vypracovat nový organizační řád obecného školství.²⁹ Jménem Františka II. (I.) byly vydány nové školské zákony, tzv. Schulplan a Schulkodex. Zjevná snaha upevnit vliv církve ve škole však neznamenal, že by František I. v otázce státního vlivu nějak polevil a ustoupil. V Schulplanu, který byl vydán v únoru 1804, se stvrzoval vliv církve na školách. Každý místní duchovní správce má bdíti nad vyučováním náboženství i ostatních předmětů, nad žitím i chováním se učitelů, nad pilností, mravností a prospěchem žáků a naposledy nad chováním rodičů stran řádného posílání dětí do školy.³⁰ Ovšem hned v úvodu je také potvrzeno, že stát má nárok řídit školství, „ježto vyučování obecné pokládám za jednu z nejdůležitějších potřeb státu.“³¹ O rok později byl vydán Schulkodex, který nařizoval povinnou školní docházku pro děti od 6 do 12 let a opakovací nedělní hodiny pro mládež do 18 let. Duchovní dozor nad školami měl mít v obci farář, v okrese a kraji příslušný vyšší církevní správce. Z hlediska materiálních potřeb byly pak školy v péči krajských úřadů.³²

Osobní vlastnosti učitele předepisoval Schulkodex takto: Učitel obecné školy měl zdravé smysly a zdravé tělo vůbec, dobrou výřečnost, dobrý, zdravý rozum a schopnost do

²⁷ Například v roce 1855 či v roce 1883.

²⁸ Více o tomto tématu viz NOVÁK, Miroslav. Rakouská policie a politický vývoj v Čechách před rokem 1848. In: Sborník archivních prací 3, 1953. KLÍMA, Arnošt. Na prahu nové společnosti, Praha 1979.

²⁹ VESELÁ, Zdeňka. Obecné školství ve světle tereziánských reforem a jeho vývoj do roku 1848. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992. s.12. ISBN 80-210-0458-4.

³⁰ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát. In: Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19. století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.43. ISBN 978-80-200-2533-3.

³¹ Tamtéž. s.43.

³² LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. Školství. In: České země v době předbřeznové (1792-1848). Praha: Libri, 1999, s.401. ISBN 80-85983-27-3.

všeho se vpraviti, budiž muž bohobojný a svým žákům vzorem.³³ V zákoně bylo zahrnuto také vzdělání učitele, který měl být absolventem nejméně tříměsíčního kurzu na normální škole, být nejméně 20 let starý a složit učitelskou zkoušku. Vzhledem k tomu, že obecné školy měly omezit výuku jen na čtení, psaní, počítání a výuku náboženství, odpovídala tomu také i příprava učitelů na preparandách, která byla stále na nízké úrovni. Situace se oproti létům před rokem 1774 sice zlepšila, uchazeči o toto zaměstnání museli prokázat znalost čtení, psaní a schopnost řešit početní úlohy. I tak zůstala odborná úroveň učitelů stále nízká.

Situace s výukou budoucích učitelů se začala řešit až na přelomu 20. a 30. let 19. století. Preparandy pro obecné triviální školy měly od roku 1832 trvat šest měsíců a pro školy hlavní a normální jeden rok³⁴ Důvodem ke změně učitelského vzdělání byly potřeby vojenské. Bylo totiž žádoucí snížit počet uchazečů o učitelské povolání, kteří plnili preparandy ne pro lepší životní podmínky či vyhlídky, ale pro možnost vyhnout se tak vojenské službě.³⁵ Pokud uchazeči získali osvědčení ze školy, kde učitelské zkoušky vykonaly, ještě neměli vyhráno. Stávalo se, že absolventi strávili v pozici pomocného učitele celý život, protože si nezískal například přízeň vrchnosti, která držela školní patronát. Za svou práci pomocného učitele získal od učitele stravu a byt, což většinou znamenalo místo ve školní učebně. Učitelský pomocník získával velmi malý plat, většinou 10-15 zlatých ročně, takže jejich postavení bývalo v první polovině 19. století málo uspokojivé a výrazně se jejich plat lišil v tom, jestli učili na venkově či ve městě. Guberniálním dekretem vydaným v roce 1837 se řešila chudoba učitelského stavu, která přikazovala, aby se na příště omezily sňatky skrovně placených, a proto svou rodinu nemohoucích uživit školních pomocníků a aby v této příčině stejný postup byl zachován, vydává se toto nařízení. Avšak ti pomocníci, kteří na škole pod učitelem tam jsou slouží, anebo kteří s učitelem pod jednou střechou bydlí – nesmějí se bez předchozího svolení okresního školního dozorce ženiti.³⁶ Upevnění vztahů mezi státní mocí a školou byl v tomto období dáno také tím, že od roku 1815 byli učitelé zařazeni mezi zemské úředníky podle typu školy a postavení v ní jim byla přiřčena osmá až jedenáctá hodnostní

³³ LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. Školství. In: České země v době předbřeznové (1792-1848). Praha: Libri, 1999, s.402. ISBN 80-85983-27-3.

³⁴ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát. In: Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.30. ISBN 978-80-200-2533-3.

³⁵ Tamtéž. s.30.

³⁶ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Počátky moderní doby ve školních lavicích. In: Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19. století očima současníků. Praha:Academia, 2016, s.32-34. ISBN 978-80-200-2533-3.

třída. Učitel si tak ve výjimečných případech mohl přijít až 500 zlatým.³⁷ Realita byla trochu jiná, protože zejména venkovští učitelé měli velmi malé příjmy, které byly často vypláceny nepravidelně a často jen v naturáliích. Často se také stávalo, že se učitel musel svých nároků na mzdu domáhat soudní cestou.³⁸

Práci učitele měl 1x ročně kontrolovat okresní školní dozorce. Zákon rovněž stanovoval, že ve třídě nesmí být více než 80 žáků a učit se smělo pouze dle schválených knih. Pevně stanovené normy ale omezovaly aktivitu učitele v duchu státní ideologie, která v habsburské monarchii panovala. Císař František na úkor učitelů prohlásil: „Nyní panují nové ideje, které nemohu schvalovat a nikdy je neschválím. vzdalujte se jich! Já nepotřebuji učence, nýbrž dobré občany. Vaším povoláním je vzdělávat mládež k tomuto účelu. Kdo mi slouží, musí učit, co nařizují. Kdo to neumí, nebo mi přichází s novými ideami, ten může jít, nebo ho odstranit.“³⁹ A vystihl tím i dobu, která byla v mnohém nelehká.

Žáci se tedy v první polovině 19. století ve vesnické škole se učili především číst, psát, počítat. Důležitou součástí výuky bylo náboženství. Dítě, u kterého se předpokládalo, že se bude živit rukama, jak se obecně říká, se mělo ve škole naučit toliko ty pojmy, které potřebuje, aby se při životní práci nemátlo, aby bylo spokojeno se svým osudem a aby celý jeho myšlenkový obzor přestával za zachovávání mravouky a na příčinlivém konání povinností v rodině a obci.⁴⁰ Z triviálních škol zmizela výuka reálií a škola měla být zaměřena tak, aby nadměrné znalosti nevyvolávaly v poddaných nespokojenost s jejich životními podmínkami.⁴¹

Ještě na konci 18. století nebyly školní budovy všude a děti se často učily v domácnosti kantora. Během první poloviny 19. století byly nové budovy triviálních obecných škol vystavěny v mnoha obcích.⁴² Školní budova měla většinou jednu třídu, se kterou sousedil byt učitele, kuchyně a byt učitelského pomocníka. Vyučovacím jazykem triviálních škol byl mateřský jazyk žáků. Na ostatních školách byla vyučovacím jazykem

³⁷ Tamtéž. s. 34 a 45

³⁸ O těchto záležitostech více viz v kapitole: Národní škola Svatá Sidonie.

³⁹ LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. Školství. In: České země v době předbřeznové (1792-1848). Praha: Libri, 1999, s.402. ISBN 80-85983-27-3.

⁴⁰ Tamtéž. s.403.

⁴¹ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Počátky moderní doby ve školních lavicích. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.28-30. ISBN 978-80-200-2533-3.

⁴² Lněničková Jitka ve své knize České země v době předbřeznové na s. 405 uvádí, že v roce 1800 bylo v českých zemích 2359 triviálních škol a v roce 1847 jejich počet stoupl na 3465.

němčina. V roce 1832 vyhotovili někteří vlastenci Pamětní spis o nynějším stavu vyučovaná v českém jazyku na učilištích v Čechách, v němž požadovali rozšíření výuky v češtině, s čímž u tehdejších úřadů neuspěli.⁴³ Nedokonalá znalost němčiny byla jednou z bariér pro dosahování vyššího vzdělání pro děti z českých rodin. Spisovatelka Božena Němcová ve svém dopisech z Nymburka vzpomíná, že se v soukromé škole muselo mluvit německy a kdo promluvil česky, toho čekal v sobotu výprask.⁴⁴

Ve třicátých letech 19. století sílily hlasy, které volaly po reformě školství. Obecným požadavkem byl například větší podíl českého jazyka na školách. Existovalo několik návrhů na nový školský systém, do kterého měla být zahrnuta např. přírodovědná, dějepisná výuka a prodloužení povinné školní docházky o další dva roky, tj. do 14 let, myšlenka povinné předškolní výchovy, úprava platů učitelů apod.⁴⁵

Výuka, její obsah a organizace se v předrevolučním období roku 1848 se nijak zvlášť nezměnila. Objevovaly se sice stížnosti na úroveň především venkovských škol, ale často docházelo k zamítavému stanovisku Dvorské studijní komise. V roce 1837 bylo jménem císaře Ferdinanda I. Dobrotivého přikázána revize školních osnov pro obecné školy, ale tato revize byla zamítnuta s tím, že starší verze osnov pro vzdělání lidu podle jejich dobrého zdání zcela dostačuje.⁴⁶ Neochota ke změně souvisela také s nedostatkem financí, které stát školám a učitelům poskytoval. Kancléř Metternich v jednom z rozhovorů se spisovatelem Adalbertem Stifterem řekl, že rakouský učitel patří k nejdůležitějším osobám ve státě a je nutno zabezpečit jeho postavení, zároveň byl však bezradný v otázce, kde peníze pro školství, kterých nebylo na rozdávání, získat.⁴⁷

2.2. Školství v letech 1848-1869

V roce 1848 došlo ke krizi politických a sociálních systémů v habsburské monarchii. Na začátku toho roku propukla revoluce v Itálii a Francii, která vyvolala velký ohlas. Rakušané chtěli skoncovat s režimem Metternicha a vytvořit stát, Češi a ostatní

⁴³ Tamtéž. s.404.

⁴⁴ Tamtéž. s.404-405.

⁴⁵ První pokusná škola Budeč v Praze založená Karlem Slavojem Amerlingem fungovala krátce – od roku 1842. Budeč si kladl za cíl vzdělávat učitele, řemeslníky a ženy. Propagoval vyučování mateřským jazykem. Škola si však nezískala důvěru k novým pedagogickým metodám a také finanční podporu.

⁴⁶ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát.. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.51. ISBN 978-80-200-2533-3.

⁴⁷ Tamtéž. s.51.

národy patřící pod monarchii chtěli splnit své národní tužby. Tím se lišila revoluce v českých zemích od té rakouské.

Od konce 18. století sílila nově vzniklá vrstva společnosti – dělnictvo. Do tohoto dnes již památného roku nebyla vyřešená poddanská otázka, která byla brzdou dalšího hospodářského rozvoje. V první polovině 40. let 18. století docházelo často k dělnickým bouřím, jejichž důvodem byly dlouhé pracovní doby, špatné osvětlení, bídné ubytování a nepřilíš vydatná strava. Od počátku března 1848 byly po Praze rozšiřovány letáky, v nichž byly vyjádřeny sympatie s italským bojem za svobodu a vyzývání k povstání v Čechách. Veřejná schůze byla svolána na 11. března do Svatováclavských lázní na Novém Městě pražském, kde měly být vzneseny požadavky a jako petice předány panovníkovi.⁴⁸

Jedním z požadavků petice pro panovníka byla, aby obě řeči - česká i německá v dokonalou rovnost mezi sebou vespolek byly postaveny i práv stejných, aby požívaly jak ve školách, tak i na úradech. Dalším požadavkem bylo, aby byli učitelé čeští i němečtí napřed důkladně sami vyučeni a vzděláni, pak aby se jim vyměřil dostatečný i slušný plat...⁴⁹ Také tehdejší učitelstvo nezůstalo pozadu. Na velkém shromáždění pěti set učitelů národních škol ze všech krajů v Čechách, které se konalo v Praze, zaslalo své požadavky říšskému shromáždění do Vídně. Mezi základní požadavky patřily, aby:

- obecná a měšťanská škola byla státní,
- školní docházka byla pro chlapce upravena do 14 let a pro dívky do 13 let,
- škola byla vyproštěna z područí církve,
- stát dosazoval učitele,
- platy byly vyrovnány na úroveň úřednických platů,
- přípravu učitelů pro obecné školy zabezpečovala škola měšťanská, na kterou by navazoval dvouletý učitelský ústav.⁵⁰

⁴⁸ KLÍMA, Arnošt. Začátek revoluce. In: Revoluce v českých zemích. Praha, 1974, s. 10

⁴⁹ KUTNAR, František. BERAN, Jiří. BOKES, František. Naše národní minulost v dokumentech, 2. díl. Praha: SPN, 1962. s.339

⁵⁰ VESELÁ, Zdeňka. Školský systém v návřích revolučních let. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.28. ISBN 80-210-0458-4.

Ožehavou otázkou byla tedy rovnoprávnost němčiny s češtinou a kvalitní vzdělání učitelů, kterého se jim nedostávalo. Prvním větším počinem vlády bylo zrušení Dvorské studijní komise a ustanovení ministerstva kultu a vyučování, jehož prvním ministrem se měl stát František Palacký, který ovšem tuto nabídku odmítl.⁵¹ Už v tomto roce začalo ministerstvo pracovat na reformě školství, jejichž cíle měl stanovit tzv. „Nástin“. Veřejné vyučování na národních školách mělo být pro všechny nemajetné žáky bezplatné, na čemž se shodl v listopadu 1848 i parlament v Kroměříži. Druhý ministr Antonín Doblhoff-Dier komentoval reformu slovy: „Hluboko cítíme nutnost zlepšit veškeré vyučování..., aby každému občanu, i nejhudšímu, otevřela se cesta ke vzdělání. Stát prohlašuje za své právo i svatou povinnost pečovat o vyučování mládeže obého pohlaví: vyučování se má řídit prostřednictvím veřejných učitelů.“⁵² Tlak společnosti byl velký, proto už v srpnu v roce 1848 bylo vydáno rozhodnutí, které se týkalo zkvalitnění přípravy učitelů. Zde bylo stanoveno, že budoucí učitel musí dovést 16 let a prokázat znalost ze čtyř tříd hlavní školy nebo ze čtyř tříd latinské školy, má absolvovat jednoletý učitelský kurz, který bude tvořit výuka náboženství, nauka o těle a duši, návod k názornému vyučování, čtení, psaní, měřičství, rýsování, počítání z hlavy a písemné mluvnice, sloh, zeměpis, dějepis, přírodopis, nauka o rolnictví a řemeslech, hudba a tělocvik.⁵³ V polovině roku 1849 byl vydán nový dekret, který jednoletý kurz prodloužil pro učitele na dvouletý s tím, že druhý rok bude zaměřen na hospitace a výuku ve škole.

Rozmach dalších reforem byl pozastaven vládou Alexandra Bacha a konkordátem uzavřeným v roce 1855 mezi rakouskou monarchií a Vatikánem. Podle jeho ustanovení, které mělo platnost zákona, mělo být veškeré vyučování katolické mládeže ve všech veřejných i neveřejných školách přiměřeno učení katolické církve.⁵⁴ Náboženství směl vyučovat jen ten, kdo k tomu měl od biskupa svolení. Všichni učitelé škol, které byly určeny pro katolíky, podléhali církevnímu doзору. Víra a mravnost osoby, která se měla stát učitelem, měla být bez poskvrny; kdo by sešel z pravé cesty, měl být zbaven svého místa.⁵⁵ Tento konkordát byl doplněn tajnou úmluvou, podle které se rakouský stát

⁵¹ O tomto období a hlavně důvodech jeho odmítnutí se zmiňuje: KOŘALKA, Jiří. Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914. Praha: Argo, 1996, s. 207-210.

⁵² VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát.. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.57. ISBN 978-80-200-2533-3.

⁵³ VESELÁ, Zdeňka. Školský systém v návrzích revolučních let. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.28. ISBN 80-210-0458-4.

⁵⁴ KOPÁČ, Jaroslav. Pronikavé změny ve školství po roce 1867. In: Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914. Brno: Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1968, s.11.

⁵⁵ KOPÁČ, Jaroslav. Pronikavé změny ve školství po roce 1867. In: Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914. Brno: Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1968, s.11.

zavazoval k tomu, že ani v budoucnosti nebude měnit zákony, které se týkaly školských otázek.

Prohraná válka se Sardinským královstvím v roce 1859 a neúspěchy vnitřní politiky vedly císaře k tomu, že Alexandra Bacha odvolal z funkce. Situace v říši byla počátkem 60. let 19. století složitá. Monarchie zmítána národnostními a vnitropolitickými problémy se těžko probírala z prohrané války s Pruskem a Itálií. Císař František Josef I. hledal novou oporu a orientaci v zahraniční politice a zároveň se rozhodl, že vleklou vnitropolitickou krizi vyřeší dohodou s Uhrami.⁵⁶ Monarchie se v roce 1867 mění na Rakousko-Uhersko a české země náleží od té doby do tzv. Předlitavska. Dohoda, která s Uhrami vznikla, měla podle panovníkových slov zajistit vnitřní klid říše.⁵⁷ Koncepce dualismu nebyla ničím novým. Tyto snahy se projevovaly i na začátku 60. let i v českých zemích. I Češi u císaře uplatňovali historická práva Českého království a rozpory, které z neshod vznikly, vedly v roce 1863 české poslance k pasivní opozici a k jejich odchodu z říšské rady, která trvala do konce 70. let. Snad jediným úspěchem tehdejší české politické scény bylo vyhovění v požadavku zrovnoprávnění češtiny s němčinou jako vyučovacím jazykem, ke kterému došlo v roce 1866. Volba vyučovacího jazyka se měla i nadále řídit národnostní většinou žáků s tím, že druhý zemský jazyk se pro ně při dalším studiu stával povinným předmětem.⁵⁸

V tomto období se začala připravovat pod vedením Leopolda Hasnera von Artha školská reforma, která měla vyřešit letitý spor státu a církve o vlivu na vzdělávání. Církev se tehdy nadšeně netvářila, sám papež Pius IX. sledoval dění kolem nově vznikajících zákonů s velkou nedůvěrou a označil úsilí o světskou školu za nebezpečný blud nové doby.⁵⁹ Napjatá nálada panovala také v poslanecké sněmovně, kde probíhalo jednání o nových školských zákonech. Při jednání se poukazovalo na to, že jednání probíhají bez účasti českého národa, „této velké, mocné a inteligentní součásti říše.“⁶⁰ Objevují se zároveň obavy z germanizace, kterou poslanec Zyblikiewicz vyjádřil slovy: „Hovoří-li se

⁵⁶ CSORBA, László. Císaři a králové. In: VACHUDOVÁ, Anna, ZEMAN, Jiří, KLADIVA, Pavel, VUČKA, Tomáš. Rakousko-uherská monarchie. Habsburská říše 1867-1918 slovem i obrazem. Praha: Slovart, s.r.o., 2011, s.29. ISBN 978 80- 7391-532-2.

⁵⁷ Tamtéž. s.9.

⁵⁸ VESELÁ, Zdeňka. Počátky středoškolského dualismu a snahy o jeho překonání. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.36-37. ISBN 80-210-0458-4.

⁵⁹ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát.. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.75. ISBN 978-80-200-2533-3.

⁶⁰ KOPÁČ, Jaroslav. Pronikavé změny ve školství po roce 1867. In: Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914. Brno: Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1968, s.11.

v návrzích o právech občanů a jejich svobodách, je třeba dožadovat se také svobody národů a jejich osvobození od německého útlaku. Může být řeč o rovnoprávnosti, jestliže se dětem jednoho občana dostává výuky v mateřštině, zatímco děti druhého jsou vyučovány v řeči jim nesrozumitelné?“⁶¹ Z projevů, které byly tehdy proneseny, je zřejmé, že zde byl zájem o národní školu, která poskytovala pro velkou většinu obyvatel jediné vzdělání, kterého dosáhli. Zpravodaj doktor von Figuly řekl: „A co udělala církev z této školy, na kterou nazírá od roku 1804 a jejímž neomezeným pánem je od roku 1855? Odpověď na to dávají rodiče, obce, učitelé a zemské sněmy, stovky peticí: škola je blížká rozkladu a od toho ji chceme zachránit tím, že ji dáme svobodu. Konkordát je ostatně neslučitelný se zákonem o všeobecných právech občanů; jeho ustanovení o schvalování učebnic biskupy odporuje svobodě tisku...A to se jim nepodaří, národy požadují, abychom dbali ducha času a zbavili je pout konkordátu, které je svírají od kolébky do hrobu: obrat je nutný.“⁶²

První z řady nových školních zákonů byly vydány v prosinci roku 1867. V dubnu následujícího roku došlo k opětovnému projednání školského zákona, který se zabýval poměrem školy k církvi. Tehdy se projednávaly změny, které měly být v textu pozměněny, například v § 1 bylo uvedeno, že řízení a dozor nad veškerým školstvím a výchovou náleží výlučně státu a měl být pozměněn na vrchní řízení a dozor nad veškerým školstvím náleží státu.⁶³ Dalším krokem k moderní škole bylo vydání říšského zákona v květnu 1868, který církvi neoponechal do budoucna, s výjimkou náboženství, žádný vliv na zabezpečení a hodnocení výuky. Veřejné školy byly zpřístupněny dětem všech občanů a také schvalování učebnic s výjimkou učebnic náboženských příslušelo jen školské správě. Zákon také vytvořil soustavu školské správy, jejímiž orgány byly místní, okresní a školní rady.

V dubnu roku 1869 byl pak znovu projednáván zákon, kterými měly být stanoveny zásady, které se týkají nového uspořádání národního školství. Zákon byl vyhlášen po schválení císařem Františkem Josefem I. po názvem „Zákon říšský ze dne 14. května 1869, jímžto ustanovují se pravidla vyučování ve školách obecných“.⁶⁴ Zákon se skládá ze tří částí. První část je nejrozsáhlejší a obsahuje 67 paragrafů, kde se pojednává o tom, že školy obecné jsou zřízeny k tomu, aby dívky v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich

⁶¹ KOPÁČ, Jaroslav. Pronikavé změny ve školství po roce 1867. In: Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914. Brno: Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1968, s.11.

⁶² Tamtéž, s.12.

⁶³ Tamtéž, s.14 -15.

⁶⁴ Tamtéž, s.18.

vyvíjely a aby se z nich stali hodní lidé a občané.⁶⁵ Do školy veřejné (obecné a měšťanské) má chodit mládež jakéhokoli náboženského vyznání. Na škole obecné byly v zákoně stanoveny předměty, které se zde mají vyučovat. Mezi ně patřilo náboženství, jazyk, počty, přírodověda, zeměvěda, dějepis se zřetelem úcty k vlasti, psaní, geometrie, zpěv a tělocvik, u děvčat se měly vyučovat ženské ruční práce. Zákon dále upravoval navštěvování škol, vzdělávání učitelů a zřizování škol. Pokud jde o návštěvnost školy, je v zákoně zdůrazněno, že rodiče nebo jejich zástupci nemohou nechat děti bez vyučování.

Povinnost chodit do školy byla zákonem stanovena od ukončeného šestého roku a trvala až do ukončeného roku čtrnáctého. V továrních školách, kde byly zaměstnány děti a nemohly kvůli tomu chodit do školy, byli majitelé továren povinni zřídit u továren školy a to buď sami nebo společně s jinými továrníky dle zákonů vydaných o zřizování veřejných škol. V těchto školách se mělo vyučovat nejméně 12 hodin v tom samém dni. Majitelé továren zodpovídali za to, aby děti, které byly povinné plnit školní docházku, školu také pravidelně navštěvovaly.

Školy měly být zřízeny tam, kde na hodinu dokola je více než 40 dětí, které to mají do školy přes půl míle cesty. Náklady spojené se školou hradily obce - jednalo se o školní stavby a jejich udržování, otop, byty učitelů. Učitelské platy byly placeny jednotlivými zeměmi Rakouska-Uherska. I učitelské vzdělávání se dočkalo zlepšení. Učitelé a učitelky se vzdělávali ve čtyřletých učitelských ústavech, které byly rozděleny podle pohlaví. Při každém ústavu měla být zřízena cvičná škola, při ženských ústavech také škola mateřská. Mezi hlavní vyučovací předměty patřilo náboženství, vychovatelství, nauka vyučování, historie, matematika, mluvnice, literatura, přírodověda. V druhé části jsou ustanovení o učilištích soukromých, učitelských ústavech a třetí část obsahuje pak ustanovení závěrečná a přechodná. Vydanými květnovými zákony byly tak položeny základy moderní školské soustavy národních škol.⁶⁶

2.3. Školství v letech 1869-1918

Situace v českých zemích po vyhlášení Rakouska-Uherska nebyla jednoduchá. V českých zemích se konaly tábory lidu, na kterých řečníci horovali pro české státní právo a uznání podobného statusu, jakého se dostalo Uhrám. Vše dospělo tak daleko, že v říjnu

⁶⁵ Tamtéž. s.18.

⁶⁶ Organizace středních škol byla stanovena v roce 1849.

1868 došlo po shromáždění lidu na Pankráci k pouličním srážkám s policií a úřady byly nuceny vyhlásit v Praze a okolí výjimečný stav.⁶⁷ Císař se snažil uklidnit Čechy reskriptem ze září 1871, kdy Čechům přiznal historická práva České koruny a slíbil, že se nechá korunovat českým králem. V osmnácti tzv. fundamentálních člancích byla formálně uznána autonomie českého státu, který měl podobně jako Uhry dostat vládu. Významné byly také ústupky v jazykové oblasti. Proti těmto článkům se však zdvihl velký odpor Němců, kteří přinutili císaře, aby české požadavky odmítnul. Českou společnost tak čekalo zklamání. Záříjová reskript byl Němci tištěn na jemný toaletní papír jako vyjádření posměchu nad neúspěchem.⁶⁸

Ani čeští poslanci nebyli jednotní v názoru, zda do říšské rady jít či nejít. Tehdy ještě jednotná Národní strana se v 70. letech rozdělila na mladočechy a staročechy. S českým návratem do říšské politiky bylo na počátku 80. let dosaženo některých úspěchů, např. Streymayerova jazykového nařízení, které uznávalo rovnoprávnost češtiny a němčiny na úřadech v rámci Čech a Moravy, či rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou.⁶⁹

V českých zemích se odpor proti novým školským zákonům neprojevoval otevřeným bojkotem, ale jejich přijetí nebylo jednoduché. Stávalo se, že řada učitelů opouštěla své zaměstnání. Zároveň však učitelé doceňovali i pozitivní důsledky nově přijatých zákonů, které jim zajistilo lepší postavení v úřední hierarchii. I mladočeši, kteří byli ze začátku proti přijetí nových zákonů ve škole, vynechali od roku 1872 ze svého programu požadavek zrušit školské zákony. Staročeši však nadále byli proti.⁷⁰ Výhrady a následné obcházení zákonů se týkaly obsahu výuky a docházky do školy.

S nástupem konzervativní koalice v čele Eduardem Taafem se otevřela otázka novelizace obsahu školských reforem. Na konci 70. let bylo českými biskupy předloženo ministerstvu memorandum, ve kterém bylo zdůrazněno: „...Podepsaní biskupové nemohou tedy jinak než vznést ku vládě žádost, aby ministerstvo učinilo, čeho třeba, by škola školám pro katolické obyvatelstvo byl náboženský ráz vrácen a církvi příslušný jí vliv na

⁶⁷ ČURDA, Jan. Až do těch hrdel statků. Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2010, č. 9, s.31. ISSN1802-2278.

⁶⁸ Tamtéž. s.31.

⁶⁹ ČURDA, Jan. Až do těch hrdel statků. Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2010, č. 9, s.31-33. ISSN1802-2278.

⁷⁰ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát.. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.81-84. ISBN 978-80-200-2533-3.

vyučování a vychovávání mládeže opětne poskytnut...“⁷¹ Počátkem roku 1880 byly poslanecké sněmovně předloženy první návrhy a vláda byla tak vyzvána, aby zákon novelizovala. Jednání o tom, jak bude školství vypadat, byla spojena s bouřlivými debatami.⁷² Například pražský arcibiskup Bedřich Josef Schwarzenberg ve sněmovně pronesl: „Současné škole vytýkám spoustu zbytečného učení, pro které nezbývá dosti místa pro samé náboženství.“⁷³ Zákon v roce 1883 prošel těsně – 170 poslanců bylo pro a 167 proti.⁷⁴ Schválení tak znamenalo podstatný krok zpátky a znovu posílení postavení církve na školách.

Zákon z roku 1883 zavedl systém nových úlev a výjimek pro mládež a připouštěl i tzv. polodenní vyučování. Zákonně tak bylo umožněno hlavně dětem na venkově či dětem nemajetných rodičů, aby po šestileté docházce do školy měly jisté úlevy při docházce. Důsledkem toho byla pak nízká úroveň vzdělání žáků zejména ve venkovských školách. Novelizací se zhoršilo také postavení učitelů, například § 48 stanovoval, že odpovědným správcem školy může být jen ten, kdo má způsobilost vyučovat náboženství toho vyznání, ke kterému se hlásí většina obyvatel a že je škola povinna dohlížet na školní mládež při náboženských cvičeních. V § 50 o učitelských ústavech se dle nového učebního plánu mělo omezit učivo reálií a matematiky a měly se přidat hodiny náboženství a hře na klavír. Tím se opět úroveň učitelského vzdělání snížila.⁷⁵ V § 54 bylo schváleno, že učitelé mohli být stíháni za porušení povinností ve škole, ale i za chování mimo školu, které by porušovalo vážnost učitelského ústavu. Zkouška z učitelské způsobilosti pro obecné školy měla být rázu čistě praktického a méně náročného, ale všichni kandidáti o učitelské povolání byli povinni vykonat zkoušku způsobilosti k výpomocnému vyučování náboženství. Listopadu téhož roku se učitelům na obecné školy zaslalo ministerské nařízení, kde bylo ustanoveno, že: „v předmětech reálních a zvláště v dějepise co nejpečlivěji se vystříhali všeho, co by třeba vědecky zjištěno a pro bádání a učení cenno, přece ve škole jen způsobilým bylo, aby pojmy dítěte nemátlo a základy náboženského přesvědčení neb základy přichylnosti a lásky k společné vlasti nejistými a vratkými

⁷¹ KOPÁČ, Jaroslav. Rozdělení university a školská novela. In: Dějiny české školy a pedagogiky. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1968, s.37.

⁷² KOPÁČ, Jaroslav v knize Dějiny české školy a pedagogiky na s. 39-41 detailně popisuje průběh daného jednání.

⁷³ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát.. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.85. ISBN 978-80-200-2533-3.

⁷⁴ Tamtéž. s.41.

⁷⁵ VESELÁ, Zdeňka. Boje o české školství po vydání základního školského zákona. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.49-50. ISBN 80-210-0458-4.

učinilo.⁷⁶ V letech 1886 a 1888 byly navrhнутy další změny. První z nich byl návrh poslance Scharschmida, který navrhl, aby němčina byla prohlášena za státní jazyk a o dva roky později návrh poslance Lichtensteina. Ten předložil nový návrh zákona pro obecné školy, kterým chtěl znovu zavést spoluúčasť církve při dozoru nad vyučováním, prosadit možnost ustanovovat pouze katolické učitele, snížit povinnou docházku na šest let a vyloučit ze vzdělávacího obsahu kreslení, měřičství, přírodopis, tělocvik a dívčí ruční práce. Z předmětů jako dějepis, zeměpis a přírodopis ponechat jen to základní, čemu se přiučí při čtení.⁷⁷ Návrh poslance Lichtensteina podpořila i staročeská strana; její lídr – František Ladislav Rieger prohlásil: „Národ nechce, aby jeho děti byly vychovávány bez náboženství, realie ze škol at' se odstraní a učí se jím pouze pomocí náboženství.“⁷⁸ Oba návrhy zákona nebyly naštěstí schváleny.

Na přelomu 80. a 90. let 19. století by se napětí mezi staročechy a mladočechy dalo krájet. V květnu 1887 otištěn v Národních listech výrok předního reprezentanta staročeské strany, Františka Ladislava Riegera: „Když se nám nepodařilo vymoci svá práva jedním rázem, pasivním odporem, musíme je nyní sbíratí pod drobtech...“⁷⁹ Touto drobečkovou politikou se vyhrtily spory mezi staročechy a mladočechy, kteří tak získávali stále větší podporu. Hřebíčkem do rakve staročechů byly punktace ve 90. letech 19. století. K jednání nebyli vůbec přizváni mladočeši. Jedenáct bodů dohody znamenalo de facto rozdělení území Čech na českou a německou oblast. Vzrůstal vliv sociálně-demokratického hnutí, dále se zostřovaly národnostní boje a vzrůstaly radikální nálady, zvláště mezi českým studentstvem, které se vyhrtily v letech 1892-1893 v demonstrace, na které následně reagovala rakouská vláda vyhlášením výjimečného stavu v Praze a procesem tzv. Omladinou. Společenským tlakem byly přijata Badeniho volební reforma a vydána jazyková nařízení, kterými se povolovalo užívat český jazyk v nižších úředních instancích a soudní správě na území Čech a Moravy.⁸⁰

Na přelomu 19. a 20. století se politický život stále více zhoršoval. Rakousko-Uhersko mělo řadu neřešených sociálních problémů, mezi které patřila především stoupající drahota, růst daní a militarismu. Problémy narůstaly také ve veřejném životě.

⁷⁶ VESELÁ, Zdeňka. Boje o české školství po vydání základního školského zákona. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.49-50. ISBN 80-210-0458-4.

⁷⁷ Tamtéž. s. 50.

⁷⁸ Tamtéž. s. 51.

⁷⁹ Tamtéž. s.51.

⁸⁰ ČURDA, Jan. Až do těch hrdel statků. Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2010, č. 9, s.31. ISSN1802-2278.

V říši neexistovaly občanské svobody a říše se zmítala ve špatných národnostních vztazích. I přes to všechno docházelo k rozvoji kulturního života, literatury a umění.

Školy se i nadále rozvíjely, ale tento rozvoj byl dle Zdenky Veselé narušován „útoky“ náboženských hodnostářů. Školám se vytýkalo, že jsou málo náboženské a málo umravňující. Učitelé, kteří projevovali své vlastní názory o škole či právech, byli nazýváni bezbožci. V roce 1897 šla katolická strana do voleb s heslem „Za katolickou školu“.⁸¹ V říšské radě se na přelomu 19. a 20. století zásadní školské reformy neprojednávaly. Dá se říci že posledním opatřením bylo v roce 1905 schválení definitivního školního a vyučovacího řádu, který tak nahradil původní 35 let starý řád.

Ve školství se však před válkou projevovala stagnace jak po stránce obsahové tak organizační. S růstem škol, který se v této době rozmohl, se dostávala do popředí opět otázka učitelského vzdělávání a obsahu výuky na obecných školách, protože vzdělání se vlivem hospodářského a průmyslového rozmachu dál rozvíjelo a vyučování přestalo nadále stačit nastupující moderní době.⁸² Všechny snahy o úpravy obecného školství a učitelského vzdělání zůstaly tedy do války pouze v podobě návrhů.⁸³ První světová válka pak dolehla těžce na celé školství. Na počátku války byl v národním školství zredukován počet tříd, více než třetina jich byla zrušena, některé školy byly v zimě zavřeny, často se také na školách měnili učitelé a kromě toho byli učitelé zaměstnáni i mimo školu. Pro obecné školy s českým vyučovacím jazykem byly poslední osnovy vydány v roce 1915. Jejich obsah ovlivnily nové pedagogické teorie, které podporovaly ve vyučovacích hodinách tvořivý charakter a dávaly tak učitelům větší volnost. Zároveň však sílila snaha vlády upevnit si prostřednictvím školy loajalitu občanů k rakouské státní moci.⁸⁴

2.4. Školství v letech 1918-1939

Vznikem Československé republiky 28.10.1918 získal český a slovenský národ svobodu a zrodilo se tak nové období, které otevíralo novou naději na změnu. I když první republika nebyla dokonalá a měla své chyby, vytvořila základ politického systému naší země.

⁸¹ VESELÁ, Zdeňka. Boje o české školství po vydání základního školského zákona. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.52. ISBN 80-210-0458-4.

⁸² Tamtéž. s. 52.

⁸³ Více viz VESELÁ, Zdeňka. České školství na přelomu 19. a 20. století. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.55-70. ISBN 80-210-0458-4.

⁸⁴ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Škola a stát.. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.96. ISBN 978-80-200-2533-3.

Poválečné období bylo doprovázeno významným úsilím vytvořit moderní školství. V první řadě šlo o to, aby se překonala dřívější diskriminace českého školství z období Rakouska-Uherska, kdy sice české školy existovaly, ale byly české jen vyučovacím jazykem. Jejich vzdělávací obsah byl stavěn na rakouských osnovách. Nový stát se tak snažil změnit obsah výuky v demokratickém duchu. Heslo prvního československého prezidenta Masaryka „Odrakouštet!“ se týkalo také školství.⁸⁵ Toto období je charakteristické postátňováním škol, s kterým se začalo rok po válce na celém území a mělo přispět k posílení vlivu ve školství.⁸⁶ Na konci roku 1918 byly při ministerstvu školství vytvořeny širší poradní orgány pro jednotlivé typy škol, které měly za úkol připravit obsahové změny v jednotlivých předmětech.

V květnu roku 1919 se konala poradní schůze pro obecné školství, která jednala o zatímních rámcových osnovách zeměpisu a dějepisu. Její obsahové změny byly pak modifikovány v roce 1922 tzv. Malým školským zákonem, kterým bylo dosaženo sjednocení národních škol po stránce obsahové tak organizační. Byly zavedeny nové předměty – šlo o ruční práce pro chlapce, domácí práce pro dívky, tělocvik a občanskou nauku. Ta jakožto povinný předmět učebný na školách obecných a měšťanských má obsahovati základní poznatky o státu československém zvláště, o zařízení života hospodářského, sociálního, politického a kulturního. Má vésti k republikánské výchově občanstva československého tak, aby každý bez rozdílu a bez újmy národnosti a náboženství již od mládí schopen byl pochopiti nejen svá občanská práva, nýbrž i svoje povinnosti k republice československé.⁸⁷ Výuka měla být odkloněna od klasického frontálního vyučování a měla vést k dialogickým metodám (besedy,...) a nebo k exkurzím, aby docházelo k rozvoji žáků v oblasti poznávání nebo rozvíjení kreativity. Prezident Masaryk byl v učebnicích občanské výchovy vnímán jako idol. Didaktické texty charakterizovaly prezidenta jako výjimečného člověka, filozofa, sociologa atd. Prezident Masaryk byl a je celým svým životem vzorným příkladem a vzorem...Mnohé jeho vlastnosti jsou ryzí, osobité a příkladné...⁸⁸

⁸⁵ PERNES, Jiří. Odrakouštet!. In: Živá historie. Brno: Neografía a.s. Martin, 2011, č. 12, s.42. ISSN 1802-2278.

⁸⁶ VESELÁ, Zdeňka. Proměny českého školství mezi dvěma světovými válkami. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.75. ISBN 80-210-0458-4.

⁸⁷ ŠMÍD, Marek. Jak pan prezident tlačíval kočárek. První republika optikou dobových učebnic občanské výchovy. Dějiny a současnost. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, č.2, s.18. ISSN 0418-5129.

⁸⁸ Tamtéž. s.20.

Vláda usilovala o konfesní školství, které mělo za cíl vytlačit náboženství ze škol a nahradit jej vyučovacím předmětem laická morálka. Spor skončil víceméně vítězstvím církve, protože návrh nového vyučovacího předmětu se neprosadil a náboženství z obecných a měšťanských škol nezmizelo. Žáci bez vyznání nebo vyznání státem neuznaného však mohli písemně požádat o uvolnění z náboženské výuky.⁸⁹ Výnos ministerstva stanovil, že náboženské úkony nejsou součástí výuky a účast nebo neúčast nemá vliv na známku z mravů.⁹⁰ Ulevilo se i učitelům. Přestává tedy povinnost dozoru profesorského při zmíněných úkonech náboženských. Jakýkoliv nátlak v tomto směru ...konati není dovoleno.⁹¹ školní docházka byla uzákoněna v roce 1922 na 8 let bez úlev, které v předchozích letech byly hojně využívány.⁹² Zákon dále upravoval maximální počet žáků ve třídě, kde bylo stanoveno, že by počet žáků měl klesat z původních 80 na průměrně 60 žáků ve třídě. Tohoto poklesu měly školy dosáhnout během 10 let.

Už ve 20. letech se objevili kritici obecného školství, kteří poukazovali zejména na to, že i po vzniku demokratického systému přetrvávala školská soustava z dob monarchie, která neodpovídala nově vzniklým demokratickým poměrům. S kritikou se setkalo národní školství v oblasti „vnitřního“ života škol. Bylo poukazováno zejména k tomu, že se učitelé neohlíželi na individuální potřeby žáků a že školy neměly dostatečně rozvinutou demokratickou samosprávu. Kritika sílila zejména ve 30. letech a vyústila v ojedinělý pokus o reformu školy, tzv. příhodovskou reformou.⁹³ Václav Příhoda, kterého ovlivnily studijní pobyty na amerických univerzitách navrhl koncept jednotné devítileté základní školy, která byla vnitřně diferenciovaná a uspořádaná.

Na konci 20. let svolalo ministerstvo školství anketu o školské reformě, která vzbudila nebývalý ohlas. Posuzovaly se zde například následující problémy, jestli má být nižší a střední stupeň obecné školy být pětiletý s tříletým vyšším stupněm, nebo má být čtyřletý, na který by navazoval čtyřletý vyšší stupeň apod.⁹⁴ Ministerstvo schválilo zřízení dvou reformních škol v Praze, v Humpolci a v Brně a na počátku 30. let byla vytvořena

⁸⁹ ŠMÍD, Marek. Jak pan prezident tlačíval kočárek. První republika optikou dobových učebnic občanské výchovy. Dějiny a současnost. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, č.2, s.18. ISSN 0418-5129.

⁹⁰ Tamtéž. s.18.

⁹¹ VESELÁ, Zdeňka. Proměny českého školství mezi dvěma světovými válkami. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.74. ISBN 80-210-0458-4.

⁹² VESELÁ, Zdeňka. Proměny českého školství mezi dvěma světovými válkami. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.76. ISBN 80-210-0458-4.

⁹³ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. Dějiny pedagogiky. 1.vydání. Praha: Grada, 2008, s.199. ISBN 978-80-247-2429-4.

⁹⁴ VESELÁ, Zdeňka. Proměny českého školství mezi dvěma světovými válkami. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.79-80. ISBN 80-210-0458-4.

také komise pro reformu školství. Na pokusných školách se vycházelo z toho, že zdrojem žákova poznání je jeho vlastní zkušenost. Dále se pokusných školách zaměřovali na formu nových didaktických metod při výuce, na individuální žakovu osobnost, utváření vztahů mezi žákem a učitelem, mezi učitelem a rodiči na základě vzájemné spolupráce apod.

Následné srovnání pokusných a normálních škol však ukázalo, že je nutné reformovat školství, protože vzdělávací obsah i požadavky neodpovídaly tehdejší době. Dosahovaná úroveň obecných škol byla velmi nízká, což dokazovaly výsledky z mluvnice, slohu, čtení a počtů.⁹⁵ Reforma obecných škol byla nevyhnutelná; mezi předpokládané změny patřilo snížení počtu žáků ve třídách, zkrácení vyučovací hodiny na 45 minut, lepší vybavenost škol pomůckami a především reforma učitelského vzdělání, tj. aby se prosadilo vysokoškolské vzdělání pro učitele.⁹⁶ V roce 1938 přišli zlíňští školští pracovníci s návrhem nové školské soustavy, kterou vypracovali na základě kritiky školského systému. Doporučovali vybudovat takovou školní soustavu, která bude jednotná a která by umožňovala pružnější postup z nižších školních stupňů na vyšší a zabezpečovala tak odbornější vzdělání všem občanům.⁹⁷ Konkrétně na školách I. stupně pro děti tj. obecných školách od šesti do deseti let se měly naučit číst, psát, počítat, kreslit. Zlínský návrh vzbudil pozornost, do vzniku Protektorátu se konaly pravidelné sjezdy, na kterých se účastníci shodli, že reforma národního školství je neodkladná...Hitler však na šest let zastavil jakékoli snahy o novou reformu školství.

2.5. Školství v letech 1939-1945

Březnové události v roce 1939 spojené se vznikem Protektorátu Čechy a Morava změnilly na šest let školství, které bylo podřízené ideologii říše Adolfa Hitlera. Spíše než ke zvyšování vzdělanosti začalo tehdejší české školství sloužit k vnitřnímu rozkladu. Mnohé školy byly hned po březnových událostech zrušeny a dány k dispozici wehrmachtu jako

⁹⁵ Tamtéž. s.84.

⁹⁶ Česká obec učitelská založila v Praze v roce 1921 „Školu vysokých studií pedagogických“, od roku 1922 byla také v Brně. Učitelé se vzdělávali o víkendech ve dvouletém oboru. O vysokoškolské vzdělání se začala zajímat nejen veřejnost, ale i vláda. Byl vypracován „Návrh zákona o vzdělání učitelů učitelstva škol národních“. Návrh zákona však nebyl předán vládě a dokonce byla zrušena i reformní komise školství. Až s nástupem nového ministra školství Ivana Déřera v roce 1929 byla zřízena první pedagogická akademie nejprve v Bratislavě, později pro úspěch také v Brně či Praze. Jednalo se o jednoleté studium s vysokoškolskými metodami výuky. Tyto akademie fungovaly ještě ve školním roce 1939/1940, ale poté byly zrušeny. Více o vzdělávání učitelů VESELÁ, Zdeňka. Proměny českého školství mezi dvěma světovými válkami. In: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s.107-126. ISBN 80-210-0458-4.

⁹⁷ Nový návrh školské soustavy popsán tamtéž. s.85-86.

ubytovací zařízení. Zbylé školy se ocitly pod úplnou kontrolou a následnou cenzurou, kterou prošly veškeré učební pomůcky, učebnice i publikace. Počet dětí se v jedné třídě kvůli úsporám navýšil i na šedesát, což pedagogům ztěžovalo efektivní vyučování. Protektorátní školství spadalo pod ministerstvo školství a národní osvěty, které vedl do ledna 1942 Jan Kapras, který se však znelíbil gestapu a byl nahrazen Emanuelem Moravcem, který zastával úřad do své sebevraždy na začátku května 1945.⁹⁸

V květnu 1939 zahájila protektorátní administrativa revizi školské správy, organizované podle zákona o správě školství z roku 1920 tím, že okresní školní inspektoři byli pověřeni přímou kontrolou obecných a měšťanských škol.⁹⁹ V listopadu 1939 bylo školám vydáno vládní nařízení, které uložilo školám povinnost sběru kostí a rohoviny. Během dalších válečných let byl nařízen sběr drobných kovových předmětů, papíru, staré gumy, textilu, léčivých bylin, bobulovitých lesních plodů apod. Školy o sběru musely vést dokumentaci a žáci měli být podněcováni prémiovým systémem.¹⁰⁰ Zásadní změnu přinesl školní rok 1940/1941. Docházka do tehdy pětitřídních obecných škol byla zkrácena na čtyři roky a navazujícím trojtřídním měšťankám naopak jeden rok přibyl a navíc se tyto školy staly výběrovými. V praxi to znamenalo, že bylo přijímáno pouze 35 % absolventů čtvrtých tříd obecných škol. Tímto rozhodnutím se tak pro velkou část žactva uzavřela možnost dalšího studia.¹⁰¹ V roce 1943 byl v českých školách zaveden šestistupňový systém známkování. Pětka i nadále znamenala nedostatečnou s předpokladem, že si to žák ještě opraví, šestku dostali žáci s nevyhovujícími vlastnostmi či pokřiveným vztahem k Říši.¹⁰²

Uzavřením vysokých škol v listopadu 1939, které mělo původně trvat tři roky, se pozornost obrátila na nižší stupně škol. V únoru 1940 bylo nařízeno hromadné penzionování státních zaměstnanců. Ze škol byli nuceni odejít všichni starší učitelé, kteří byli spjatí se vznikem a rozvojem první republiky. Jiní byli perzekuováni a vězněni.

⁹⁸ NEKOLA, Martin. České školy pod hákovým křížem. In: Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2012, č.1,s.36-37. ISSN 1802-2278.

⁹⁹ RÝDL, Karel. K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774-1989). Pardubice: FF Univerzity Pardubice, 2010, s. 24-25. ISBN 978-80-7395-322-5.

¹⁰⁰ SVOBODA, Jaroslav. Školství v období protektorátu. 1.vydání. České Budějovice: Nová forma, s.r.o.,2010, s.36. ISBN 978-80-87313-67-1

¹⁰¹ NEKOLA, Martin. České školy pod hákovým křížem. In: Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2012, č.1,s.36-37. ISSN 1802-2278. Omezen byl také počet studentů gymnázií. Autor článku uvádí, že v roce 1938 studovali na gymnáziích až 100 000 studentů, jejich počet do konce války vlivem různých omezení a snahy zabránit vzniku nové inteligence klesl na 40 500. Učňovské školy nasměrovali Němci výhradně na zbrojní průmysl a odvětví, která byla potřebná pro válečné hospodářství.

¹⁰² NEKOLA, Martin. České školy pod hákovým křížem. In: Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2012, č.1, s.37. ISSN 1802-2278.

Učitelům byla také zvýšena výuková povinnost. Například učitelům mladším 50 let byl zvýšený pracovní úvazek o 25 hodin týdně.¹⁰³

Cílem byla plánovaná germanizace, proto v Protektorátu stoupl ve školách počet vyučovacích hodin německého jazyka. Od školního roku 1940/1941 byla němčina povinná na všech typech škol. Od dalšího školního roku byl pak počet vyučovacích hodin zvýšen až na osm hodin týdně. Učitelům, kteří vyučovali děti němčinu, dostávali příplatky za tuto práci. Každá odučená hodina se jim měla počítat jako dvouhodinovka.¹⁰⁴

Agitace se zaměřila především na mladší generaci, která byla nejsnáze ovlivnitelná. Dětem bylo zdůrazňováno soužití s německým národem a úcta, kterou by měli k vůdci Adolfu Hitlerovi zachovávat. Na konci května v roce 1942 vzniklo Kuratorium pro výchovu mládeže, které mělo vedle sportovních aktivit, školení, branných cvičení a brigád na podporu německého válečného snažení (sběr šatstva pro vojáky,...). Hlavní náplní byla ideologická příprava mladé generace pro říši. Z osnov byly vymazány veškeré texty, které se týkaly české státnosti a první republiky. V učebnicích dějepisu byla překrucována historie vzniku Protektorátu, který byl prezentován jako ochrana českých zemí před nepřáteli. Svatý Václav byl prezentován jako člověk, který vrátil české země do prostředí, kam odjakživa patřily – do Německa.¹⁰⁵

Koncem roku 1944 začalo být jasné, že se válka chýlí ke konci. Navenek přijímali kantoři a žáci říšskou ideologii, ale uvnitř očekávali lepší zítřky. Skupiny různě politicky organizovaných učitelů začaly koncem války připravovat koncept poválečné školské organizace, který byl podporován ústavním dekretem o národních výborech schváleným Edvardem Benešem, prezidentem v exilu.¹⁰⁶

2.6. Poválečný vývoj školství do poloviny 70. let 20. století

Do Košického vládního programu z dubna 1945 se formuloval požadavek demokratizace celého školského systému tak, aby bylo i vyšší vzdělání zpřístupněno širokým vrstvám tehdejší společnosti. Byl připravován nový školský zákon, který měl tak realizovat ideu jednotné školy. Hlavním orgánem politické moci se staly národní výbory,

¹⁰³ Tamtéž. s.40

¹⁰⁴ Tamtéž.s.46

¹⁰⁵ SVOBODA, Jaroslav. Školství v období protektorátu. 1.vydání. České Budějovice: Nová forma, s.r.o.,2010, s.40-41. ISBN 978-80-87313-67-1.

¹⁰⁶ RÝDL, Karel.Vývoj správy školství v letech 1939-1945. In: K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774-1989). Pardubice: FF Univerzity Pardubice, 2010, s. 24-25. ISBN 978-80-7395-322-5.

kteře byly ustanoveny dekretem prezidenta republiky. Postupně byly ustanoveny místní, okresní a zemské národní výbory a při nich školní rady a výbory, které řídily činnost školství.¹⁰⁷ Nejvyšším orgánem bylo ministerstvo školství, které bylo obnoveno dekretem prezidenta republiky č.1/1945 Sb.

Po únorovém nastolení komunistické moci byl v dubnu 1948 přijat zákon č.95/1948 Sb. O základní úpravě jednotného školství, který naplňoval politiku jediné politické strany v zemi, KSČ. Zákon naplňoval tak návrh školské politiky KSČ, který byl vyhlášen v březnu 1946 na sjezdu komunistické strany. Zákonem bylo zestátněno veškeré školství v celé republice. Byla vyhlášena jednotná škola devítiletá, která byla bezplatná pro všechny děti a mládež od 6-15 let. Školy byly následně rozděleny na tři stupně:

- 1. stupeň národní školy (1.-5. ročník),
- 2. stupeň střední školy (6.-9. ročník),
- 3. stupeň vyšší výběrové školy.

Byla omezena působnost ministerstva školství v oblastech, které přímo se školstvím nesouvisely. Patřila sem například tělesná výchova a sport a církevní záležitosti¹⁰⁸ Zákonem 129/1949 Sb. byl také nově upraven vztah školy a rodiny tím, že vzniklo SRPŠ (Sdružení rodičů a přátel školy), které tak upevnilo ideové působení KSČ a školy na rodiny. Při jednotlivých národních výborech byly organizovány referáty pro školství, které měly na starosti kontrolu lidové výchovy, školské, vědecké a jiné osvětové činnosti. Cílem bylo sjednocení výchovy v socialistickém duchu ideologie marxismu-leninismu, který se stal jedinou oficiální státní ideologií. Na počátku 50. let se realizovala KSČ také v oblasti obsahu školní výuky. Staré učebnice a osnovy byly likvidovány a nahrazovány novými, které byly postaveny na ideologii KSČ o socialistickém vlastenectví.

V roce 1953 byl vydán nový školský zákon, který čerpal ze sovětského vzoru a přiblížil tak organizaci školství tomu sovětskému. Školní docházka byla zkrácena 8 let a nově bylo také upraveno vzdělávání učitelů. Pedagogická gymnázia založena v roce 1952 byly zrušeny a byly nahrazeny pedagogickými školami pro přípravu učitelk

¹⁰⁷ RÝDL, Karel. Školská správa po osvobození v letech 1945-1948. In: K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774-1989). Pardubice: FF Univerzity Pardubice, 2010, s. 28-29. ISBN 978-80-7395-322-5.

¹⁰⁸ Tamtéž. s.32-33.

v předškolních zařízeních a učitelů pro 1.-5. ročník národních škol. Zrušeny byly také pedagogické fakulty. Učitelé pro 2. a 3 stupeň byli tak vyňati z kompetence univerzitního vzdělávání. Pro budoucí učitele 2. stupně byly zřízeny vyšší pedagogické školy a Vysoká škola pedagogická pro budoucí učitele 3.stupně. O rok později byly ustanoveny pedagogické sbory a komise, které měly na starosti například ideologické a metodické vzdělávání učitelů, organizování akcí pro učitele a mládež, zřizování knihoven apod.

Po XX. sjezdu KSSS a kritice kultu osobnosti Stalina i ve školství začal silit duch kritiky. Ministerstvo školství bylo přejmenováno na ministerstvo školství a kultury. I v tomto období měl učitel být nejen odborníkem ve svém oboru, ale také uvědomělým občanem v duchu světového socialistického názoru. Na XI. sjezdu KSČ v roce 1958 byla projednána směrnice o prodloužení povinné školní docházky opět na 9 let. Sjezd se zaručil organizovat školství tak, aby do roku 1970 měla převážná většina mládeže úplně středoškolské vzdělání.¹⁰⁹ Na konci 50. let byla vydána nová školská koncepce „O těsném spojení školy se životem a o dalším rozvoji výchovy a vzdělání v Československu.“ Veškeré změny se pak objevily v novém zákoně č. 186/1960 Sb. Co se týká národní školy, byla školní povinná docházka prodloužena na devět let, pro vzdělání učitelů na národní školy byly v červenci 1959 zřízeny pedagogické instituty jako krajské vysoké školy. Činnost SRPŠ byla nově upravena a národní výbory měly dohlížet ve svém obvodu, aby rodina pomáhala škole ve výchovném procesu a pomáhala spojovat vyučování s praxí a životem. Řízení školství bylo novým školským zákonem řízeno ministerstvem školství a mládeže, které zajišťovalo výkonnou státní moc v resortu. Při ministerstvu byly zřizovány poradní a iniciativní orgány. Pro potřeby upevňování tzv. komunistické mládeže byl prosazen předmět občanská výchova. V těchto letech měla být také rozpracována metodika komunistické výchovy podle věkových stupňů.¹¹⁰

Obrodný proces ke konci 60. let se v oblasti školství projevoval veřejným distancováním od poúnorové školské politiky a hlásal požadavek návratu k organizaci školství před únorem 1948. Projevem bylo např. zkrácení školního týdne na pět dnů či omezení monopolu ruštiny v oblasti výuky cizích jazyků. Pražské jaro bylo však utnuto 21. srpnem 1968. Ani tento proces nezměnil na stavu správy školství téměř nic. Škola byla stále institucí, která byla podřízená státní kontrole a měla sloužit jako nástroj ovlivňování nových generací...

¹⁰⁹ Tamtéž. s.39-40

¹¹⁰ Tamtéž. s.43.

V dubnu 1969 bylo s pomocí okupačních armád dosazeno do KSČ nové vedení, které se zaručovalo, že vrátí stav politické situace před rok 1968 a zajistí tak normalizaci poměrů ve společnosti. Počátek 70. let byl ve znamení čistek ve všech oblastech. Na XIV. sjezdu KSČ v roce 1971 bylo pro oblast školství vymezeno pět základních problémů k řešení:

- 1) prosazení komunistické výchovy mládeže a dospělých,
- 2) dopracování koncepce rozvoje školské soustavy,
- 3) rozpracování teorie osobnosti učitele a jeho úlohy ve společnosti,
- 4) reorganizace správy školství a realizování jednotné státní školské politiky,
- 5) zkvalitnění materiální základny výchovně-vzdělávací sféry.¹¹¹

Škola se tak stávala oporou socialistického zřízení a učitelstvo tak muselo sloužit mocenským zájmům KSČ, která si tak i díky tomu upevňovala své pozice.

¹¹¹ Tamtéž. s.46.

3. Národní škola ve Svaté Sidonii

3.1. Počátky tovární školy do roku 1876

Škola ve Svaté Sidonii vznikla kolem roku 1820.¹¹² Již od svého založení se podstatně lišila od ostatních škol v okolí tím, že se jednalo o soukromou tovární školu, do které docházely převážně děti sklářů a zaměstnanců hutí, kteří si školu a učitele platili. Plat učitele zajišťovala správa hutí a skláři, kteří přispívali na vydržování učitele srážkami ze mzdy - v Sidonii se jednalo o částku 36 kr. Škola neměla ještě v roce 1822 patrona, protože v té době nedošlo k jejímu právnímu ustanovení. Církevní dohled nad školou vykonával farář z Brumova a školní inspekci kloboucký děkan. Vztah školy i osady k sousední obci Bylnici byl tou dobou pouze vnější. Svatá Sidonie tvořila sice kolonii uvedené obce, ale huť ležela na uherské straně, takže si osada hospodařila samostatně. Patronem školy se stal po právním ustanovení brumovský velkostatek. Po zákonné úpravě patronátů v 60. letech 19. století pak osada už oficiálně patřila pod správu obce Bylnice (tehdy Bilnice).

Děti byly nejprve vyučovány úředníkem správy hutí, ale pro nedostatek času byl pak vypsan konkurz na učitele. Prvním známým dochovaným učitelem byl třiadvacetiletý Josef Kašpárek, který uzavřel se správou hutí provizorní dohodu o odměně za vyučování.¹¹³ Od brumovské vrchnosti měl dostat hotově 100 zl. a od správy hutí stravu. Děti školou povinných bylo tehdy ve škole 40 a dle zápisu učitele se všichni žáci pilně zúčastňovali vyučování. Opakovací nedělní vyučování navštěvovalo 19 žáků. Vyučovacím jazykem byla na škole čeština.¹¹⁴ Počet žáků v příštích letech kolísal mezi počtem 50-70 žáků ve třídě. Je tedy zřejmé, že se jejich počet odvíjel od toho, zda huť měla dost práce či nikoli. Sklářské děti měly tak možnost dosáhnout solidního školského vzdělání, ovšem nedochovaly se doklady, že by se jeho vlivem úspěšně uplatňovaly v životě, protože převážně zůstaly natrvalo ve sklárnách, která jim poskytovala zaměstnání.

Z pozdějších učitelů je v Sidonii na začátku 40. let připomínán učitel Václav Tauchmann, který měl tehdy 41 let a učitelské povolání vykonával už 22 let. Vyučoval

¹¹² MATÝSEK, František. Kapitola z bojů o českou tovární školu ve Svaté Sidonii v 60. letech 19.století. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka. Okresní muzeum ve Valašských Kloboukách, 1959, č.2, s.27

¹¹³ MATÝSEK, František. Kapitola z bojů o českou tovární školu ve Svaté Sidonii v 60. letech 19.století. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka. Okresní muzeum ve Valašských Kloboukách, 1959, č.2, s.27

¹¹⁴ MATÝSEK, František. Kapitola z bojů o českou tovární školu ve Svaté Sidonii v 60. letech 19.století. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka. Okresní muzeum ve Valašských Kloboukách, 1959, č.2, s.27

česky i německy. Kdy odešel z hutí a školy není známo, ale muselo to být před rokem 1848, protože od tohoto roku působil na škole František Kolísek.¹¹⁵ Správa hutí mu poskytovala byt a skláři plat, který ročně vycházel na 120 zl. Plat učitele musel značně kolísat z toho důvodu, že byl závislý na počtu pracujících sklářů nebo na výši jejich výdělků. V pramenech není však uvedeno, zda odváděli plat i ti skláři, kteří neměli ve škole děti.¹¹⁶

Jako při jiných školách, odvádění školního platu působilo časem značné nepříjemnosti. V roce 1853 došlo ke sporu s dlužníky obce Bylnice, kteří školní plat nechtěli odvést a odvolávali se, že školu má vydržovat jenom majitel hutí. Pasekáři zase odepřeli odvádět povinný školní plat ve výši 1 zl 12 kr za školáka. Příjem učitele byl tak postupně upravován podle zákona, takže v 60. letech činil plat učitele v Sidonii 300 zl.za rok. K tomu dostával učitel dřevo a služební byt.¹¹⁷ Školní místnost měla v roce 1856/1857 7 lavic, 1 tabuli a kachlová kamna. Jiné vybavení se v pramenech neuvádí. Pro velký počet žáků však místnost nemohla stačit, protože na délku měřila 6,5 m a na šířku 2,8 m.¹¹⁸

Sklárnu v Sidonii si v roce 1859 pronajal na 25 let Josef Schreiber starší, který se zřejmě snažil školu zrušit a zbavit se tak povinností, protože nechal školu v tomto roce uzavřít a učitel František Kolísek byl přeložen na školu brumovského velkostatku v Malém Ořechově. Pro odpor sklářů se to však Josefu Schreiberovi nepodařilo a škola tak zůstala zachována.¹¹⁹ Školu však v následujícím období čekalo rušné období...

V říjnu roku 1860 nastoupil na nové místo učitele Matěj Hlávka.¹²⁰ Ten se brzy po svém nastoupení na učitelské místo v Sidonii dostal do vleklého sporu se správou hutí, která učiteli slíbila plat 300 zlatých, byt a dřevo dle potřeby. Správa hutí však do Nového roku učiteli nezaplatila a ani nedodala dřevo. Učitel se tak několikrát obracel na správce hutí s prosbou, aby huť učiteli zaplatila, škola aby měla dřevo a aby vedení hutí opravilo rozbitá okna a kamna, protože se děti ve třídě třásly zimou. Ale ani tato zpráva nijak zvlášť se správcem hutí nepohnula a učitel byl tak nucen chodit po sousedech a shánět dříví. To donutilo učitele k tomu, že se obrátil na faráře v Brumově, který zaslal do skláren dopis, ve

¹¹⁵ MATÝSEK, František. Kapitola z bojů o českou tovární školu ve Svaté Sidonii v 60. letech 19.století. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka. Okresní muzeum ve Valašských Kloboukách, 1959, č.2, s.27

¹¹⁶ Tamtéž.27

¹¹⁷ Tamtéž. s.28.

¹¹⁸ Tamtéž.28.

¹¹⁹ Nejbližší škola byla tehdy až ve 12 km vzdáleném Brumově.

¹²⁰ Od roku 1858-1860 nejsou informace o učitelích ani škole. Škola zřejmě tyto dva roky nefungovala.

kterém žádal, aby správa hutí udělala vše, o co učitel žádal. Správa hutí s nelibostí opravila okno a postavila kamna, ale dřevo do školy nedodala. Učitel tedy ještě jednou zašel za správcem, ale ten mu německy řekl, že je hloupý Čech a že si správa hutí najde nového učitele.

Učitel Matěj Hlávka se po tomto konfliktu nenechal odradit, uzavřel školní místnost a zahájil stávkou. Správa hutí byla překvapena tímto jednáním, a proto nařídila učiteli, aby vyklidil byt a mezitím obsadila učitelské místo novým učitelem Josefem Seidlem. Vše dospělo k tomu, že se učitel Matěj Hlávka obrátil v únoru 1862 na soud do Valašských Klobouk, kde podal stížnost na jednání, s kterým se se správou hutí v Sidonii setkal. Soudu učitel popsal, že jeho finanční situace je složitá, protože naposledy dostal plat v listopadu, žil na úvěr se čtyřmi členy své domácnosti a byl nucen zastavovat i své vlastní věci a prodávat je.¹²¹ Správa hutí se však bránila tím, že je škola privátní, vydržovaná hutními dělníky a že správa platila učitele s výhradou, že může být kdykoliv propuštěn. Vedení hutí se také odvolávala na rezoluci, kterou podepsali skláři, že jsou s učitelem nespokojeni. Jména jsou však převážně německá, takže celá akce správy hutí postrádala tak závažnějších provinění proti učiteli.¹²²

Učitel Hlávka se bránil proto, že byl ze školy propuštěn nezákonně a že má jako učitel veřejné zaměstnání, protože dostal dekret od konzistoře. Odmítl také obvinění, že by vykazoval škole malou horlivost. Učitele se zastala i učitelská konzistoř, na kterou se učitel odvolával. Rezoluce sklářů proti učiteli Hlávkově ztratila na významu, když stříhač skla František Svoboda řekl, že je celá rezoluce podvodem, protože ji prý skláři podepisovali pod domněnkou, že se jedná o změnu cen.¹²³

Do případu se vložil také kloboucký děkan, kterého konzistoř žádala, aby učiteli pomohla a případ vysvětlila. Ovšem Josef Schreiber klobouckému děkanovi napsal: „Učitel Matěj Hlávka je nejneklidnějším člověkem v celé továrně. Nestydatě odmítl, když mu náhradou nabídli místo v mé soukromé škole ve Velkých Losinách, kde by si své postavení zlepšil. Pod záštitou náboženství si dovolují takoví lidé všechnu zvlí. Jako továrník, průmyslník a občan nepotřebuji totiž trpěti arogancí v záležitosti učitele Hlávky, který se zahaluje pláštíkem náboženství. A mám-li být vystaven církevnímu tlaku ze strany římské církve, zbavím se tohoto nepříjemného poručnictví tak, že školu buď zavřu, nebo

¹²¹ Tamtéž.s.28-29.

¹²² Tamtéž.s.29

¹²³ Tamtéž. s.30

tam dosadím učitele jiného vyznání.¹²⁴ A toto rozhodnutí dá si prý i soudně potvrdit. O konečném výsledku sporu není už archivních materiálů, ale došlo nejspíše ke kompromisu, protože byl učitel Hlávka začátkem května 1862 dekretován konzistoří na školu do Vyškovce s podotknutím, aby se na novém místě choval zdrženlivěji.¹²⁵

Tímto sporem skončilo také přechodné působení učitele Josefa Seidla, který byl nahrazen novým učitelem Janem Spazierem. Prameny od roku 1862 do roku 1876 mlčí. Není známé, jak dlouho Jan Spazier vyučoval v Sidonii a ani kdy nastoupil učitel František Tomášek. Škola se na žádost synovců Josefa Schreiberera, Emanuela a Maxe Göpfertových, stala v roce 1876 veřejnou.

3.2. Národní škola ve Svaté Sidonii v letech 1876-1914

Hlavním pramenem poznání historie školství ve Svaté Sidonii je školní kronika, která byla psána od školního roku 1878/1879. Na zdejší škole v té době učil František Tomášek.¹²⁶ Školní rok tehdy začal jako obvykle v polovině září a děti byly vedeny k službám Božím do Brumova.¹²⁷ Na svátek svatého Štěpána, tj. 26. 12. se konala ve školní místnosti slavnost vánočního stromku. Této slavnosti se zúčastnili nejen rodiče dětí, ale i zdejší ředitel huti pan Vincenc Schreiber s manželkou Annou. Žáci zpívali koledy a přednášeli básně. Potom byly dětem předány dárky – tři nejchudší chlapci dostali obleky a tři dívky látku na šaty. Pro zbytek žáků daroval pan ředitel s manželkou jablka, sušené trnky, hrušky a ořechy. Slavnost tato mile dojala všech přítomných, zvláště pana ředitele, ten slíbil dětem, že vystrojí na rok ještě bohatější vánoční strom a slíbil, že pro školu zaopatří pěkné harmonium.¹²⁸ Jestli slib dodržel, se už nedozvíme, protože zmínka o zakoupení harmonia se už v zápisech neobjevuje. Toho školního roku byly děti pravidelně vedeny k přijímání a vykonání náboženské zkoušky. Počet žáků školy byl 48.

Další zápis se objevuje až ve školním roce 1885/1886, kdy učitel se sousedního Svatého Štěpána Rudolf Nečesaný napsal: „Dne 19. listopadu 1885 zemřel zdejší učitel František Tomášek po 33 hodinné nemoci (zapálení mozku) a byl za velkého účastenství

¹²⁴ Tamtéž. s.30

¹²⁵ Tamtéž.s.30

¹²⁶ Kronika je uložena v SOA Zlín: fond Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953).

¹²⁷ SOA Zlín.Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.1.

¹²⁸ SOA Zlín.Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.2.

žáků, jakož i úředníků a pracovníků doprovázen do Brumova...¹²⁹ Po zemřelém Františku Tomáškovi docházel 3x týdně do školy již výše zmíněný učitel ze Svatého Štěpána, který se o místo v Sidonii ucházel a v březnu roku 1886 po obdržení učitelského dekretu se stal definitivním učitelem v Sidonii.

V dubnu 1886 byla zastavena práce v továrně, která měla dopad také na chod školy a kterou učitel komentoval slovy: „20. dubna oznámeno dělníkům, že pracovati se docela přestane, což se též den stalo. Tím zbavena škola příznivců, neboť od té doby nestaráno ze strany továrny o školu. Též i učitelé bylo se starati o dřevo.“¹³⁰ V osadě se nacházela i místní školní rada, prvním známým předsedou byl hostinský na Vlári, Gustav Sigmundík, který se do budoucna moc neosvědčil, protože se málo staral o to, aby škola netrpěla nedostatkem. Školní rok 1885/1886 skončil už začátkem července, protože se učitel Nečesaný musel zúčastnit vojenského cvičení.

Do nového školního roku 1886/1887 se učitelé i žákům nenastupovalo lehce, starost dělala učitelé nepřipravená učebna a nedostatek dřeva: „Vyučování, ačkoliv mělo započati 1. zářím, přece se tak nestalo nedbalostí předsedy místní školní rady, jelikož tento o vyčištění místnosti školní na mnohé naléhání správce školy, se nestaral. Předseda školní rady se také však o dřevo nestaral a tak se stalo, že dosud 30. listopadu dřevo nedovezeno. Bylo posláno z uherské strany od tamnějších obyvatelů, jež dítky do školy posílali...Oznámeno proto předsedovi školní rady, by dřevo pro školu se postaral, jinak tato lhotejnost udána bude c.k. okresní školní radě...“¹³¹ „Častá nouze o dřevo“. Tato krátká poznámka se ve školní kronice objevuje ještě i v dalších školních letech.

Protože byla výroba v huti v roce 1886 zastavena, odrazilo se to na nízkém počtu žáků školy, kterých bylo 30 a z uherské strany 6. Počet byl dle učitele velmi nestálý a v průběhu roku se měnil. Náboženství se už přes rok v osadě nevyučovalo, protože zdejší obyvatelé pro katechetu do Brumova neposílali. Teprve v prosinci 1886 začalo znovu vyučování a žáci se zúčastnili svaté zpovědi a přijímání. Učitelem zde není napsáno, z jakého důvodu se náboženství nevyučovalo. Jednalo se spíše o to, že to měl katecheta z Brumova daleko.

¹²⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953). Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.3.

¹³⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953). Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.4.

¹³¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.5.

Škola se už v předcházejícím období potýkala s problémem místa výuky dětí, která probíhala v bytech dělníků, později v panském domě, kde se mimo školní učebnu nacházely také byty sklářů a učitele. V roce 1884 panský dům vyhořel a velkostatek neměl zájem o to, aby budovu opravil. Učebna byla tedy na tři měsíce přemístěna do místního hostince a potom do dělnického bytu. Na stížnost učitele Nečesaného, že není dostatečná „učírna“, byla do Sidonie vyslána komise, která měla zjistit stav místní školy.

Řídící učitel napsal: „V srpnu 1887 navštívil školu okresní hejtman Navrátil, aby zvěděl poměry zdejší školy se týkající, jelikož obec Bilnická sprostovala se ustavičnými žádostmi a žalobami školy této. Nevalně se o učírnu vyjádřil pro malou místnost a špatné světlo. Pan správce Paral všemožně usiloval o dostatečnost učírny, avšak výrok pana hejtmana: Bud' školní místnost zvětšiti, zvýšiti a větší okna, anebo novou školu...“¹³² V tom samém týdnu byla továrna znovu pronajata Vincenci Schreiberovi, který navštívil učebnu a měl zájem o vystavení nové školy. V červnu 1888 začalo být konečně vyměřováno místo pro novou školní budovu. „Zástupce brumovského velkostatku pan Kres opíral se proti důkladné stavbě, předstíraje drahotu, maje již rozpočet v ruce. Pan Jeřábek ing. neuznával za dobré ledabylou budovu školní stavěti, poukazujíc na veleslavnou c.k. zemskou školní radu.“¹³³ Ve středu 22. srpna 1888 byl slavnostně položen základní kámen. Správce školy Nečesaný pronesl: „Díky pánům zástupcům velkostatku Brumovského! Díky panu fabrikantovi! At žijí ve svornosti a lásce!“¹³⁴

Ve školním roce 1888/1889 musely děti trávit ještě vyučování v malé školní místnosti, která už nevyhovovala učebním podmínkám. Nárůst výroby ve sklárně způsobil také vyšší počet žáků ve třídě, kteří byli nejen české národnosti. Učitel Nečesaný si do kroniky posteskl: „Malá místnost školní pro nynější počet žáků jest chybou kázně a pokroku ... obzvláště an žáci ze všech stran světa přišedši v rozličných jazycích vyučování byli a mnozí málo vyučování prožívali. Tak si žáci přišli ze školy uherské, slovácké, rumunské, ruské, polské a německé! Nynější prozatímní světnice školní vyměřena pro 21-24 žáky, avšak nyní denně přeplněna je 60-70 žáky, což činí učiteli ohromné překážky, předně nemoha kázně udržeti. Asi 30 žáků stojí, přešlapuje mimo lavice a konečně: krasopis, kreslení, psaní úloh a obzvláště tělocvik mnoho trpí. Naděje však, že škola je vystavena, sílí ve vytrvalosti učitele. Bůh dej! – aby zima přešla a čistější vzduch nás

¹³² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.7.

¹³³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.10.

¹³⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.10.

osvěžil.¹³⁵ Nová školní budova byla dokončena na konci června 1889 a dle zápisu učitele byla již začátkem července obydlena.¹³⁶ Stavba měla jednu učebnu, chodbu, 2 světnice, 1 kuchyni, 1 spižírnu, schody na půdu, 3 záchody, chlév, kurník, zahradu s ovocným sadem a školní dvůr.

Téměř po 10 letech, v prosinci roku 1888, se opět konala slavnost Vánočního stromku v místním hostinci, doprovázená koledami a přednášenými básněmi žáků i žaček. Po představení došlo na rozdávání dáreků z vánočního stromku, který byl nazdobený sušeným ovocem a ořechy. Za vybraných 10 zl. byly pro žáky nakoupeny školní potřeby v podobě 400 sešitů na psaní, 80 sešitů na kreslení, 12 tuctů per, 24 olůvek, 5 tabulek, 3 početnice. Radost dětí byla dle zápisu v kronice nezměrná.¹³⁷ O adventním a vánočním čase se pravidelně od tohoto roku do začátku války konala slavnost Vánočního stromku, která měla vždy podle učitele Nečesaného velký ohlas i návštěvnost u veřejnosti obce. Výjimkou byl školní rok 1891/1892, jelikož dobroditelka vánočního stromku velectěná paní Anna Schreiberová, choť zdejšího továrníka pan Vinc. Schreiberera zemřela ve čtvrtek ráno o ½ 5 hod. dne 29. října 1891.¹³⁸ Od školního roku 1900/1901 se ke slavnosti Vánočního stromku přidaly také slavnostní hry Svatý Mikuláš a Svatá rodina. Na hry přispíval z velké části ředitel hutí Vincenc Schreiber, rodiče a místní čtenářský spolek Svatopluk Čech založený v roce 1897.

Problémem v Sidonii byla dětská práce. Dosvědčují to vzpomínky skláře Františka Růžičky, který do své Kroniky Svaté Sidonie¹³⁹ napsal: „Narozen 15.srpna 1881, ze 13 dětí ...v roce 1888 jsme se přestěhovali do Svaté Sidonie! Od té doby taky jsem začal chodit do sklárny jako držič formy, jelikož nebila žádná přísnost navštěvovat školu, tak celá moje učirna byla sklárna! Co byli větší rodiny s více dětmi, tak ty děti ani školu nenavštěvovali, to chodilo do práce držet formu, pak odnášet do chladících pecí – a že se pracovalo 12 hodin a začátek práce byl jak sklo bylo – utavené! Učitel byl zde v Sidonii Rudolf Nečesaný, jelikož ten plat učitelský byl malý, tak učitel chodil do kanceláře vypomáhat a zároveň přivřel oči, že kluci školou povinní do školy nedocházely! Jak měl přijít školní inspektor z Uherského Brodu, hned hlásil učitel všichni do školy a vše se hladce odbilo; a

¹³⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.11.

¹³⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.11.

¹³⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.9.

¹³⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.43.

¹³⁹ Rukopis „Kroniky Svaté Sidonie“ je uložen v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

zase starým tempem se žilo, klukům na tím nezáleželo jestli se musí naučit psát, to bilo vedlejší, jen když uměl dobře krejcary koulet!“¹⁴⁰

Značné procento dětí zaměstnaných ve výrobě bylo palčivou otázkou již v období provádění školských reforem. Dekrety z let 1786-1787 zakazovaly dětskou práci před dovršením desátého roku a zdůrazňovaly nutnost elementárního vyučování pro zaměstnané děti.¹⁴¹ Ve 30. letech se řešení dětské práce nijak zvlášť neřešilo, došlo pouze k omezení práce dětí v zimním období. Dekret c.k. rakouské vlády z 11.6.1842 připouštěl práci dětí v továrnách teprve od 12 let a mladších jenom s povolením obce a to jen tehdy, překročily-li aspoň devátý rok věku a chodily po tři roky do školy. Pracovní doba u dětí neměla přesahovat 10 hodin denně, u dětí od 12 do 16 let 12 hodin denně a noční práce byla povolena pouze dělníkům starším 16 let.¹⁴² Teprve v roce 1885 při úpravě živnostenského řádu, byl vydán zákaz zaměstnávání školou povinných dětí.¹⁴³ Mnohdy ovšem z důvodů tíživé sociální situace početných rodin, nutili sami skláři své děti často od útlého věku vydělávat na živobytí. Nejinak tomu bylo zřejmě také u Františka Růžičky, který měl 12 sourozenců.

Školní akce ve sledovaném období přirozeně reagovaly na nejvýznamnější významné dny a výročí v c.k. monarchii. Mezi ně patřil svátek a narozeniny císaře, úmrtí korunního prince Rudolfa v lednu 1889, zavraždění císařovny Alžběty v roce 1898 a výročí panování Františka Josefa I. I když se doba měnila a docházelo k postupnému prosazování občanských principů, které ovlivňovaly i školství z hlediska obsahu výuky, zůstávala úcta k c.k. monarchii, kterou reprezentoval císař, i nadále prioritní složkou školní výchovy. Při 30. výročí panování císaře Františka Josefa I. se konala ve škole slavnost. „Děti zúčastnily se slavné kostelní bohoslužby v Brumově. Po službách Božích obdrželo každé dítě v hostinci k snídani sklenici kávy a po dvou rohlíčích. Veškeré výlohy zaplatila fabriční kancelář. Odpoledne téhož dne shromáždila se veškerá mládež ve školní světnici, rovněž i mnozí rodičové. Učitel seznámil všechny o významu dnešní slavnosti. Na konci slavnosti

¹⁴⁰ RŮŽICKA, František. Kronika Svaté Sidonie, Muzeum jihovýchodní Moravy, s.1-4.

¹⁴¹ CACH, Josef. Otázky výchovy a vzdělání v počátcích českého dělnického hnutí: příspěvek k dějinám výchovy, školství a pedagogiky v českých zemích ve 2. polovině 19.století. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s.149-150.

¹⁴² CACH, Josef. Otázky výchovy a vzdělání v počátcích českého dělnického hnutí: příspěvek k dějinám výchovy, školství a pedagogiky v českých zemích ve 2. polovině 19.století. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s.149-150.

¹⁴²Tamtéž. s.151.

¹⁴³Tamtéž. s.157

žáci zapěli hymnu národní a konečně se zasadilo na památku téhož dne 5 lip.¹⁴⁴ „V úterý okrášlen obraz císaře pána ve školních dveřích, svěšeny prápory školní a připraveno osvětlení: monogram F.J.I., 4 ramenné svícný kol obrazu a ve všech oknech.“¹⁴⁵

Školní rok začínal ve sledovaném období většinou 15. září a končil v polovině července. Obě data se často měnila tak, aby to vycházelo na pondělí a školní rok končil v neděli. Během toho roku se několik dnů neučilo, v době velikonočních svátků, vánočních svátků, o svatodušních svátcích, v den císařova svátku i narozenin a od 90. let 19. století také 19. listopadu, kdy se sloužila mše za zavražděnou císařovnu Alžbětu.¹⁴⁶ Důvodem ke zrušení výuky mohl být i osobní důvod, například narozeniny či svátek učitele. V Sidonii byla z osobních důvodů zrušena výuka učitele Nečesaného pouze jednou, a to na tři dny kvůli pohřbu učitelova otce. Za celých třicet pět let, co na škole Rudolf Nečesaný působil, se stalo dle zápisů v kronice jen jednou, co řídící učitel měl delší dovolenou, zřejmě zdravotní. Bylo to ve školním roce 1911/1912, kdy jej zastupoval Josef Pospíšil a výpomocný učitel Alois Krištof. Školní rok byl povětšinou ukončen tímto zápisem: „Ukončen službami božími v chrámu Páně v Brumově. Odpoledne sešli se žáci ve škole. Správce školy přiměřenou řečí oslovil žáky, oznamiv jim, že dnešním dnem ukončujeme školní rok, poděkovavše Bohu všemohoucímu za jeho přispění při vyučování. J.V. císaři pánu Františku Josefovi I., zakladateli nynějších škol, a provoláno mu „Sláva“ a zpívána Rakouská národní hymna. Na to vráceny žákům jich sešity a kreslenky a rozdány školní zprávy.“¹⁴⁷ Později také s dodatkem, aby nečinili rodičům zármutek a škole hanbu.¹⁴⁸

Z nařízení c.k.okresní školní rady v Uherském Brodě byla místní školní rada vyzvána, aby si podala žádost o rozšíření jednotřídní školy na dvojtřídní. Obec Bylnice byla proti a podala důvod, že dle matriky je jen 91 žáků a ne 100. Komisi byly předloženy nové výkazy a c.k. okresní školní rada v lednu 1904 rozhodla, že jednotřídní škola bude rozšířena na dvojtřídní a ve škole bude systematizováno místo nadučitele a podučitele. Místní školní rada dostala od c.k. okresní školní rady opis nařízení obci Bylnici, ve kterém se jí oznamuje, že firma Vincence Schreiberova se nikdy nezavázala k tomu, že se o školu bude starat na vlastní náklady. Proto se obci Bylnici nařizovalo, aby se o rozšíření školy

¹⁴⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.3.

¹⁴⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.98.

¹⁴⁶ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Radosti a strasti žáků v 19. století. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016. s.234-235. ISBN 978-80-200-2533-3.

¹⁴⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.65.

¹⁴⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.71.

postarala a do konce dubna měla předložit plány přístavby. V opačném případě by byla okresní školní rada nucena provést přestavbu školy sama na útraty obce. Obci se dal také návrh, kterým se brumovský velkostatek zavazoval, že přístavbu školy provede s podmínkou, že se obec Bylnice zaváže brumovskému velkostatku placením 120 k ročně. Obec Bylnice návrh odmítla a stěžovala si až u ministerstva vyučování. Stížnost byla zamítnuta a bylo jí nařízeno, aby do 6 neděl byly předloženy nákresy pro tuto třídu.¹⁴⁹ Druhá třída byla tedy s velkými obstrukcemi obce Bylnice nakonec vystavěna. Teprve v červenci 1909 byla podána žádost o druhou učitelskou sílu a v září toho roku nastoupil druhý pomocný učitel Josef Pospíšil, který zde působil do začátku první světové války.

Problémy s obcí Bylnici (v kronice Bilnicí), ke které Sidonie náležela byly dlouhotrvající a týkaly se většinou nedoplatků školního platu. Například ve školním roce 1905/1906 bylo o vánočních svátcích nařízené sezení místních školních rad Bilnice, Svaté Sidonie a Svatého Štěpána, kde se pojednávalo o nedoplatcích paušálu. Největších nedoplatků, 1500 K měla zdejší kolonie, poněvadž neobdržela žádných příspěvků z obce.¹⁵⁰

Svou daň si v tomto období bohužel vybíraly nemoci a epidemie, kterým se nedařilo zabránit. Mezi ně patřily v tomto sledovaném období spalničky a záškrť, které si bohužel vyžádaly i život pěti žáků.

Školní výlety se v tomto období moc nekonaly. Prvním oficiálním výletem zdejší školy se konal ve školním roce 1892/1893 do nedalekého Trenčína. Výlet školní odložen pro vojenskou službu až na 20. srpna 1893. „Dítky ve slavnostním oblečení v průvodě v čele se školním praporem, avšak bez hudby, neboť vojenské službě není v průvodu výletu hrátí dovoleno. Dítky na místě si odpočinuly a posilnily se pivem a hudba účinkovala. Žáci pak přednášeli hlasitě písně jako Tam na horách, Kde domov můj,... Ku konci protančivše se pro hudbě zapěli po vyvolání slavě J.V. císaři pánu i sloku hymny.“¹⁵¹ Děti tehdy dostaly kromě výše zmíněného !piva! také uzenky, klobásky a k tomu pečivo. Výlet z velké části zaplatil ředitel hutí a zároveň předseda školní rady Vincenc Schreiber. Druhý výlet se konal až v roce 1901 na hrad do Brumova, který řídící učitel spojil rovnou s návštěvou kostela.

¹⁴⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.92.

¹⁵⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.91.

¹⁵¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.33.

„Ve čtvrtek dne 4. července sešlo se na 5. hod. ranní 51 žáků do chrámu Páně a odpolední vycházce. Ráno očekával nás pan farář s p. katechetou na počátku Brumova s křížem a korouhví...Starší žáci vyzpovídavše se, přistoupili ke mši svaté...Nežli odešli z kostela, sdělil pan farář se žáky dnešní první jubilejní žakovskou slavnost kostelní, spojenou se svatou zpovědí a přijímáním. Po prohlídce místní zříceniny hradu Brumova a rybníků pod hradem jsem se šli podívat do místního pivovaru, kde byvše laskavě přivítání panem sládkem Formanem i jeho paní, dal dětem připravit sedadla ku občerstvení ¼ hl piva a paní sládková každému žákovi krajíc chleba s máslem.“¹⁵² Do války se školní výlety konaly většinou do lesa nad školou, kde se zpívalo, tančilo a hrály společenské hry. Děti zde vždy čekalo občerstvení v podobě uzenek, pečiva a piva.

Od školního roku 1904/1905 se pravidelně konala výstavka výtvarů místních žáků, která dle místního učitele byla vždy hodně navštěvována a pochvalována. „Mnohé práce byly za bezvadné uznány.“¹⁵³

Řídící učitel Nečesaný se velmi zajímal o politické dění v monarchii. V kronice se často, hlavně od počátku 20. století objevují záznamy o změnách vlády či jednotlivých postů na ministerstvech, což bylo v této době, dá se říci, skoro na denním pořádku. Jsou zde zmiňovány zahraniční události či záznamy o počasí v osadě, které bylo dle zápisů v kronice proměnlivé a nestálé. Ze zahraničních událostí je zde zmíněna například smrt srbského krále Alexandra, zemětřesení v Itálii, smrt papeže Lva XIII. a zvolení nového papeže Pia X.

Škola se vedle výuky náboženství a získaných znalostí čtení, psaná, počítání měla zaměřit také na industriální vyučování, ve kterém se měli pod vedením učitele/učitelky naučit šít, tkát, zahradničit, pečovat o ovocné stromky, včelařit apod. V březnu 1898 požádaly místní školní rady Svaté Sidonie, Svatého Štěpána a obce Bylnice o industriální vyučování. Industriální vyučování bylo povoleno výnosem c.k. okresní školní rady v Uherském Brodě od 1. ledna 1899 pouze obci Bylnici a Sidonii. První učitelkou byla ustanovena Marie Pakgrácová, která měla ročně dostávat plat 60 zl.¹⁵⁴ „Na základě malé remunerace poděkovala za místo a kompetovala se sl. Marie Linková a byla ustanovena dekretem ze dne 3. ledna 1899 industriální učitelkou s tímže renumeracím od 1. února 1899.“¹⁵⁵ Kdy

¹⁵² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.65.

¹⁵³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.89.

¹⁵⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.62.

¹⁵⁵SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.62.

odešla Marie Linková ze školy a kdy ji nahradila dcera Rudolfa Nečesaného, Františka, není v kronice uvedeno, ale v dubnu 1912 došlo k výměně industriální učitelky. Definitivní industriální učitelka Františka Nečesaná si podala žádost o odchod z učitelského úřadu kvůli sňatku. Ustanovena byla zatímní industriální učitelka Marie Dlabalová, které dříve působila v Rudimově a na Petrůvce. Ta vyučovala v Sidonii a v sousedním Svatém Štěpáně až do roku 1933.¹⁵⁶ Součástí školy byla i školní zahrada, kde se žáci v rámci industriální vyučování starali o stromy či zasazenou zeleninu během roku.

Každoročně jsou zde uváděny i zápisy o školních vizitacích okresních inspektorů z Uherského Brodu. Do války se jich vystřídal pět. K výuce učitele se vyjadřují uspokojivě, ale často jsou učitelé ukládány výtky. „Ukládá se, aby naváděl žáky odpovídati hlasitěji. Úkoly psány budiž písmem úhlednějšími. Učitel má žáky ku správnému držení těla a péra při psaní naváděti.“ Nebo ze školního roku 1904/1905: „Učiteli ukládáme, aby řádně ošetřoval ovocnou školku, na vyučování se řádně připravoval, zároveň učiteli vytýkáme, že od počátku školního roku do 22. října nedal úkolu slohového a že neopravil úkolu početního. Příčina? Oznámeno panu inspektoru, že týden nemoc překážkou.“¹⁵⁷

Na školní akce dostávala škola celkem často peněžité dary pro chudé žáky od správy hutí, která je vybrala od nespojených dělníků. Těm udělila peněžní pokuty za nevhodné chování či jejich nespokojenost. „Soudní rozepře Karla Hemaly, úředníka továrny a Molitora Jana st., sklabrusiče, který úředníka v hádce při práci políček dal vyrovnána v tom smyslu, že Molitor Jan odsouzen k náhradě útrat a k odevzdání správě školy 25 K k vánočními podělení pro chudé žáky.“¹⁵⁸ Ve stejném školním roce 1903/1904 opět získala škola peněžní dar tovární pokladny ve výši 7 K: „Správa školy obdržela z poklady zdejší továrny 7 K, pokutu nespokojených mládenců, kteréž pan továrník Vincenc Schreiber určil na zakoupení školních potřeb pro chudé žáky zdejší školy.“¹⁵⁹ „Za opětný dar vybraných trestů v továrni, 8 K navrhnuo za souhlasu p. Schreibera zakoupiti školní pomůcky pro chudé.“¹⁶⁰

Úlevy, které byly povolovány zákonem z roku 1883, se pohybovaly každým rokem do 10 žáků ve třídě. Jednalo se většinou o chlapce. Učitel je v kronice nazývá úleváky.

¹⁵⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.105.

¹⁵⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.88.

¹⁵⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.85.

¹⁵⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.86.

¹⁶⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.86.

Vzhledem k tomu, že náboženství bylo jedním z hlavních předmětů školního vyučování, k povinnostem školních dětí patřila také pravidelná návštěva bohoslužeb, zpovědí nebo náboženských zkoušek. V sidonské škole byla tehdejší všeobecným problémem docházka do kostela v Brumově, jejíž délka 12,3 km byla zřejmě kvůli malé docházce do kostela v roce 1899 měřena obvodním lékařem Hynkem Zatloukalem. Hlavně v zimním období se povětšinou nechodilo. Učitel si do kroniky postěžoval: „Jednou se stalo, že ačkoliv se žáky za tmy vyjít o ½ 6 hod. z domu, dorazivše do Brumova před osmou hodinou, bylo přece po mši svaté. Mše odsloužena se snad o 7. hodině ranní – jak víme letos ponejprv. Proto vedeny dívky obou škol ze Svatého Štěpána s Svaté Sidonie do kostela by pomodlili se Otče nás a Zdrávas, přečetli Císařskou národní hymnu. Jest otázka: Proč tak časem máme vycházeti a pak pozdě přijíti?“¹⁶¹

Upevňování ve víře měli být i učitelé, například v roce 1896/1897 poslal kněz z Brumova oběžník učitelstvu, aby po přečtení každý učitel vyzvání podepsal. Obsah zněl dle učitele v poručnickém tónu, aby každá osoba učitelská navštívila exercicie, kdež se upevní ve víře a náboženství katolickém.¹⁶² Náboženský dohled byl nepřetržitý, například v tom samém školním roce si pan děkan Přemyslovsky stěžoval na malý počet žáků ze zkoušky náboženství. „Jelikož malý počet žáků všech škol venkovských pozoroval, domlouval pan děkan veřejně před žáky, že si na ten malý počet stěžovati bude u konzistoře.“¹⁶³ I řeč na počátku školního roku byla vedena učitelem v náboženském duchu a ukazovala tak, že vliv církve byl ve školách velký. „Milé dívky! Vítám Vás všecky srdečně a Vás maliččí zvláště! A proč nás lidi Pán Bůh na tento svět povolal. Abychom ho poznali, jemu se klaněli, jej milovali, jeho poslouchali a spaseni byli. A spasení svého si musí člověk zasloužiti. A jak? Toho pučení poskytuje vám dům posvátní – škola, v níž vás k Bohu vede učitel a velebný pán! To jsou ti, kteří plní vůli Nejvyššího...“¹⁶⁴

Ve školním roce 1895/1896, od dubna bylo nařízeno správci školy, aby 3x týdně v pondělí, středu a pátek docházel vyučovat do Svatého Štěpána. Výuka v Sidonii se měla konat v úterý, čtvrtek a sobotu. Učitel ze Svatého Štěpána, František Gajdušek se dostal do disciplinárního řízení. V kronice není napsané, z jakého důvodu se do této situace učitel ze

¹⁶¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.52.

¹⁶² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.50.

¹⁶³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.50.

¹⁶⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.34-35.

Štěpána dostal, ale muselo to být vážné, protože byly odebrané veškeré školní věci za přítomnosti tamního předsedy a místopředsedy školní rady.¹⁶⁵

Učitel se o nákupu školních pomůcek zmiňoval jen po málu. Poprvé jsou uvedeny ve školním roce 1888/89, kdy bylo pořízeno školní razítko a teploměr a podruhé až ve školním roce 1895/1896. Zde byl poprvé a také naposledy sepsán delší seznam nově zakoupených pomůcek, mezi které patřila například mapa Palestiny, vodoměr s nálevkou, olovnice, Holubova pomůcka početní, hlásná trouba. Do války se už v kronice žádný zápis o nově zakoupených pomůčkách neobjevuje.

V první polovině 19. století představovalo učitelské povolání očíh veřejnosti poměrně nuzné povolání. K jeho přednostem patřilo snad vyhnutí se dlouhé vojenské službě a mohlo být i určitým řešením existenčních problémů.¹⁶⁶ Stabilní příjem, podpora v nemoci či stáří, to vše sbližovalo učitele sbližovalo se státníky úředníky, kterými sice formálně od roku 1815 byli, ale jejich postavení nebylo i tak nic moc. Nouze mezi učiteli byla velmi častá, ministerstvo kultu a vyučování povolila pro učitele i vedlejší povolání, která jim byla v minulých letech zakázána. Jednalo se například o práci písaře. I když se postavení učitele zlepšilo, učitelé si i tak museli hledat přivýdělky k platu. Jak píše i výše zmíněný František Růžička ve své kronice, že platy učitelů byly malé a učitel Nečesaný si přivydělával v kanceláři ve sklárně. V kronice učitel často zmiňuje změny, které se týkaly navýšení platů učitelů, které vítal určitě s radostí či změn ve školství obecně. Učitel Nečesaný zřejmě dbal na své další vzdělávání, protože se pravidelně zúčastňoval učitelských porad konaných na měšťanské škole v Uherském Brodě. Byly zde přednášeny referáty týkající se výuky jako například o písmu stojatém, o měřičství na obecných školách, o slohových úkolech na škole obecné apod.

3.3. Národní škola v Sidonii za první světové války (1914-1918)

První válečný rok školní 1914/1915 začal 17. září jako obvykle mší svatou v kostele. Školu navštěvovalo 136 žáků a běžně se do konce války pohyboval jejich počet kolem 150 dětí ve třídě. Kvůli válce byl zatímní učitel Josef Pospíšil odvolán do školy v Bylnici, protože dva učitelé odtud narukovali do války. Správce školy Rudolf Nečesaný

¹⁶⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76,s.47.

¹⁶⁶ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Stíny a sláva učitelského povolání. In: Rákoska v dílně lidskosti. České škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.161. ISBN 978-80-200-2533-3.

vyučoval polodenně obě třídy sám až do konce války. Výnosem zemské školské rady z 6.12.1916 povolena stabilizace pobočky – druhé třídy, protože počet v prvním oddělení toho roku činil v prvním oddělení 71 žáků a ve druhém 60 žáků. I když byla v osadě chudoba, tak se každoročně po celou dobu války konala sbírka „Pro dítě“¹⁶⁷, kterou dle Nečesaného nařídily vyšší úřady. Žáci na této akci přednášeli básně o císaři pánu a dvě krátké hry. Cílem bylo vybrat peníze pro chudé sirotky.

V lednu 1915 školu nečekaně navštívil školní inspektor. Stárnoucí učitel si postěžoval: „Jsouce obě třídy pohromadě, rušili kázeň do té míry, že řídicí školy, vyučující od prázdnin 2 třídy a cítě unavenost po celou zimu, nemohl pro napomínání vyučovati. Unavenost a krční neduhy donutí řídicího školy, aby žádal buď o dovolenou aneb výpomoc druhé učitelské síly.“¹⁶⁸ Protože děti málo navštěvovaly mše svaté kvůli vzdálenosti či špatnému počasí, brumovský farář vyžádal na konzistoři, aby se ve Svaté Sidonii mohla sloužit měsíčně mše svatá. Za souhlasu místní školní rady a správce školy se mše svaté mohly konat ve škole od listopadu 1915.¹⁶⁹ Dětem tak odpadla povinnost chodit do vzdálenějšího kostela v Brumově.

Během čtyř válečných let žila většina rodin ve velké chudobě. „Kvůli nedostatku jídla se obyvatelstvo živilo odvarem páleného ječmene, pšenice, žita a nemajíce chleba, pojídali k této kávě pečených bramborů. Nouze o mouky, stravu, mastnotu. Vše rekvírované pro vojsko. Nákup z Uher zapovězen, stíhán četnictvem uherským.“¹⁷⁰ „Koho přistihli četníci neb strážníci, odebrali mu veškerý nákup, zdráhal-li se vydati, zbili ať muže neb ženy a často odváděli k soudům uherským. Mnohý zdivočelý Maďar střílel o polidech.“¹⁷¹

„Lid neměl šatstva, obuvi ani živobytí, následkem toho byla návštěva školy slabá. Oblek a prádlo nebylo ku koupění a kdy za ohromné sta.“¹⁷² Učitel zapisoval do kroniky i ceny za potraviny, oblečení či domácí zvířata, které dle učitelových slov byly nebývale vysoké. Následkem nouze a chudoby se v osadě rozšířila epidemie tyfu. „Povstal typhus epidemicky řádití a rozšířil se v krátkosti tak značné, že bylo úřadů zříditi zde nemocnici v úřednickém domě, v tom čase málo obydléném, a když byly místnosti přeplněné,

¹⁶⁷ Již od roku 1911.

¹⁶⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.112.

¹⁶⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.115.

¹⁷⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.114.

¹⁷¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.119.

¹⁷² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.117.

zbudována filiálka v chaloupkách. Nemocnice trvala od 27.11.1916 do 16.3.1917. Zemřely 3 občané, mezi nimi jeden žák, 11 letý Ant. Šustek. Od 5.12. 1916 do Vánoc pro epidemii typhu byla škola uzavřena.¹⁷³ Vyučování bylo nahrazeno o prázdninách.

I když byla školní budova byla postavena na konci 80. let 19. století, i přesto se o ní školní inspektor vyjádřil v tom smyslu, že je v chatrném stavu a potřebuje rekonstrukci. Ve školní roce 1915/1916 byl zaveden letní čas od 1.5. do 30.9. o hodinu předem. Učitel v kronice zapisoval průběh války, úspěch rakouské armády byl dle zápisů v kronice ve třídě oslavován.¹⁷⁴

V listopadu 1916 umírá František Josef I. a nastupuje Karel I. Učitel se jen v krátkosti zmiňuje o těchto událostech. Po zbytek války byly slaveny svátky a narozeniny nového císaře Karla I. a jeho manželky Zity.

3.4. Národní škola mezi dvěma světovými válkami (1918-1939)

Ve školním roce 1918/1919 zaznívaly poslední dva měsíce výstřely první světové války, která byla oficiálně ukončena 11. listopadem 1918. Do tohoto školního nastoupilo 144 žáků. V zápise kroniky stojí: „Po půlnoci, 28. října 1918 došly do osady telegrafické zprávy, že se dneškem oddělují se Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko od Rakouska-Uherska a tvoří samostatný stát československý – jako republika. Dne 14. listopadu 1918 při prvním shromáždění v Praze odhlasován parlament naší republiky. Presidentem se stal profesor dr. Tomáš Masaryk – jednomyslně.“¹⁷⁵

Poprvé v tomto roce nemuseli žáci chodit do kostela, ve školní kronice je svatá zpověď, přijímání a náboženské zkoušky zapsány naposledy v listopadu 1918. I učiteli se určitě ulevilo, protože žáky nemusel doprovázet. Učitel Nečesaný tak plynule přešel k novému zřízení. V březnu 1919 byly slaveny narozeniny prvního prezidenta Masaryka a vypsáno trvání školní roku (1.9.-28.6.), školní prázdniny (28.10., 1.5., 2.11., vánoční, velikonoční prázdniny). Učitelé byli zařazen se svým služným do úřednické skupiny zpětně od listopadu 1918.¹⁷⁶ První školní zprávy (vysvědčení) byly v lednu vydány ještě

¹⁷³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.118.

¹⁷⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.116.

¹⁷⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.121.

¹⁷⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.122.

na starých blanketech, poněvadž nových ještě nedošlo. V červnu 1919 dostali žáci už nové československé zprávy.¹⁷⁷

Problémem zůstala v osadě po válce drahota a nedostatek oblečení, což se také projevilo na docházce do školy. „Přes veškeré žádosti k okresnímu hejtmanství o přiděl obleku a obuvi nedostalo se před zimou vyřízení, aby žáci mohli školu navštěvovat. Rodiče očekávali celou zimu přidělů, leč příznivého vyřízení nedošlo, ba ani odpovědi na další urgence. Následkem toho vyučování se zanedbávalo a to mnoho žáků po celou zimu.“¹⁷⁸

V červenci roku 1919 se osadou prohnala průtrž mračen, která zavinila, že spousty vody z hor valily se přes břehy potoků a řeky Vlárky, přinášejíce spousty dřev, stromu z hor strhaly...¹⁷⁹ Tato událost se týkala také školy, protože budova nebyla již v nejlepším stavu a bouře ji poničila střechu. „Krycí papír na střeše neopravou a déštěm uvolnil se po 15 letech a větry strhaly na mnohých místech celé metry papíru již loňského roku a letošním bouřlivým počasím dvojnásob. Protéká do všech místností školní budovy. Velkostatek v Brumově, ani obec Bilnice nemají zájmu na budově školní-ač každoročně oznamováno-kteřá svou neopravu na odív zdaleka ukazuje. Další velmi nutné opravy: Oprava stropu protékáním rozpukaného. Vybílení učírny. Ohnilé rámy oken nedovolují větrání. Přetékání žumpy záchodové.“¹⁸⁰ Protože obec Bylnice vůbec nespolupracovala a nereagovala ani na úřední dopisy, bylo stanoveno, že opravu školy zaplatí Vincenc Schreiber a pošle závěrečné vyúčtování obci Bylnici, což se také i stalo.

Školní rok 1919/1920 byl pro řídícího učitele Rudolfa Nečesaného posledním. Po 41 letech učitelské služby požádal o penzi. Svou profesní kariéru učitele začal ve Slavičíně, kde působil od roku 1879 -1881, pak ve Svatém Štěpáně do března 1886 a v Sidonii setrval až do konce srpna 1920.¹⁸¹

Do nového školního roku 1920/1921 nastoupil zatímní správce školy Antonín Stáhala. „Vzhledem k velkému nedostatku učitelstva – zvláště na zdejších okrese- nebylo možno získati novou učitelskou sílu, ač počet žáků začátkem školního roku 1920-1921 dosáhl počtu 150.“¹⁸² Dle výnosu okresní školní rady převzal 10. září 1920 Stáhala, který

¹⁷⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.122.

¹⁷⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.122.

¹⁷⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.122.

¹⁸⁰ SOA Zlín. Místní školní rada Svaté Sidonie (1910-1950), Prozatímní inventární seznam, 1965, ev.č.110.

¹⁸¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.122.

¹⁸² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.125.

zařídil exkuretní vyučování v úterý a v pátek. V pondělí a ve středu se vyučovalo náboženství, ženské ruční práce a literaturu vyučovala industriální učitelka Marie Dlabalová, takže žáci ve čtvrtek a v sobotu do školy nechodili. Nově ustanovený zatímní správce školy se k docházce žáků vyjádřil nevalně: „Rodiče i žáci si špatně zvykali na nový školský systém Československé republiky, který úlevy žáků zakazoval. Návštěva školy byla dosti špatná a zaviněna byla nedbalostí a zastaralou nechtí k návštěvě školy u jednotlivých žáků. Žáci vybízení k návštěvě školy, rodiče upomínání správou školy i místní školní radou, aby děti do školy posílali. Pro nedbalou návštěvu školy vykázáno 7 žáků k potrestání u okresní školní rady.“¹⁸³

Prosazení konfesního školství proběhlo v obci bez problémů. Vzhledem k tomu, že je zdejší obyvatelstvo z 90 % soc. demokratické, dbáno odcírkevnění školy a školní rok jakož vyučování počínalo bez jakýchkoliv náboženských úkonů. „Žáci i rodiče této novotě po objasnění brzy uvykli a nebylo ani jediného případu, že by se někdo z odstranění modlitby pohoršoval.“¹⁸⁴ Zatímnímu učiteli Stáhalovi vadilo to, že se ve školní budově konají mše svaté, které prý nebyly povoleny místní školní radou. Zatímní správce školy nezakročil proti tomuto nedovolenému a zakázanému užívání školní místnosti, protože jeho ustanovení bylo jen přechodné. „Dlužno jen podotknouti, že zařízení školní-zejména lavice bez tak chatrné byly – byly tím velmi ničeny.“¹⁸⁵

Novým učitelem, který nahradil zatímního správce školy Stáhalu, se ve školním roce 1921/1922 stal Hynek Hradil. Protože další učitelské síly nebylo, vyučoval 145 žáků sám. Žáci byli rozděleni do dvou tříd, které vyučoval do začátku října polodenně. Od 1.10.1921 se dočkal posily v podobě zatímního učitele Františka Daňka.

Do učebny bylo třeba zavést elektrické osvětlení, ale obec Bylnice neměla zájem a na žádosti školy nereagovala. Místní obyvatelé osady tak uspořádali veřejnou sbírku, díky které vybrali přes 700 Kčs. Díky ní bylo školy zavedeno elektrické světlo do tříd. S domovskou obcí Bylnice však problémy nekončily. Učitel obci zaslal rozpočet školy, který sestavila místní školní rada, ale Bylnice na to vůbec nereagovala. Proto byl učitel nucen odeslat vše okresní školní radě. Dle učitelových zápisků vyřízení během celého roku nedošlo a obec z rozpočtu z roku 1922 vyplatila jen 750 Kčs ze 4854 Kčs, které byly

¹⁸³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.125.

¹⁸⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.125-126.

¹⁸⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.128.

stanoveny. „Za obnos tento zakoupeno dřevo a tiskopisy, kdežto budova a pomůcky zůstaly v tak zbledovaném stavu jako dřívě.“¹⁸⁶

Učitel František Daněk se v dalším školním roce 1922/1923 vzdal učitelského povolání a raději prý přijal místo u dráhy. Od té doby vyučoval žáky Hynek Hradil opět sám. V kronice si postěžoval na špatnou situaci ve škole: „Za celou dobu války nebylo ve škole pravidelného vyučování. Vyučování a vědomosti žáků, které byly válkou zanedbány vracely se zase aspoň do snesitelných forem. Tím, že počet hodin zase byl zmenšen a omezeno vyučování, klesla znova i úroveň školy.“¹⁸⁷

V dubnu 1923 správce Hradil onemocněl a škola tak dále upadala. Vyučováno bylo jenom náboženství a ženské ruční práce. Tento stav trval až do začátku června, kdy byl na školu ustanoven výpomocný učitel Jaroslav Chrastina, který na škole působil krátce, protože již v dalším školním roce byl jmenován zatímním správcem školy ve Svatém Štěpáně. I tento rok byl dle zápisů v kronice vyplněn stížnostmi a žádostmi o úpravu školních poměrů: „Obec Bilnice i v tomto roce podala námítky pro školnímu rozpočtu a rozpočet proto nevyplatila a škola upadá víc a více. V prosinci došlo dříví. Aby mohlo být vyučování, nosily si dřevo děti samy...Zdejší občané proto podali žádost přímo u min. školství o úpravu školských poměrů. Byla jim přislíbena pomoc.“¹⁸⁸ Na nové místo učitele nastoupil v září 1923 nový výpomocný učitel Josef Vyoral, absolvent hospodářské školy.

Stížnost Sidoňáků u ministerstva školství dopadla pro školu dobře, protože obec Bylnice musela na nátlak okresního školního výboru opravit a přestavět budovu tak, aby měla dvě učebny s dostatečným osvětlením, kabinety pro učitele, chodbu s dlažbou a střecha, aby se opravila krytinou, která bude nepropustná. Vlastník hutě Vincenc Schreiber měl zařídit byt pro správce školy, který bude řídícímu učiteli poskytnut bezplatně po dobu trvání Schreiberovy továrny. Byt pro svobodného učitele zřídí na své náklady také Vincenc Schreiber a pronajme jej závazně po dobu trvání hutě za nájemné v místě obvyklé.¹⁸⁹ Oba tyto byty se nacházely mimi školní budovu. Mimo to majitel Vincenc Schreiber postoupil obci Bylnici bezplatně pozemek o šířce 22 metrů, který se školou sousedil a sloužil k přístavbě školy. Žáci i učitelé se tak v dalším školním roce 1924/1925 těšili a konečně

¹⁸⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.129.

¹⁸⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.130.

¹⁸⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.130.

¹⁸⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.131-132.

také dočkali opravené školní budovy. Výpomocný učitel Josef Vyoral se však z nové budovy netěšil dlouho. Obdržel místo na hospodářské škole v Kravařích a místo něj byla ustanovena zatímní učitelka Marie Šrámková, která zde působila do roku 1931.

Z mého úhlu pohledu přinesla nový a svěží vítr do školy, protože s dětmi za jejího působení v Sidonii podnikala výlety do Kroměříže, Velehradu, Buchlova, takže děti tak měly možnost poznat naši zemi. Od tohoto školního roku se také pravidelně hrály divadelní představení a loutkové hry nejen pro žáky, ale i pro veřejnost, které z dobrovolných příspěvků vynášely peníze pro školu. Učitelé pak za ně kupovaly knihy do učitelské a žákovské knihovny, dětské časopisy, ve školním roce 1928/1929 bylo nakoupeno nové tělocvičné nářadí a pro chlapce na zahradní práce rýče a motyky.

Ve školním roce 1925/1926 probíhalo ve škole očkování a zároveň i lékařská prohlídka žáků. Lékař konstatoval, že téměř třetina dětí byla chudokrevná a náchylná k tuberkulóze. „Příčinou toho je jednak zaměstnání v továrně, hlavně ale nerozumná životospráva zdejších obyvatel, poněvadž většina nemírným pitím a kouřením podlamují své zdraví sotva odejdou ze školy.“¹⁹⁰ Správce školy Hynek Hradil se tomu snažil předejít tím, že by se v osadě zřídila pokračovací škola, aby vliv školy déle přetrval. „Pro lhostejnost zdejších vlivných činitelů k uskutečnění nedošlo.“¹⁹¹

Problém s alkoholem ve zdejší osadě se řešil už v dubnu 1920, kdy Okresní správa politická v Uherském Brodě zaslala všem správcům škol dopis, ve kterém okresní školní inspektor vyzývá ostatní správce škol k řešení problému s alkoholem. „Dochází mi stížnosti, že se v jednotlivých obcích pije hodně lihovin. Zabývám se otázkou – půjde-li to – omeziti pijanství. Představuji se věc tak, že bych učinil návrh zemské správě politické, aby vydána byla přísná nařízení nejen proti těm, jež lihové nápoje prodávají, ale i proti těm, kteří se opili. Zostřeňá tresty by pak byly proti svůdcům mládeže, respektive proti mládeži, která se opíjí.“¹⁹² Okresní hejtman Stříž v dopise žádal, aby mu do konce dubna školy odpověděly, jaká je u nich situace a jak by se dle učitelského sboru pití alkoholu dalo v obci zamezit. Řídící školy, v té době ještě Rudolf Nečesaný na to tehdy odepsal: „V zdejší osadě pití lihovin zaviňuje mnoho hádek, rvaček a nočního výstředního chování dělnictva od té doby, kdy si donutili své zaměstnavatele k velkým mzdám. Spolek

¹⁹⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.134.

¹⁹¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.134.

¹⁹² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, Korespondence správy školy (1920-1953).

sociálně-demokratický vyškolicil své mladé členy, kteří vyhlásují své činy za svobodné ve svobodné čs. republice. Nyní spolek rád by svou chybu napravil, ale vidí, že nadarmo. Neobávají se výhrůžek (dělníci) svého zaměstnavatele, vyhrožují zdejší hostinské, odepírajíc jim více nápojů aneb nedovolí-li večernímu karbanictví. Také nočním toulkám nutno čeliti. Jen energickým zakročením úřadů mohla by se státi náprava.“¹⁹³

Možnou příčinou pití alkoholu bylo s největší pravděpodobností to, že v osadě bylo málo kultury a hospoda byla jediným možným místem setkávání s ostatními. Kulturu ve zdejší osadě měl zajišťovat Odbor národní jednoty. Učitel si do kroniky však posteskl nad nízkou kulturní úrovní místní osady: „Kulturní práce pokračují jen zvolna a za velikého sebezapření vedoucích činitelů, poněvadž stále naráží na nepochopení a lhostejnost. Také politická zpráva brzdí kulturní činnost, poněvadž nechce povolit divadelní představení ve zdejším pol. předpisům nevyhovujícím hostinci.“¹⁹⁴

Škola přiměřeně reagovala na státní svátky, které se za první republiky slavily. Patřil mezi ně 28. říjen, 7. březen, později také narozeniny druhého prezidenta Edvarda Beneše 28. května. Tyto svátky se slavily nejen se žáky, ale i s rodiči. Scénář oslav byl každým rokem podobný s menšími obměnami her, básní či zpěvů. Při oslavě 28. října byla po proslovu řídicího učitele provedena hra „28. říjen“ a „Fronta“ Po hře pak žáci recitovali básně a zpívali vhodné písně. Slavnosti byly vždy ukončeny národní hymnou. Při příležitosti narozenin prezidenta Masaryka byl dětem správcem školy vysvětlen význam prezidenta. Třídy byly dle kroniky většinou nazdobeny a na školní budově vlál prapor ve státních barvách. „Všichni si přejeme, aby tatíček náš byl dlouho živ a zdrav.“¹⁹⁵ K tradičně slaveným svátkům za první republiky patřil také svátek matek. Do programu byly zařazeny přednesy, zpěv a obdarování maminek květinami. Narozeniny a pietní vzpomínky na prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka byly vzpomínány i v době, kdy ho ve funkci vystřídal Edvard Beneš. 11.10.1934 bylo mimořádným den volna ve škole, protože žáci uctili pietní vzpomínkou jugoslávského krále

¹⁹³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, Korespondence správy školy (1920-1953).

¹⁹⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.134.

¹⁹⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.151.

Alexandra a francouzského mimistra Barthou-a, kteří se byli 9.10.1934 v Marseille zavražděni.¹⁹⁶

Ve školním roce 1928/ 1929 se žáci druhého oddělení stali členy Československého červeného kříže a pro místní a žáky pak pořádali besídky, například Sebekázní k míru v následujícím školním roce. Většinou si tito starší žáci vzali na starost velikonoční besídky pro žáky i veřejnost. Počet žáků se ve třídách v tomto období pohyboval v průměru okolo 120, proto místní školní rada podala ve školním roce 1929/1930 žádost o zatímní třídu. Žádost byla povolena, ale vzhledem k tomu, že nebylo dostatek učitelů, otevřena nebyla. To se podařilo v následujícím školním roce 1930/1931, kdy nastoupil výpomocný učitel Karel Čuda. Protože škola měla pouze dvě třídy, vyučování probíhalo tak, že první a druhé oddělení vyučovalo polodenně a třetí třída měla celodenní vyučování. Tento školní rok si podala žádost již výše zmíněná učitelka Marie Šrámková o přeložení do menšinové školy v Horním Tanvaldě v Čechách.¹⁹⁷

Ve školním roce 1930/31 se v Československu konalo sčítání obyvatel, kterých bylo v osadě 580. Sčítacím komisařem byl v osadě správce školy Hynek Hradil, proto byla ve škole výuka žáků zkrácena.

Během hospodářské krize, hlavně v první polovině 30. let, se školní výlety z finančních důvodů nekonaly. Žáci se nemohli například zúčastnit otevření vychovatelské knihovny v Nivnici při příležitosti výročního dne narozenin Jana Ámose Komenského, i když se školám doporučovalo, aby se této slavnosti zúčastnili.¹⁹⁸ Většinou chodili učitelé s dětmi na vlastivědné procházky po okolí.. V polovině 30. let se situace začala opět zlepšovat a učitelé s dětmi jezdívali na obvyklá místa v okolí – Luhačovice, hrad Buchlov, Velehrad či Svatý Hostýn.

Mezitím došlo také k personální změně ve škole. Od 1. února 1932 byl zdejší správce školy Hynek Hradil jmenován správcem školy v Olomouci-Hejčíně. Na jeho místo nastoupil zatímní správce školy Leopold Hřivna. Druhé oddělení vyučoval také nově nastoupený učitel čekatel Jaroslav Kropáček. Další školní rok 1932/1933 začal opět personálními změnami. Dnem 1. září 1932 nastoupil novým definitivní učitel Bohuslav

¹⁹⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.157.

¹⁹⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.145.

¹⁹⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.151.

Zezula. Personální změna nastala také v předmětu ženské ruční práce. Marie Dlabalová, která zde vyučovala od roku 1912, zažádala z důvodu ušní choroby o penzi a místo ní nastoupila Marie Hudková. Vyučování ručních prací trvalo vždy 9 hodin týdně.

Krize, zastavení výroby v hutí, nedostatek jídla se opět projevil u dětí chudokrevností a náchylností k tuberkulóze. Dalším problémem v osadě bylo opět popíjení alkoholu. „Příčinou všeho jest špatná strava. U jedné žačky bylo shledáno, že pije kořalku, následkem čehož ve škole špatně prospívá! Na rodiče bylo naléháno, aby dítěti nedávali kořalku, jinak že se proti nim povede trestní řízení a likér zamykali. Dbáno toho ze strany rodičů, dítě jevílo větší chuť k práci ve škole.“¹⁹⁹ Mezi dětmi se v tom roce rozšířila oční nemoc a dle rad lékaře léčil děti správce školy.

Ve škole se konaly v době hospodářské krize stravovací akce pro chudé děti. Velmi se angažoval místní zatímní správce školy Leopold Hřivna, který sháněl peníze a za ně se vařily polévky pro chudé děti. Mimo to se správce školy staral o to, aby měly děti oblečení a mohly proto chodit do školy. Z dívčí školy z Prahy poslaly její žačky na správcovo doporučení obnošené oblečení, které pak s učitelem náboženství přerozdělovaly mezi místní děti. Dostalo se také ne děti z Brumova a Bylnice. Ovšem toto jednání se setkalo i nevděkem. Učitel napsal: „Leč, nevděk mezi lidmi a nespokojenost s rozdělováním znemožnili pátrání po dalších dobrých darech.“²⁰⁰

V osadě dál upadala kulturní činnost, která se projevovala nezájmem místních obyvatel. „Velmi nezdravý zjev nacházejících se u zdejších místních ochotníků je ten, že se nechají prosit a jestliže se začne se zkouškami, nejsou s úlohami spokojeni a musí se toho nechat. Následkem toho pokračuje kulturní práce pomalu, stále naráží na nepochopení a lhostejnost. Dá se vše částečně omluviti špatnými finančními poměry ve zdejší osadě, ale tancuje se přes hmotné stránky každou neděli. Velmi mě rovněž zaráží nepochopení u místních funkcionářů, kteří rovněž naříkají, poněvadž u dva roky se nepracuje a nepobírá se žádná podpora po celých 13 týdnů. Velmi chvályhodné jest, že škola doposud netrpěla dnešní krizí, žáci mají své nejnnutnější potřeby v pořádku.“²⁰¹

Koncem 19. a počátkem 20. století se na seznam zakázaných sportů dostal na mnoha školách fotbal. Učitelé odmítali tuto hru pro její surovost a mnozí trvali na tom, že

¹⁹⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.150.

²⁰⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.151.

²⁰¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.152.

u mládeže pěstuje obhroublé mravy.²⁰² A ani počátkem 30. let tomu nebylo jinak, protože místní škole byla doručena zpráva, ve které tento sport byl místním žákům zakázán. „Správa ředitelství škol stěžují si úřadu zdejšímu, že žáci školou povinní hrou kopanou jednak stěžují chodce na veřejných místech, jednak hulákáním ruší klid obyvatel i školy. Ježto hra kopaná svou tendencí nikterak nepřispívá k ušlechtnění povahy ale zesurovuje i ty, kteří ke hře té přihlížejí a že zkušenost ukázala, že kopáči jsou současně zhusta i nedbalci, ukládám správám škol, aby hru tu žactvu zakázaly a přestoupení zákazu disciplinárně stíhaly. Rovněž nebud' trpěno, aby žáci školou povinní hře této přihlíželi.“²⁰³

Ve školním roce 1933/1934 nastoupil místo zatímního správce školy Leopolda Hřivny nový učitel Josef Máčel, který působil v Osvětimanech. Učitel Bohuslav Zezula byl ustanoven učitelem ve Valašské Senici. Řídící učitel Máčel a učitel Hřivna pořádali pro nezaměstnané díky místní osvětové komisi přednášky z obchodní nauky a práva. Od roku 1934 se konaly pravidelné sjezdy učitelů a žactva z moravského a slovenského pohraničí za účelem sblížení ve Vlárském průsmyku v hotelu u Janáčků. Žáci jednotlivých škol během bohatého programu přednášeli básně, hry a zpívali písně.

Ve školním roce 1934/1935 posílila učitelský sbor na základě povolení zatímní třídy Květoslava Müllerová, která dříve vyučovala na Žitkové u Bojkovic. V následujícím školním roce odešel učitel Leopold Hřivna na obecnou školu do Vápenic. Místo něj nastoupil Jaroslav Křeččí, který pocházel z Mašůvek u Znojma a učil v Lačnově.

Školu bohužel nečekaly jen radostné zprávy. V červnu 1937 zemřel náhle učitel Jaroslav Křeččí. V úterý dne 29.6.1937 večer obdržela správa školy telegram o úmrtí zdejšího člena učitelského sboru Jaroslava Křeččího. „Jmenovaný odjížděje na prázdniny ku svým rodičům do Hlub. Mašůvek u Znojma, zastavil se v Brně u bratra. Když si vyšel s bratrem před obědem vykoupat do řeky Svratky u Bystrce, nešťastnou náhodou dostal se do víru a utonul...“²⁰⁴ Pohřbu se zúčastnil místní učitelský sbor. Na místo zemřelého Jaroslava Křeččího byl ustanoven Antonín Melša, který působil předtím ve Starém Hrozenkově.

²⁰² VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Radosti a strasti školáků v 19. století. In: Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016, s.254. ISBN 978-80-200-2533-3.

²⁰³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953). Korespondence správy školy (1920-1953)

²⁰⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), s.169-170

Rozsáhlý je zápis řídícího učitele Máčela o smrti prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka dne 14. září 1937. „Prezident Osvoboditel, budovatel naší demokracie a moudrý učitel národa, odešel, dobojovav poslední statečný západ... Jeho světlá postava bude nejkrásnějším příkladem veřejného i soukromého života, příkladem občanské čistoty a obětavosti.“²⁰⁵ Žáci měli v den jeho pohřbu ve škole volno, ale po 8. hodině byla uspořádána smuteční slavnost, které se zúčastnili také občané osady. Průběh pohřbu poslouchali rozhlasem. Ve stejný den, co zemřel bývalý prezident Masaryk, zemřel i bývalý majitel hutí Vincenc Schreiber ve věku 85 let. Před válkou i po ní býval podporovatel školy.

V roce 1936 darovala hraběnka Edeltra da Kulmerová zdejší školní budovu, která jí doposud náležela, obci Bylnici. Obec Bylnice však nedovolila, aby byla budova přepsána na zdejší místní školní radu. V měsíci listopadu 1937 koupila obec Bylnice od Slovenské úvěrní banky byt pro řídícího učitele. Byt poskytoval majitel hutě Vincenc Schreiber správci školy v předchozích letech zdarma. Ačkoliv jej obec koupila velmi levně, usneslo se obecní zastupitelstvo, aby řídící učitel platil roční nájemné ve výši 1700 Kčs, domovní, činžovní a pozemkovou daň i s přírážkami, čištění komínů a opravy do 100 Kčs. Učitel Máčel podal námitky, ale obecní zastupitelstvo mu na ně neodpovědělo. Řídící učitel platil 100 Kčs a rozhodl se, že víc platit nebude, protože s ním obec neuzavřela žádnou smlouvu.²⁰⁶

Ve školním roce 1938/1939 se členové místní školní rady rozhodli, že na paměť dvacetiletého výročí Československé republiky postaví před školou drátěný plot s betonovou podezdívkou. Toho školního roku odešel na vlastní žádost po pěti letech do obecné školy v Nezdenicích řídící učitel Josef Máčel. Důvodem jeho odchodu, bylo: „je vzdálen od města, by děti musel na studiích vydržovati, což by při své gáži těžko zdořoval.“²⁰⁷ Na závěr svého působení v Sidonii napsal: „Po celý čas svého působení na zdejší škole byl velmi spokojen. Školní děti byly hodné, poslušné. Rodiče posílali rádi a svědomitě své děti do školy a zaopatřovali jim ochotné potřebné vyučovací pomůcky, až

²⁰⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s. 174.

²⁰⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s. 178-179.

²⁰⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.182.

byli většinou bez zaměstnání. Na své působení na zdejší škole a ve zdejší osadě odnáší si podepsaný nejlepší vzpomínky do svého nového působiště.²⁰⁸

V posledním jen z části svobodném školním roce 1938/1939 se zatímním řídicím učitelem se stal Otto Sedlák, který byl do osady přeložen z Brumova. V září 1938 zažíval náš národ těžké okamžiky. „Celý stát a s ním všichni obyvatelé prožívali v tu dobu chvíle velmi bolestně. Konečně nastal okamžik, který uvítal každý náš voják s radostí a jásotem. Mobilisace! Vyhlášena byla 23.9. 1938 v 11 hodin večer radiem.“²⁰⁹ Ze zdejší školy nastoupil vojenskou službu definitivní učitel Otto Sedlák. Správu školy předal definitivní učitelce Květoslavě Müllerové která vedla školu do 11. října, kdy se učitel Otto Sedlák vrátil zpět. V Mnichově byla 30.9. podepsána dohoda o oddělení části země, která připadla Hitlerovi. Záříjové události popsal učitel Otto Sedlák v chronologickém sledu a skončil datem 22. října 1938, kdy odjel do exilu prezident Edvard Beneš, kterého se zde řídicí učitel zastává: „Jako prezident má malé pravomoci a není zodpovědný ze svého úřadování, neb bez souhlasu vlády nebo proti její vůli nemůže prezident vůbec nic dělat.“²¹⁰

1.3. 1939 došlo ve škole k další personální změně. Novým řídicím učitelem se stal Jan Pavelek a Antoním Melša byl přeložen do školy do Drnovic. Toho roku bylo naposledy vzpomenuo výročí úmrtí prezidenta Masaryka a jeho narozeniny na počátku března. Učitel Pavelek zde popsal vzniku Protektorátu, kterou na závěr komentoval slovy: „Začínáme novou epochu života. V práci a konání svých povinností budeme hledat cíl a účel života, doufat v Boha a jeho všemohoucnou dobrotivost.“²¹¹ 20.4. už škola slavila 50. narozeniny vůdce Hitlera: „V ten den bylo na všech školách Protektorátu prázdno. Rovněž bylo nařízeno, aby v ten den na všech veřejných budovách vyvěšeny byly státní vlajky Protektorátu spolu s vlajkami říšskými. Tento den stal se zároveň státním svátkem.“²¹²

Žáci všech tříd byli pojištěni proti úrazům u Banky Slavie v Brně. Starší žáci provedli v květnu ve prospěch Národní pomoci sbírku odpadových hmot. Byla to jedna z prvních nařízených sbírek. Pro žáky bylo jistě mimořádným zážitkem filmové představení „Lucerna“, kterého se zúčastnili starší žáci v kině v Brumově. V Sidonii toho roku zřízeno také rodičovské sdružení.

²⁰⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s. 182-183.

²⁰⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.184.

²¹⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.188.

²¹¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.188.

²¹² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.189.

O prázdninách potkala osadu i škola živelná pohroma. „Ledy velikosti lidské pěsti rozbily úplně všechny krytiny střech. Střecha zdejší školní budovy byla z jedné strany úplně rozbita. Celková škoda na školních budovách činila 12 000 korun.“²¹³ Škole i ostatním obyvatelům, kteří utrpěli škodu na majetku, byla poskytnuta pomoc od Národního souručenství. Mimo opravu střechy školy, byla zakoupena nová kamna do sborovny, podlahy byly napuštěny olejem a nakoupeno tělocvičné nářadí, protože původní bylo shledáno jako nevyhovující.

Pan Ivan Moravčík, rodák ze Sidonie, sepsal své vzpomínky na školní léta prožitá v Sidonii v knize *My, Sidonští aneb „jak jsme mládí prožili. „Povinnost zahájit vstup ke školnímu vyučování vznikl u nás narozených v roce 1932 v roce 1938. Na počátku prázdnin jsme byli u zápisu ve škole. Šli jsme v doprovodu rodičů, převážně však našich maminek, a rozvázný pan učitel Jan Pavelek nás mile přijal za žáky zdejší obecné školy, tedy její první třídy, která se měla na několik let stát naším druhým domovem. Škola, do které jsem dne 1.9.1938 nastoupili, byla vedena jako dvoutřídní škola. Třída první se tedy skládala ze čtyř oddělení, která byla tvořena čtyřmi řadami školních lavic uspořádaných vedle sebe dle oddělení. Před námi byl stupínek, na kterém stál stůl se židli pro pana učitele, na stěně pak velká černá tabule, nad níž visely obrazy státníků a do jisté doby i kříž. V rohu místnosti stála prosklená skříň na sešity, knihy a učební pomůcky. Vzadu za lavicemi stála veliká železná kamna s truhlíkem na palivové dříví, které tam v zimě vždy nanosila školnice, paní Kudlíková Eliška. Do kamen vždy přikládal pan učitel, nebo šikovný a silnější žák třídy.*

Vyučování probíhalo tak, že se najednou učily všechny čtyři postupné ročníky. Pan učitel zadal každému z oddělení úkol, třeba psaní písmen, druhým opisování textu z učebnice, jiným počítání příkladů a s posledními četl nahlas článek ze slabikáře. Jistě si každý dokáže představit, jak namáhavé toto vyučování bylo a jak důležitá byla autorita učitele při této činnosti. Některé předměty se vyučovaly společně ve všech čtyřech odděleních, jako např. zpěv, kreslení, ruční práce či tělesná výchova. My, prvňáčci, jsem se učili od půl osmé do jedenácti hodin druhé oddělení pak až do dvanácti hodin a starší žáci někdy i odpoledne. Z předmětů v prvním oddělení jsme měli čtení, psaní, prvouku, počty, zpěv a tělesnou výchovu. Při zpěvu nám pan učitel předehrával na housle nápěv písničky a my jsme sborem zpívali písně s textem dle toho, jaké období v tu chvíli v roce probíhalo.

²¹³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.192.

Vzpomínám si na píseň Vy zelení hájové, kterou jsme cvičili od září do listopadu. Vy zelení hájové, bývaly jste vy moje, bývaly jste srdce mého potěšení. Níčko již dlouhý čas, není slyšet ptactva hlas, na obloze se ukázal smutný čas...

Tuto píseň s námi nacvičoval pan řídící Pavelek, který zastupoval našeho třídního učitele Sedláka Ottu, který na počátku školního roku nastoupil jako důstojník v záloze ke cvičení, které v rámci všeobecné mobilizace probíhalo. Byla to zlá předzvěst nástupu zlých časů, které vyvrcholily 15. března 1939 vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava. Tato skutečnost se projevila i na naší škole, neboť ve vyšších ročnících byl zaveden povinný vyučovací předmět němčina. Začali jsem se také učit hymnu Deutschland, Deutschland uber Allen a Die Fahne hoch. V dalších letech, které jsem trávil v naší škole až do roku 1942, nás ponejvíce učil pan učitel Otto Sedlák, pan řídící Pavelek Jan, později Doseděl Jaroslav a paní učitelka Květa Müllerová. Ta poslední jmenovaná nás učila kreslení a ručním pracím. Kreslili jsme na podzim pestré listy stromu, ovoce, jablka a to buď pastelkami či vodovými barvami. Také jsme pletli z proutí nebo lýka košíčky, dělali proplétané rámečky a obruby na námi namalované obrázky. Byla to pro nás zajímavá doba poznávání dosud nepoznaného a nás všechny tato činnost bavila. Děvčata zase učila paní učitelka Františka Hůdková, která dojížděla ze Svatého Štěpána a učila šití, vyšívání a vaření.

Mívali jsme také tělesnou výchovu. K tomu jsme vždy vycházeli ve dvojstupu ze školní budovy a šli jsem na tělovýchovné hřiště na školou u lesa. Tělesná výchova trvala dvě hodiny a tu jsme cvičili ty různé prostocviky, šplhání na laně, běh, skoky do výšky apod. Nejvíce jsme se však těšili na různé míčové hry. Po skončení tělesné výchovy jsme se vraceli zpět do třídy, kde nás čekalo námi neoblíbené polykání rybího tuku. K tomu účelu jsme si musel každý přinést z domu malou lžičku. Někdo to nesnášel, ale nakonec jsme si na to všichni zvykli a každý den povinně rybí tuk polykali.

Náboženství nás vyučovali kaplani a katecheti z brumovské fary. Tito na škole nebyli natrvalo, ale přijížděli sem jenom na vyučovací hodiny jednou týdně či na přípravu nás dětí pro první přijímání. O konání výletů na hrady, zámky či jiná památná místa se nezmiňují a také na veřejné vystoupení žáků a žákyň ve hraní divadelních pohádkových her. Ono totiž byla jiná doba. Světová válka rozpoutaná na mnoha bojištích, nedávala podnět k tomu, aby se kultura příliš propagovala. My jsme tu žili vlastně na hranici, shromažďování bylo zakázáno, téměř stále se hrozilo stanným právem, různými zákazy a

příkazy takže velká vůle k nějaké radosti a veselí nebyla. Válka se nám připomínala i denními přelety bombardovacích letadel. Naši učitelé nás proto pouštěli ze školy již před jedenáctou hodinou.

Hodnocení našich prospěchových výsledků bylo prováděno pololetně. V lednu nám pan učitel rozdál vysvědčení, pochválil a vyzvedl vzorné žáky či žákyně a ty méně vzorné pobídl k vyšší činnosti. Poslední vysvědčení psané pouze česky jsme obdrželi na konci školního roku 1940-1941. Vysvědčení vydané nám v následujícím školním roce 1941-1942 však už bylo dvojjazyčné, psané a tištěné německy a česky. Po skončení školní docházky ve čtyřech postupných ročnících skončilo pro nás vyučování ve Svaté Sidonii. Od školního 1942-1943 jsem nastoupil do prvního ročníku Hlavní školy v Brumově.²¹⁴

3.5. Národní škola v Sidonii za druhé světové války (1939-1945)

Pro toto období jsou psány dvě školní kroniky. Starší kronika, která byla vedena od konce 70. let 19. století byla v dubnu 1940 zapečetěna a až do konce války nesměla být používána. Řídící učitel Konstacký sepsal po válce do původní kroniky zkrácené zápisy z dob války, které byly napsány v protektorátní školní kronice. Školní rok 1939 /1940 je zapisován do Hitlerových narozenin ve „staré kronice“. Do tohoto školního roku nastoupilo 103 žáků a škole byla ve válečných letech povolena naposledy třetí zatímní třída. Počet žáků měl v tomto období klesající tendenci a pohyboval se ke konci války v průměru kolem 70 žáků.

Toho roku byly provedeny jedny z prvních sbírek ve prospěch Národní pomoci a pro německý Červený kříž. V průběhu války došlo ještě k několika takovým sbírkám, například v roce 1944 se konala velikonoční sbírka pro děti z Dětského domova ve Smolině.

I tak v těžké době, uspořádali žáci vánoční besídku, která měla bohatý program naplněný písněmi, koledami a básněmi. Vybrané peníze šly do pokladny místního rodičovského sdružení. Všechny děti dostaly dárky v podobě balíčků naplněných ořechy, ovocem a cukrovím. Některé chudé děti dostaly k tomu oděvní poukázky v hodnotě 20

²¹⁴ MORAVČÍK, Ivan. My, Sidonští, Díl. 3. aneb „jak jsme mládí prožili“. 1.vydání. Valašské Meziříčí: Valware, 2008. s.12-15.

korun. V osadě se hodně angažovalo rodičovské sdružení, které nakupovalo pomůcky do školy pro děti. V roce 1939 byla dle kroniky tuhá zima, proto byly ten rok prodlouženy pololetní prázdniny až do začátku března. Pro chudé děti se po dobu války vařily ve škole polévky. V prosinci adresoval Okresní péči o mládež se sídlem ve Valašských Kloboukách řídící učitel Jan Pavelek dopis, ve kterém žádal o oblečení pro nejchudší děti. „V příloze dovolujeme si Vám předložit seznam chudého žactva zdejší školy, kterému je nutno pomoci opatřením prádla, šatstva a obuvi. Je doba těžká, v zimě dvojnásob těžká a nelze proto lhostejně přehlédnouti tyto nedostatečně ošacené dítky, které většinou docházejí do zdejší školy především z míst velmi vzdálených a k tomu ještě po neschůdných lesních cestách. Již nyní je možno pozorovati, že u mnohých dítek z uvedených dítek docházka školní bývá nepravidelná. Rodiče těchto dítek jsou buď zcela nemajetní, nebo nemají vůbec žádných příjmů ani žádných podpor, takže nemohou svým dětem opatřit ani to nejpotřebnější.“²¹⁵

Řídící učitel Jan Pavelek byl na vlastní žádost přeložen ve školním roce 1940/1941 na obecnou školu do Vlčnova a místo něj nastoupil do školy Karel Doseděl z Velkého Ořechova.²¹⁶ Řídící učitel marně v dalším školním roce 1941/1942 žádal úřady o ponechání třetí zatímní třídy a Květoslava Müllerová musela ze školy odejít. Vyučování probíhalo pouze ve dvou třídách. Od března 1941 chodil ze sousední štěpánské školy učitel František Buráň vyučovat německý jazyk do druhého oddělení šest hodin týdně. V květnu jej nahradila Miroslava Příkrylová, protože František Buráň byl přeložen do Horního Lidče.²¹⁷

Každoročně se konala „oslava“ narozenin Adolfa Hitlera s proslovem učitele. Slavnostní řeč měl řídící učitel, který v ní vyzvedl význam osobnosti Adolfa Hitlera jakožto vůdce Velkoněmecké říše a obnovitele Evropy. Zdůraznil sociální stát a pracovní možnosti Čechů v celé Říši, nutnost spolupráce celého českého národa na uskutečnění nového světa, nového světového názoru a nového pořádku v Evropě. V závěru své řeči vyslovil dík Vůdci za ušetření naší domoviny před hrůzou války.²¹⁸

Ve školním roce 1941/1942 došlo opět k personální změně. Místo učitelky němčiny Miroslavy Příkrylové docházel do školy vyučovat německý jazyk Rudolf Chromeček.

²¹⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953). Korespondence správy školy (1920-1953).

²¹⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), s.1

²¹⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), s.3-4

²¹⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), s.4

Začátkem února roku 1943 převzal správu školy Jan Konstacký, který pocházel Hané. Působil na obecných školách v Prostějově a v Ohrozimi. Jeho posledním působištěm byla Francova Lhota, odkud byl přeložen do Sidonie.²¹⁹ Nový řídící učitel se školou spokojen nebyl, protože byla v nevyhovujícím stavu. „Shledal, že místní školní budova má mnoho nedostatků/ prohnílé a dřevé ploty, neupravená zahrada a pak nevkusné učírny. Umínil sobě, že i z té staré pomíjené budovy školní vytvoří útulný stánek dílny lidskosti. Nedbaje panujících nedostatků válečných, usilovně sháněl potřebný materiál a pracoval, seč jeho síly stačily...V lese se kácelo dříví a hoši v ručních pracích pilně řezali. Obě učírny, školní kuchyně i sborovna jsou vymalovány, takže škola uvnitř působí milým dojmem.“²²⁰

Místní školní rada řešila už na počátku války, v roce 1940, nevyhovující školní budovu a navrhovala a také schválila tehdy stavbu nové školy. „Veškeré zdivo postaveno je ze zcela nepálených cihel, tzv. vepřovice. Následkem toho bývají školní místnosti dosti studené a vlhké učebny a učebny proto také nsnadno se vytápějí. Okenní rámy jsou již stářím ztrouchnivělé a záchody velmi primitivní a zcela nehygienické. Rovněž veškeré zařízení školy jest neobyčejně zastaralé a naprosto neodpovídá dnešním potřebám školství. Dosavadní školní budově schází jedna učebna a byt pro správce školy.“²²¹ Místní školní rada se také domnívala, že současný byt řídícího učitele, který patřil obci Bylnici a za nějž si obec účtovala 1900 Kčs ročně je příčinou odchodu učitelů ze Sidonie. „Tak se stává, že dochází na zdejší škole k častému střídání vedoucích sil a to na velkou škodu nejen škole, ale též celé osadě. Přitom míti na zřeteli, že zdejší škola jest školou dosti exponovanou. Veškeré čestné funkce jsou ve zdejší osadě svěřovány vždy řídícímu učiteli. Především za dnešních mimořádných poměrů je tato práce zvláště těžká.“²²² Místní škola rada tehdy představila plán nové školy a chtěla požádat ing. arch. Františka Rafaju o zpracování architektonického plánu nové školy, ale nebylo to realizováno z toho důvodu, že obec Bylnice nemohla uhradit potřebné peníze, protože byla sama zadlužená.

Školu po celou dobu války neminuly povinné sběry odpadových hmot, kostí, léčivých bylin a dalších věcí, které v kronice poctivě zapisoval správce školy Konstacký za jednotlivé měsíce. Škola za to byla pochválena i školním inspektorem, která díky novému řídícímu učiteli Konstackému měla vzestupnou tendenci. „Řídící učitel jest s panem

²¹⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.7.

²²⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.7-8.

²²¹ SOA Zlín. Místní školní rada (1910-1950). Prozatímní inventární seznam, 1965, ev.č. 110.

²²² SOA Zlín. Místní školní rada (1910-1950). Prozatímní inventární seznam, 1965, ev.č. 110.

inspektorem zajedno v tom že každou práci nutno konati poctivě. Jen tak se uplatní česká škola v soutěži evropských škol.²²³ Poprvé se vyskytuje také zmínka o počtu vyřazených knih. Učitel si v kronice posteskl, že v žákovské knihovně zůstalo pouze 5 knih a v učitelské knihovně 24, které jsou nezávadné. Vyřazené knihy musely být zapečetěny.

Ve školním roce 1943/1944 zavedeno žákovské šetření, do něhož se přihlásilo 35 dětí, které se šetřily peníze prostřednictvím učitelů u Městské spořitelny ve Valašských Kloboukách. V roce 1943 byly zavedeny pracovní kroužky učitelů němčiny, které vedl pro školu v Sidonii a ve Štěpáně Jan Konstacký. Učitelé se měli 5x ročně sejít, aby se při vzájemných hospitacích prohloubili své praktické poznatky pro vyučování němčiny.

Výnosem ministerstva školství bylo zakázáno konat bohoslužby ve školních budovách. Musely skončit v Sidonii, kde konaly již od roku 1915. Občané s učitelem a místním kostelníkem podali žádost a bylo jim vyhověno, takže se mše mohly ve škole opět konat. Během války se pravidelně konaly stravovací akce, které byly určeny chudým dětem, kterým byla podávána bílá káva, tvaroh, sýry. „Dětem chutná znamenitě a nedočkavě se těší na příští podělování.“²²⁴

Výnosem ministerstva školství z listopadu 1943 byly zrušeny místní školní rady a jejich působnost byla přenesena na starostu obce. Po dohodě s úřady byl jmenován dosavadní předseda školní rady Jan Lysáček a jeho náměstkem se stal řídicí učitel Konstacký, kteří až dosud pečovali všemožně o potřeby zdejší školy.²²⁵ Z nařízení ministerstva školství museli starší žáci vykonávat práci v lese. Jejich pracovní doba byla osmihodinová a dostávali za ni plat.

Během prázdnin roku 1944 nechal řídicí učitel na školním hřišti postavit nový stojan na hrazdu a houpačku a čtyři šplhadla, aby „i naše děti poznaly tělocvičné náradí.“²²⁶ Zdejší učitel Otto Sedlák byl totálně nasazen ve Škodových závodech u Hradce Králové. Místo něj byla od 1. prosince 1944 ustanovena výpomocná učitelka Jana Čížková ze Svatého Štěpána.

Vánoční prázdniny trvaly v posledním válečném školním roce 1944/1945 od 21.12. do konce ledna 1945. Žáci si chodili 3x týdně pro domácí úlohy. Od 1. do 31.3. byly

²²³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.8.

²²⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.14.

²²⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.14.

²²⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1941-1945), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.16.

všechny školy na okolí uzavřeny pro nebezpečí skvrnivky. S výukou se začalo 2. dubna a trvala pouhý týden, protože byl do osady přiveden pracovní oddíl 79 ruských zajatců, kteří byli ubytováni v místní škole. Řídící učitel je spolu s místními obyvateli museli 6 dnů plně žít. Učitel do kroniky napsal: „Válka se již chýlila ke konci. Němci šíleně prchali...Vyučování pro blízkost fronty bylo přerušeno...1. května o 5. hodině ranní dorazil předvoj rumunsko-ruské armády. Opět svobodní a zase doma! Česká škola zahájila z nařízení ruského velitele opět pravidelné vyučování 7. května a školní rok zakončen 19. července 1945. Národ plesá a škola jásá, neboť na kolena byla sražena bestie německá. Nastává nová éra.“²²⁷

Učitel Konstacký nebyl zřejmě oblíbený u místních obyvatel, protože se o něm František Růžička, kronikář Sidonie zmínil nechvalně. Na učitele si stěžovalo dva roky po válce více lidí a podali dokonce žádost o jeho přeložení. Vše dospělo až k soudu, ale o tom až v následující kapitole. „Taky za té okupace byl v zde v Sidonii učitel Konstacký!!! ten byl horší Němců! Jestli někomu napsal žádost pár řádků nevěděl, co má za to plat, ale laciný nebil, děti co chodili do školi ze samoty, ty mu museli nosit mléko. Jestli nedonesli, tak v zimě zamčel školu přes oběd a děti neměli kam jít. Hned blízko školy je les tak do lesa chodili a zahrabali se do mokrého listu, tak že děti s toho byli nemocné! Po skončení války byl hned velkým komunistou jen ústama a kde bilo co brát!“²²⁸

3.6. Poválečný vývoj školy

„Radostný první svobodný školní rok“²²⁹ dle školní kroniky začal 3. září 1945. Protože byl učitel Otto Sedlák po osvobození republiky povolán k výkonu vojenské služby, učil obě třídy řídící učitel do 8.1.1946 Konstacký sám. V lednu se učitel Otto Sedlák vrátil do Sidonie, ale od 14.2. přebíral místo řídícího učitele ve škole v nedalekém Popově. Učitel Konstacký pro nedostatek učitelských sil učil obě třídy sám. Ženským ručním pracím nebylo už dva roky vyučováno. Františka Hudková zažádala o penzi, a tak neměl kdo učit. Opět slaveny svátky a narozeniny bývalého prezidenta Masaryka, Beneše. Pro dospělé pořádaly děti divadelní představení pod režii řídícího učitele Konstanckého. Výtěžek vybraných peněz byl věnován na koupi knih do žákovské knihovny. Po válce konány sbírky České sociální pomoci pro nejchudší děti. Počet dětí ve třídách měl klesající

²²⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.197.

²²⁸ Kronika Svaté Sidonie Františka Růžičky, s.29-30.

²²⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.198.

tendenci, pohyboval se kolem 50 žáků ve třídě. Škola byla v prvních poválečných letech věnována potravinová pomoc v podobě masových konzerv, kaka, čokolád, mouky a dalších potřebných věcí. Od Červeného kříže věnováno dětem oblečení, boty a čepice.

26. května 1946 se konaly volby do Národního shromáždění, kde bylo zvoleno nových 300 poslanců. Nejsilnější stranou se stala komunistická strana, následovala národně socialistická, lidová a sociálně demokratická. Podle výsledků voleb byly pak reorganizovány místní, okresní a zemské národní výbory.

Ve školním roce 1946/1947 nastoupilo do školy 41 dětí. Škola byla vedena jako dvojtřídní, ale z důvodů nedostatku učitelů, vyučoval Konstacký obě třídy sám. Šest žáků bylo přijato do měšťanské školy v Brumově a řídící učitel žáky budoucí „měšťanky“ vyučoval v samostatném oddělení, aby s nimi řádně probral předepsané učivo 1. třídy měšťanské školy.

Škola se už delší čas nacházela ve špatném stavu. Učebny byly sice přes prázdniny vymalovány, ale střecha školy se nacházela již v havarijním stavu. Učitel měl zájem postavit novou školní budovu a úřední komise shledala také, že je nutné postavit novou školu, kterou také schválila. Ing. architekt Rafaja z Prahy vypracoval návrh nové dvojtřídní školy spolu s mateřskou školou, kulturním sálem, klubovny, učitelskými byty s vodovodem a ústředním topením. Se stavbou nové školní budovy se počítalo v roce 1949.²³⁰ Ve školním roce pořádala škola divadelní představení a výtěžek z nich byl věnován na výlet do Trenčianských Teplic. Žákům bylo zapláceno jízdné, pohoštění, koupání a jízda na loďkách.

Školní rok 1947/1948 se řídící učitel dočkal téměř po třech letech učitele posily. Novým výpomocným učitelem pro druhou třídu se stal František Skřivánek. Předmět ženské ruční práce se po třech letech začal znovu vyučovat. Novou učitelkou se stala Jiřina Mlčochová z Vrbetic. Od poloviny ledna do poloviny června řídící učitel Konstacký ze zdravotních důvodů nevyučoval. Školu tak vedl po celou dobu František Skřivánek. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, řídící učitel Konstacký byl v osadě zřejmě neoblíben, protože si 33 místních občanů za vedení Karla Fichty a Ladislava Janáčka podalo u Okresní školní správy v Uherském Brodě žádost o přeložení řídící učitele. Důvody, které

²³⁰ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.199.

uvedly, byly dle učitele nepravdivé a urážlivé.²³¹ Řídící učitel podal na všechny, co si stěžovali, 33 žalob pro pomluvy. Hlavní přelíčení probíhalo u okresního soudu v Uherském Brodě v listopadu 1947. Vyšetřující soudce prohlásil, že musí všechny obžalované odsoudit v rozmezí 14 dnů až 3 měsíců. Na prosbu jejich advokáta přistoupil řídící učitel na smír s podmínkou, že obžalovaní odvolají do 14 dnů svou podanou žádost u Okresní školní rady v Uherském Brodě a zaplatí do 14 dnů veškeré útraty tohoto sporu, tedy i advokáta řídícího učitele. Do kroniky řídící učitel napsal: „Senzace celého okresu byla reakcí neslavně zlikvidována a tato nezapomene své dokonalé porážky, kdy poctivý a pokrokový kantor se na nakonec zachoval velkomyslně, že setrval na jejich bezpodmínečném odsouzení! Pravda zvítězila!“²³²

Po únorovém převratu, kdy se chopila vedení KSČ se události rychle vyvíjely. Byla vytvořena Národní fronta a s ní Akční výbory, které provedly čistku ve všech oblastech. Byly vypsané nové volby do Národního shromáždění, kde KSČ získala 89 % hlasů. Po abdikaci prezidenta Edvarda Beneše se novým prezidentem stal Klement Gottwald, byla přijata nová ústava a zákon o jednotné státní škole.²³³

Začátkem června 1948 se konal bratrský manifestační sjezd slovenských a moravských učitelů na Vláře. Plánovaná stavba nové školy byla přesunuta z dvouletky do pětiletky. Během školního pořádali žáci divadelní hry, z jejichž výtěžků žáci jeli na výlet na Buchlov a Velehrad.

Školní rok 1948/1949 byl zahájen dne 1. září 1949 a sice slavnostně, poněvadž začátkem školního roku vstoupil v platnost zákon o jednotné školě, kdy děti od 3 do 6 let navštěvují mateřskou školku, od 6-11 roků školu národní, od 11-15 roku školu střední a pak dle nadání a schopností od 15-19 roků školu III. stupně – gymnázia. „Škola byla slavnostně vyzdobena a o významu tohoto vskutku revolučního zákona školského promluvil řídící učitel.“²³⁴ Novým výpomocným učitelem pro druhou třídu byl Drahoš Šíkola, který byl však neustále nemocný, takže za něj 7 měsíců učil jeho třídu řídící učitel Konstácký sám.

²³¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953),s.200

²³² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953),s.200

²³³ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953),s.200

²³⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.201.

Krátce se učitel zmiňuje o úmrtí bývalého prezidenta Edvarda Beneše, v rámci 30. výročí ČSR bylo hráno divadlo, kde si učitel postěžoval, jak namáhavá je práce s divadlem. „Práce s divadlem jest pro jednoho učitele velmi namáhavá, protože vám musí cvičit mluvu a zpěvy, postavit i rozdělat jeviště, obstarat divadelní kostýmy a konečně i napovídat. Jest to ale práce záslužná, protože se žáci učí samostatnému vystupování a utužuje přátelství školy a domova.“²³⁵

1. ledna 1949 byla i na zdejší škole slavnostně zahájena první pětiletka, v níž se žactvo zavázalo, že mimo svědomitou práci vlastní učení, si sběry lesních plodů, kaštanů, odpadových hmot starého papíru, lahví a konečně divadelní činnosti vydělají 5000 Kč na žákovský výlet a tento svůj závazek splnili na celých 100 %!²³⁶

Škola po celé období patřila pod okres Uherský Brod, ale dnem 1.1. 1949 došlo ke změně okresů a škola se tak stala součástí nově vzniklého okresu Valašské Klobouky. Novým školním inspektorem pro oblast Valašských Klobouk stal František Horák, který měl na začátku května vizitaci ve škole. „Byl elánem dětí, jejich srdečným a nebojácným chováním, hlavně pak vědomostmi, krásným písmem a pěknými výkresy tak nadšen, že školu prohlásil za vzorovou, ač ředitel školy sám vyučoval obě třídy – vyslovil dětem i vyučujícímu své uznání.“²³⁷ V důsledku toho byla na zdejší škole uspořádána společná hospitace učitelů z okolních obcí – Svatého Štěpána, Brumova, Návojně, Nedašova, Štítné, Popova a Jestřabí.

K svátku matek sehraje divadlo Honza v zakletém zámku, které bylo pro velký úspěch opakováno. Za vydělané peníze jeli žáci na konci června na výlet na Macochu a Brna. Uspořádán byl divadelní zájezd do Bošace na Slovensko, kde žáci školy odehráli divadlo pro 350 slovenských žáků. Žáci přenocovali v rodinách v Zemianském Podhradí, s jejichž žáky si dopisovali a pobyt jsme jim oplatili tím, že oni zase na oplátku přijeli do osady. „Ať žije československá vzájemnost!“²³⁸ Do nového školního roku 1949/1950 došlo k další personální změně. Novou výpomocnou učitelkou se stala Ludmila Jarabska. Počet žáků klesal, v obou třídách bylo celkem 43 žáků. Oba vyučující se přihlásili do průkopnického hnutí socialistické školy a stanovili si závazky, které po celý rok plnili.²³⁹

²³⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.202.

²³⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.202.

²³⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.202-203.

²³⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.203.

²³⁹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.204.

V obou třídách byly zřízeny doučovací skupiny, ve druhém oddělení starších žáků dramatický kroužek, jehož programem mimo hraní divadelních her byl také sběr odpadových hmot, kolektivní družnost a spolupráce mezi sebou.

V tomto školním roce se poprvé slavily narozeniny J.V. Stalina. Ředitel školy uspořádal přednášku a děti kulturní program. 26. ledna vzpomenu také 26. výročí smrti Lenina, „tvůrce slavné bolševické strany ruské.“²⁴⁰

Z ušetřených peněz zakoupila škola elektromagnetofon, radio, 2 reproduktory a 33 gramofonových desek. V dubnu 1950 ustanoveno při škole opět rodičovské sdružení. Pro děti uspořádala škola výlet do Piešťan a Bratislavy.

Ze školy po 7 a půl letech odešel Jan Konstácký. Získal místo ředitele v Hrádku ve Slavičíně. A na jeho místo nastoupil ve školním roce 1950/1951 Alois Raška, který přišel z národní školy ve Slavičíně. Druhou učitelkou silou byla jeho manželka Dagmar Rašková, která byla však do začátku ledna 1951 na mateřské dovolené.

O prázdninách toho roku začala oprava školní budovy. K slibované nové stavbě tak nedošlo. Nově ustanovený ředitel školy Alois Raška nastoupil v době, kdy se dokončovala oprava školní budovy. Na jeho žádost byl navýšen rozpočet oprav ze 110 000 Kčs na 200 000 Kčs. Z těchto peněz byla dokončena oprava školy, vymalován učitelský byt i škola, zavedena elektrika, nátěr oken i dveří. Celkové opravy stály 256 000 Kčs.²⁴¹ Oprava školy byla dokončena v prosinci 1950.

Učitel Alois Raška byl velkým podporovatelem pionýrů. Na jeho popud byla v listopadu 1950 založena pionýrská organizace. Jejich vedoucím se stal již výše zmíněný Ivan Moravčík a Antonín Skráška. Během celého školního roku se mladí pionýři zaměřili na nácvik kulturních pásem u příležitosti všech významných dnů v roce jako byl 7. listopad, 23. listopad, 21. prosince, 21. ledna, 29. dubna, 9. května a 15. května. „Poprvé v dějinách ve Svaté Sidonii zazářily na bílých košilích a halenkách našich dětí rudé šátky. Na tvářích dětí zračila se radost a úsměv, po tvářích přítomných rodičů stékala slza radosti nad štěstím svých dětí. Slavnostní chvíle byla dovršena 1. máje, kdy v čele průvodu účastníků ze Svaté Sidonie, pochodovali se zpěvem naši pionýři.“²⁴²

²⁴⁰ Tamtéž. s.204.

²⁴¹ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.206.

²⁴² SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.207.

Ivan Moravčík vzpomíná na pionýrské období takto: „S příchodem pan řídícího učitele Aloise Rašky do osady, začalo se s námi hovořit o pionýrské organizaci. Vysvětlili jsem si základní pojmy a stanovy tohoto dětského hnutí. Naším cílem ve vznikající pionýrské organizaci bylo i pak, v následujícím období, vždycky smysluplně naplnit volný čas dětí. U nás na základní škole, byla tedy založena pionýrská skupina, která brzy započala svoji činnost. Samotná činnost na škole byla podporována panem řídícím, který umožnil scházení a činnosti pionýrům přímo ve školním zařízení. Odpadla tak nutnost shánět místnost či klubovnu...Také vybavení sportovními potřebami jako míči, síti či jinými věcmi bylo lepší, neboť se využívalo sportovní náčiní školní. Byl tady také požadavek organizačního výboru na zajištění kulturních vystoupení při různých slavnostních příležitostech. Vzpomínkových výročích či svátcích. Pro tyto příležitosti jsme schraňovali různé básně našich básníků, vyhledávali úryvky článků z knih válečných spisovatelů a učili se písním, které v tu dobu byly populární a rozšiřované. Ze sebraných kulturních materiálů jsem potom skládali pásma, které jsem nacvičovali ve školní budově, abychom je pak mohli přednést při určitých slavnostních příležitostech, které zajišťovalo vedení školy. Každým rokem k 1. červnu – Mezinárodními dni dětí, byla nacvičována tělovýchovná vystoupení a různá taneční představení a to od nejmenších dětí až po školou povinných. Sportování se většinou zaměřovalo na volejbal, kopanou a badminton.“²⁴³

Divadelní představení přestalo být jedinou kulturní vložkou v osadě, protože v říjnu 1950 byl na školu pořízen projekční přístroj Almo-němý. Ředitelství školy vymohlo na Ředitelství československých státních kin povolení k promítání úzkých výchovných celovečerních filmů. Byla také podána žádost o povolení ozvučení přístroje a ministerstvo školství vyšlo vstříc a přístroj byl ozvučen za 34 000 Kčs.²⁴⁴ První filmové představení se konalo začátkem července a pak pravidelné každou sobotu. Od 1. července 1951 bylo v obci pravidelné týdenní promítání úzkých zvukových filmů. Filmy promítal a objednával ředitel školy. „Je to zase další krok vpřed na poli kultury v naší nové obci, ve které kino je jediným výchovným prostředkem občanů.“²⁴⁵

„Jak je vidět, naše škola jde neustále dopředu. Občané mají ke škole kladný vztah, své děti vychovávají v duchu starých pokrokových tradic, tím pomáhají výchovou

²⁴³ MORAVČÍK, Ivan. My, Sidonští – díl 3. aneb „jak jsme mládí prožili“, Valašské Meziříčí, Valware, 2008, s.78-80.

²⁴⁴ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.208.

²⁴⁵ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.214.

škole.²⁴⁶ Postupné ročníky byly zařazeny do tříd po vzoru sovětského školství. V první třídě byl první až třetí postupný ročník, ten vyučovala po část roku Dagmar Rašková, ve druhé třídě byl třetí, čtvrtý a pátý postupný ročník, který vyučoval ředitel školy Alois Raška. Také pionýrská organizace od počátku školního roku rozvíjela dál svou činnost programy v rámci školy. Při škole vznikl pěvecký kroužek, který vedla Magda Gattermayerová a který vyplňoval všechny programy veřejných oslav.

27. prosinec 1951 došlo k osamostatnění obce Sidonie, která v minulosti už několikrát žádala o osamostatnění, ale nebylo jí vyhověno s poukazováním na to, že není hmotných prostředků. Poslední školní rok zaznamenaný v kronice je rok 1952-1953. Výpomocná učitelka Zdenka Konečná byla přemístěna do školy v Bylnici a na její místo nastoupil Vladimír Resner, který byl v Sidonii ženatý a měl svůj byt.. 1. března si zažádal o přemístění do školy ve Střelné a místo něj nastoupila Anna Pernicová, která předtím vyučovala ve Štítné nad Vláří.

1. ledna 1952 učitelka Dagmar Rašková nastoupila na mateřskou dovolenou. Pro nedostatek učitelstva nemohla být přidělena náhrada, proto ředitel vyučoval do poloviny března sám. 15. března nastoupila nová výpomocná učitelka Zdeňka Konečná. Protože žáci pilně šetřili, byl na konci roku uspořádán školní výlet autobusem ve trase: Svatá Sidonie – Trenčín – Piešťany – Bradlo – Blatnice – Luhačovice – Svatá Sidonie.

Kronika končí rokem 1953, kdy: „V měsíci březnu utrpěl všechn náš pracující lid dvě velké rány. Zemřel předseda rady ministrů SSSR J.V. Stalin a náš prezident Kl. Gottwald. Pro všechny občany to byl měsíc hlubokého smutku.“²⁴⁷ V dubnu 1953 byla obnovena činnost místní organizace Československého červeného kříže, která už radu let žádnou činnosti nevyvíjela. Ve škole uspořádala zdravotnický kurz a 15 žáků obdrželo po ukončení odznak PZO (připraven k zdravotnické obraně). 1. května vznikla Osvětová beseda, která měla sloužit k rozšiřování kultury v obci a jejím prvním předsedou byl zvolen místní kronikář František Růžička.

Poslední zápis je z 31. května, kdy zdejší ředitel Alois Raška rozvázal pracovní poměr na vlastní žádost a loučí se zdejší školou. „Ve své práci po dobu pobytu ve Svaté Sidonii se snažil vždy vyhovět všem občanům v jejich žádostech a stížnostech vstříc. Za svou práci však zůstal u některých občanů nepochopen a sklídl nevděk. Nevděk v Sidonii

²⁴⁶ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.208.

²⁴⁷ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.215.

však jistě neodradí jmenovaného od další obětavé práce... Ředitel školy se dnem 31. května loučí s milým horským prostředím školy, loučí se děti, pionýry a občany, všem přeje v další jejich budovatelské práci mnoho úspěchů.²⁴⁸

Tímto dnem se uzavírá kronika Národní školy ve Svaté Sidonii, která byla vedena, až na malé výjimky, od školního roku 1878/1879 téměř 75 let. Škola dál fungovala až do roku 1976, kdy byla pro nedostatek žáků zrušena. Školní budova sloužila dále mateřské škole, která zde fungovala od roku 1976 do roku 1990. Dnes se v budově školy konají pravidelně bohoslužby, volby a další kulturní akce.

Fond Národní devítiletá škola (1953-1976), který je uložený v SOA ve Zlíně-Klečůvce není bohužel přístupný k nahlížení, proto jsem tuto část vyplnila vzpomínkami mé maminky paní Zlaty Kadičové a pana Mgr. Karla Krahulce, který zde od roku 1971 do roku 1976 vykonával funkci ředitele školy.

3.7. Vzpomínka paní Zlaty Kadičové / roz. Fojtíkové (*1954)

„Dne 1.9.1960 jsem začala navštěvovat 1. třídu Základní školy ve Svaté Sidonii pod vedením pana ředitele Vladislava Fajta. Byla to jednotřídka, kde byli žáci 1. a 5. třídy. Pamatuji se, že jsme na podzim sbíraly lesní plody pro zvěř – bukvice, žaludy a kaštany. V tělocviku si pamatuji, že jsem hráli jenom vybíjenou, což mě dost štvalo. Ve čtvrté třídě jsem pak začala navštěvovat kroužek Československého červeného kříže, kde jsme se učili obvazovou techniku a základy první pomoci. Od té doby jsme doma mluvila jenom o tom, že se chci stát zdravotní sestřičkou, což se mi také vyplnilo a své povolání jsem vykonávala až do důchodu. Na to, že doma nebylo peněz, se mi maminka snažila umožnit vše, co škola pořádala. Na tu dobu i finančně náročné výlety do Moravského krasu či výlet do Bratislavy spojený s jízdou parníkem po Dunaji. Na ten velmi ráda vzpomínám. K MDŽ jsme měli též kulturní program a na jeho konci jsme pak předávali svým maminkám dárky. Do školy nás z Vlárského průsmyku nás vozil slovenský autobus. Když měl pan řidič dobrou náladu a my jsme mu zazpívali nějakou písničku, tak nám zastavil až u školy. Ve čtvrté třídě jsme se začali učit ruskému jazyku. Ten nás vyučovala paní učitelka Fajtová. Tehdy jsme dostali několik adres žáků ze Sovětského svazu. Měli jsem navázat takovou družbu a já jsem si začala dopisovat s Táňou Surovec, která pocházela z oblasti Žitomirskaja v Kyjevě a vyměňovali jsme si dopisy a dárky. Dostala jsem od ní

²⁴⁸ SOA Zlín. Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953) Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76, s.220.

nádherný pionýrský šátek, který se nedal materiálově s naším srovnat. Škola pořádala i dětské karnevaly a i my děti jsme se předháněli, kdo z nás bude mít slušivější masku. V školním roce 1965/1966 jsem začala navštěvovat Měšťanskou školu v Brumově. Na tyto léta strávená doma v Sidonii hrozně ráda vzpomínám...“

3.8. Vzpomínka pana Mgr. Karla Krahulce (*1947)

Pan Mgr. Karel Krahulec si pamatuje na školu nejen jako žák, ale i jako ředitel školy v letech 1971-1976.

„Do národní školy jsem začal chodit 1.9.1953. V tu dobu byla v sidonské škole dvojtřídká. 1.-3. třídu učila paní učitelka Mrázková, paní řídící učitel Fajt měl ve druhé učebně 4. a 5. ročník a počty. Tehdy pan řídící učitel Fajt bydlel vedle školy v tzv. učitelském bytě. V tu dobu byly ve třídách klasická vysoká kamna na dřevo a uhlí. Tělocvična tam nikdy nebyla. Lavice se prostě srazily k sobě a cvičilo se ve třídách na žíněnkách. V zimním období jsme v rámci tělocviku pravidelně sáňkovali na protilehlé „Straussově louce“, málokdo měl tehdy lyže. Budova školy byla centrem dění, tzn. že se zde vedle výuky konaly také schůze různých organizací, volby, o sobotách se zde promítaly pravidelně filmy za 1 Kčs. Vzpomínám si, že ve třídě jeden spolužák často plakal a pan učitel mu vždy přinesl „lavor na slzy“. Tehdy k nám do školy jezdila pojízdná zubní ordinace a my jsme jednou přes hodinu hledali v lese spolužáka, který tam utekl a skrýval se, protože se zubaře bál. Na výlety jsme jezdili spolu s rodiči. Jelo se většinou dvěma autobusy většinou do Lešné, Bojnic, Trenčína či Lednice. Pěkný byl také výlet na zříceninu hradu Vršatec. Byli by jsme touto pěší túrou unaveni, protože je to 10 km pěšky z Vlárky. SRPŠ a ČSČK byly vždy v Sidonii aktivní, takže se podílely na organizaci jak výletů, tak mimoškolních akcí, např. MDŽ, oslav 1. máje či karnevalu pro děti.

A jak si vzpomínám na moje pracovní začátky v Sidonii? V roce 1969 jsem ukončil studium na tehdy Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně (nyní Masarykově univerzitě). Vystudoval jsem obor matematika a základy přírodních věd pro druhý stupeň základních škol. V ten samý rok jsem nastoupil na Základní školu v Brumově a na podzim se oženil. V roce 1970 jsem nastoupil na jeden rok na vojnu. Když jsem se koncem srpna 1971 vrátil z vojny domů, za tři dny 1.9.1971 jsem vítal u zahájení školního roku rodiče a žáky jednotřídní školy v Sidonii. Vzhledem k nízkému počtu žáků zde už nemohli vyučovat dva učitelé, tudíž se měnil dvojtřídní škola na jednotřídní. Oba vyučující

se odstěhovali a mě víceméně přesvědčili, abych to místo vzal. V té době jsem byl nejmladším ředitelem v okrese Gottwaldov (Zlín). V tom roce 1971 jsem byl prakticky jediným vysokoškolsky vzdělaným člověkem u nás a podle toho také vypadala moje angažovanost v obci. Bylo samozřejmostí, že jsem tehdy připravoval místnost pro společenské a kulturní akce, byl jsem pověřen hlášením do místního rozhlasu, zápisy do místní kroniky, byl jsem členem tzv. Májové komise, SRPŠ, na starosti jsem měla také sobotní promítání filmů ve škole. Po nastoupení na školu se mi podařilo za pár dnů udělat „politické fó-pá“, kdy jsem objevil na chodbě pečlivě zalíčenou a obrazem zakrytou darovací desku hraběnky Kulmerové, která darovala tuto školu dětem ze Svaté Sidonie. Tuto pamětní desku jsem očistil a po udání snaživého pana bývalého...také obhájil její zachování na místě samém. Odmítl jsem ji odstranit pro její historickou cenu...

Se žáky jsem samozřejmě nacvičoval různá krátká vystoupení, např. písně či básně před veřejným nebo jiným vystoupením. V rámci SRPŠ se konaly například tyto akce: dětský den, zimní radovánky na „Straussově louce“, lampionový průvod 7. listopadu, MDŽ apod. Výuka se podstatně lišila od klasického průběhu hodiny, která trvá 45 minut. Zde jsem musel při přípravách vycházet z faktu, že mám ve třídě pět ročníků, tedy pět stupňů náročnosti na pochopení i co do obsahu výuky. Velmi snadná byla výuka pro mě v hodinách tělocviku, pracovních činností, výtvarné a hudební výchovy – tedy ve výchovách všeobecně. Jinak měli výhodu hlavně žáci vyšších ročníků, protože učivo slyšeli už v předcházejících letech, takže si to upevňovali a opakovali. Stejně tak ale pokud žáci vyšších ročníků (4.-5.) měli určité mezery, měli možnost si tento výklad znovu poslechnout. Velmi účinný se mi osvědčil způsob metodiky, kdy jsem dal možnost projevu žákovi z nižšího ročníku, který tuto látku pochopil a tím si také upevňoval svoje sebevědomí. Tato metodika výuky, kdy jsem dával možnost projevu žákům z nižších ročníků se mi velmi osvědčila, protože vzbuzovala ctížádost žáků, snahu vyniknout. Samozřejmě že i zde jsem musel postupovat citlivě, aby nebyl zahanben žák z vyššího ročníku žákem mladším, ale to už je jiná otázka přístupu a citu učitele...Učebních pomůcek bylo dost, ale pouze obrazové nebo trojrozměrné do matematiky. Audiovizuálních pomůcek bylo poskrovnu. Televizní vysílání existovalo, ale pro naši školu to bylo tabu, protože jediný signál jsme mohli chytit ze Slovenska, a to Bratislavu. S nadsázkou se dá říci, že běžné postavy z českých pohádek naše děti nepoznaly, za to věděly, co je to korytnačka, čučoriedka apod. Tato situace trvala až do doby, než byla

v Sidonii zavedena kabelová televize nebo později satelit. Tento deficit známých postav z pohádek a filmů cítím dodnes.

Vzpomínám si na jeden zážitek, kdy k nám do školy nečekaně přijel školní inspektor Říhák. Musel jít pěšky z Vlárského průsmyku, který je vzdálen 2 kilometry. Přišel celý uřícený, sotva popadal dechu. Na konci hodiny mně udělil odměnu 800 Kčs, což byla polovina mého platu a ještě dodal, že to mám za to, že musím na konci světa učit. Druhou vzpomínkou je, že jsem navrhl jednoho žáka do zvláštní školy, což bylo na vesnici dost troufalé. Rodiče se také vlídně vůbec netvářili. Ovšem za 10 let za mnou přišel jeho tatínek a říká: „Kájo, já ti musím poděkovat, ten náš se vyučil ve zvláštní škole, dělá se mnou ve Zbrojovce v Divnicích a má větší plat než já.“ No, to prostě potěší.

Nutno ještě podotknout, že v roce 1976 vyšel zákon a vyhláška o Nově vychovně-vzdělávací smlouvě, kterou byly zrušeny jednotřídky. Týkalo se to i školy v Sidonii a Štěpáně. Žáci ze Sidonie tedy od 1.9.1976 začali dojíždět do Základní školy v Bylnici. Stejně i já jsem s nimi přešel na tuto školu, kde jsem po roce převzal funkci ředitele, ve které jsem setrval až do roku 1998, kdy byla škola zrušena v důsledku výstavby nové školy a přechodu žáků z Bylnice do nové školy v Brumově.“

4. Závěr

Tématem mé bakalářské práce byly „Historické proměny školství v prostředí industriální výroby.“ Pro její zpracování jsem si vybrala Sidonii, malou sklářskou osadu nacházející se na Valašsku.

Myslím, že cíl práce byl naplněn. Má bakalářská práce podává informace o historii a vývoji školství v bývalé sklářské osadě Sidonii a jedná se o práci popisného charakteru. Všechny informace jsem čerpala ze školních kronik a publikací uvedených v seznamu literatury.

V první kapitole jsem se věnovala historii kraje a osady. Uvedla jsem její polohu, popsala historii a současnost. Druhá kapitola je zaměřena na historii školství v českých zemích od roku 1774 do poloviny 70. let 20. století. Je zaměřena na důležité mezníky, které ovlivnily české školství. Tato kapitola je důležitá pro základní orientaci ve vývoji školství a následném srovnání s konkrétní školou na venkově. Třetí kapitola byla zaměřena na dějiny školství v osadě. Popsala jsem počátky školy, její podobu, výuku a změny doprovázející školství od jejího počátku do roku 1953, kdy byla školní kronika dopsána. Léta 1953-1976 jsou vyplněny vzpomínkami, protože fond Národní devítiletá škola (1953-1976) není přístupný k nahlížení.

Přínos mé bakalářské práce vidím v tom, že se doposud nenašel nikdo, kdo by toto zajímavé téma zpracoval. Myslím si, že by práce mohla posloužit místním obyvatelům jako zdroj nových informací o dějinách školství v naší malé osadě a nebo historikům, kteří se zabývají zkoumáním dějin školství.

5. Seznam použité literatury a pramenů

Použitá literatura a časopisy:

- 1) CACH, Josef. Otázky výchovy a vzdělání v počátcích dělnického hnutí: příspěvek k dějinám výchovy, školství a pedagogiky v českých zemích ve 2. polovině 19.století. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s.149-150.
- 2) ČURDA, Jan. Až do těch hrdel statků. Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2010, č. 9. ISSN 1802-2278.
- 3) KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. Dějiny pedagogiky. 1.vydání. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.
- 4) KLÍMA, Arnošti. Revoluce v českých zemích. Praha, 1974.
- 5) KOHOUTEK, Jiří, PÍSKOVSKÝ, Petr. Brumov-Bylnice: MNV, 1982.
- 6) KOPÁČ, Jaroslav. Dějiny české školy a pedagogiky. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1968.
- 7) KUBÁNEK., P. Zlomky z historie obce Štítná nad Vláří. Uherské Hradiště : Uher, 1994.
- 8) KUTNAR, František. BERAN, Jiří. BOKES, František. Naše národní minulost v dokumentech, 2. díl. Praha: SPN, 1962.
- 9) LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. České země v době předbřeznové (1792-1848). Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-27-3.
- 10) MAŠLÁŇ, Pavel. Svatý Štěpán-historie sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2015. ISBN 978-80-87614-39-6.
- 11) MAŠLÁŇ, Pavel, PLEVOVÁ, Lenka. Sidonie. Historie a příroda sklářské osady. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko,2014. ISBN 978-80-87614-26-6.
- 12) MATÝSEK, František. Kapitola z bojů o českou tovární školu ve Svaté Sidonii. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka. Okresní muzeum ve Valašských Kloboukách, 1959, č.2.
- 13) MORKES, František. Učitelé a školy v proměnách času. Pokus o základní chronologii 1774-1946). Plzeň: Pedagogické centrum, 1999. ISBN 80-7020-051-0.
- 14) MORAVČÍK, Ivan. My, Sidonští aneb možná to tak jednou bylo. 1. díl. 1.vyd. Valašské Meziříčí: Valware, 2004. (vydáno vlastním nákladem)
- 15) NEKOLA, Martin. České školy pod hákovým křížem. In: Živá historie. Brno: Neografia a.s. Martin, 2012, č.1. ISSN 1802-2278.

- 16) NEKUDA, Vladimír. Zlínsko. Brno: Muzejní vlastivědná společnost, 1995. ISBN 80-85048-57-4.
- 17) PERNES, Jiří. Odrakouštět!. In: Živá historie Brno: Neografia a.s. Martin, 2011, č. 12. ISSN 1802-2278.
- 18) RÝDL, Karel. K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774-1989). Pardubice: FF Univerzity Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-322-5.
- 19) SVOBODA, Jaroslav. Školství v období protektorátu. 1.vydání. České Budějovice: Nová forma, s.r.o.,2010, s.40-41. ISBN 978-80-87313-67-1
- 20) ŠMÍD, Marek. Jak pan prezident tlačíval kočárek. První republika optikou dobových učebnic občanské výchovy. Dějiny a současnost. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, č.2. ISSN 0418-5129.
- 21) VACHUDOVÁ, Anna, ZEMAN, Jiří, KLADIVA, Pavel, VUČKA, Tomáš. Rakousko-uherská monarchie. Habsburská říše 1867-1918 slovem i obrazem. Praha: Slovart, s.r.o., 2011. ISBN 978 80- 7391-532-2.
- 22) VESELÁ, Zdeňka. Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0458-4.
- 23) VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19.století očima současníků. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2533-3.

Internetový zdroj:

- [cit.2019-03-03].
Dostupné <https://www.mzv.cz/file/127602/>

Archivní zdroje:

SOA Zlín – fondy:

- Národní škola Svatá Sidonie (1878-1953), Prozatímní inventární seznam, 1964, ev.č. 76.
- Místní školní rada Svatá Sidonie (1910-1950), Prozatímní inventární seznam, 1965, ev.č.110.

Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně:

- Kronika Svaté Sidonie Františka Růžičky

6. Přílohy

Příloha I. Budova staré školy před přestavbou ve 20. letech 20. století. Před školou stojí řídící učitel Hynek Hradil./ Zdroj: Školní kronika (1878-1953).

Příloha II. Školní rok 1925/1926. I. třída se správcem školy Hynkem Hradilem. /Zdroj: Školní kronika 1878-1953)

Příloha III. Školní rok 1937/1938. Školní fotografie II. třídy s učitelkou Květoslavou Müllerovou. /Zdroj- školní kronika 1878-1953.

Příloha IV. Fotografie s vycházejícími žáky obecné školy. Školní rok 1937/1938. Zleva učitel Antonín Melša, učitelka Květoslava Müllerová, řídicí učitel Josef Máčel. / Zdroj: Školní kronika (1878-1953)

Příloha V. Byt ředitele školy/ Zdroj – Školní kronika 1878/1953.

Příloha VI. Budova školy po přestavbě v 50. letech./ Zdroj: Školní kronika 1878-1953.

Příloha VII. První sidonští pionýři. /Zdroj: Školní kronika 1878/1953.

Příloha VIII. Sáňkování na Straussově louce./osobní archiv pana Mgr. Karla Krahulce.

Příloha IX. Poslední pan ředitel a školní rok 1975/1976 v Sidonii./osobní archiv pana Mgr. Karla Krahulce.

Příloha X. Dvůr školy při volbách s doprovodným programem žáků./ Osobní archiv Mgr. Karla Krahulce.

Příloha XI. Třída s učitelem Fajtem./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

Příloha XII. Výlet do Bratislavy spojený s plavbou po Dunaji./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

Příloha XIII. Výlet do Moravského krasu./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

Příloha XIV. Školní výlet/ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

7. Seznam příloh

Příloha I. Budova staré školy před přestavbou ve 20. letech 20. století./ Zdroj: Školní kronika (1878-1953)

Příloha II. Školní rok 1925/1926. I. třída se správcem školy Hynkem Hradilem. /Zdroj: Školní kronika 1878-1953)

Příloha III. Školní rok 1937/1938. Školní fotografie II. třídy s učitelkou Květoslavou Müllerovou. /Zdroj- školní kronika 1878-1953.

Příloha IV. Fotografie s vycházejícími žáky obecné školy. Školní rok 1937/1938. Zleva učitel Antonín Melša, učitelka Květoslava Müllerová, řídicí učitel Josef Máčel./ Zdroj: Školní kronika (1878-1953)

Příloha V. Byt ředitele školy/ Zdroj – Školní kronika 1878/1953.

Příloha VI. Budova školy po přestavbě v 50. letech./ Zdroj: Školní kronika 1878-1953.

Příloha VII. První sidonští pionýři. /Zdroj: Školní kronika 1878/1953.

Příloha VIII. Sáňkování na Straussově louce./osobní archiv pana Mgr. Karla Krahulce.

Příloha IX. Poslední pan ředitel a školní rok 1975/1976 v Sidonii./osobní archiv pana Mgr. Karla Krahulce.

Příloha X. Dvůr školy při volbách s doprovodným programem žáků./ Osobní archiv Mgr. Karla Krahulce.

Příloha XI. Třída s učitelem Fajtem./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

Příloha XII. Výlet do Bratislavy spojený s plavbou po Dunaji./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

Příloha XIII. Školní výlet do Moravského krasu./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

Příloha XIV. Školní výlet/ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

8. Anotace

Jméno a příjmení	Zlata Kadičová
Katedra	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce	Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
Rok obhajoby	2019

Název práce	Historie proměny školství v prostředí industriální výroby.
Název v angličtině	Historical changes of education in the environment of industrial enterprise.
Anotace práce	Práce se zabývá historií školství v Sidonii od jejího založení kolem roku 1820 do roku 1976.
Klíčová slova	Svatá Sidonie, tovární škola, národní škola, sklářská osada.
Anotace v angličtině	The thesis deals with the history of education in Sidonia from its foundation in 1820 to 1976.
Klíčová slova v angličtině	Saint Sidonie, factory school, national school, glass village.

Přílohy vázané v práci

Příloha I. Budova staré školy před přestavbou ve 20. letech 20. století./ Zdroj: Školní kronika (1878-1953)
Příloha II. Školní rok 1925/1926. I. třída se správcem školy Hynkem Hradilem. /Zdroj: Školní kronika 1878-1953)
Příloha III. Školní rok 1937/1938. Školní fotografie II. třídy s učitelkou Květoslavou Müllerovou. /Zdroj- školní kronika 1878-1953.
Příloha IV. Fotografie s vycházejícími žáky obecné školy. Školní rok 1937/1938. Zleva učitel Antonín Melša, učitelka Květoslava Müllerová, řídicí učitel Josef Máčel./ Zdroj: Školní kronika (1878-1953)
Příloha V. Byt ředitele školy/ Zdroj – Školní kronika 1878/1953.
Příloha VI. Budova školy po přestavbě v 50. letech./ Zdroj: Školní kronika 1878-1953.
Příloha VII. První sidonští pionýři. /Zdroj: Školní kronika 1878/1953.
Příloha VIII. Sáňkování na Straussově louce./osobní archiv pana Mgr. Karla Krahulce.
Příloha IX. Poslední pan ředitel a školní rok 1975/1976 v Sidonii./osobní archiv pana Mgr. Karla Krahulce.
Příloha X. Dvůr školy při volbách s doprovodným programem žáků./ Osobní archiv Mgr. Karla Krahulce.
Příloha XI. Třída s učitelem Fajtem./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.
Příloha XII. Výlet do Bratislavy spojený s plavbou po Dunaji./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.
Příloha XIII. Výlet do Moravského krasu./ Osobní archiv Zlaty Kadičové.
Příloha XIV. Školní výlet/ Osobní archiv Zlaty Kadičové.

Rozsah práce

82 stran + 14 příloh

Jazyk práce

Čeština